

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ
ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:
ΜΟΥΝΤΖΟΥΡΟΥΛΙΑ ΕΥΘΥΜΙΑ
ΤΣΙΜΠΗΝΟΥΔΑΚΗ ΚΥΡΙΑΚΗ
ΦΡΑΓΚΟΥΛΗ ΜΑΡΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:
ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2016

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία θα ασχοληθούμε με τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, την ανάπτυξή του αλλά και την σημασία που αυτός ο τομέας παραγωγής έχει για την ελληνική οικονομία.

Ο πρωτογενής τομέας ανέκαθεν αποτελούσε ένα σημαντικό δομικό στοιχείο της ελληνικής κοινωνίας αλλά και της ελληνικής οικονομίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Από την δεκαετία του 1960 τα στατιστικά στοιχεία είναι συνεχή και σχεδόν πλήρη. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η ελληνική γεωργία έχει προοδεύσει σημαντικά κυρίως στις συνθήκες και στην οργάνωση των βασικών συντελεστών παραγωγής και την ίδια την παραγωγή με το ύψος του εισοδήματος, την ένταση της τεχνολογίας κ.α.

Ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες αδυναμίες. Είναι φανερό ότι η ελληνική οικονομία είναι και θα συνεχίζει στο μέλλον για αρκετά χρόνια να είναι ισχυρά γεωργική παρά την αξιόλογη ανάπτυξη, στο ίδιο διάστημα, των άλλων μη γεωργικών τομέων. Αυτό επαληθεύεται από τους δείκτες συμμετοχής του αγροτικού τομέα στην εθνική οικονομία, ενώ η ανεργία που αυξάνεται τα τελευταία χρόνια στους μη γεωργικούς τομείς περιορίζει την έξοδο του εργατικού δυναμικού από αυτόν. Η σημασία της ελληνικής γεωργίας είναι μεγάλη για την ελληνική οικονομία.

Ο πρωτογενής τομέας και ειδικότερα, η γεωργία είχε και εξακολουθεί να έχει πρωταρχική θέση, τόσο ως τομέας οικονομικής δραστηριότητας, όσο και παράγοντας διατήρησης της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής των μεγάλων αστικών και μη αστικών κέντρων της χώρας μας.

Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί τροφοδοτή σειράς προϊόντων και υπηρεσιών, ιδιαίτερης σημασίας για την βιομηχανία τροφίμων και ποτών, η οποία αποτελεί σταθερά τον κινητήριο μοχλό της μεταποίησης αλλά και από την συνεισφορά αγροτικών προϊόντων στο εξωτερικό εμπορικό ισοζύγιο της χώρας μας.

Σήμερα, ο πρωτογενής τομέας διέπεται πλήρως από τους κανόνες της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), οι οποίοι μορφοποιούν και ελέγχουν όλο το πλαίσιο λειτουργίας και δραστηριότητας του πρωτογενούς τομέα. Μετά από περίπου είκοσι χρόνια εφαρμογής της Κ.Α.Π. σημειώθηκαν, αναμφίβολα, σημαντικές αλλαγές στην ελληνική αγροτική οικονομία. Οι σημαντικότερες απ' αυτές αφορούν την απασχόληση, τη διάρθρωση της παραγωγής, τις τιμές και τα αγροτικά εισοδήματα.

Η εφαρμογή της Κ.Α.Π. είχε ως αποτέλεσμα την ουσιαστική βελτίωση των εισοδημάτων των παραγωγών και αποτέλεσε κύριο παράγοντα ανάπτυξης σε αγροτικές περιοχές της χώρας. Εντούτοις, οι διαχρονικές αναθεωρήσεις της Κ.Α.Π. είχαν υψηλό αντίκτυπο στην ελληνική οικονομία, καθώς σε πολλές περιπτώσεις έθεσαν περιορισμούς στο εξωτερικό εμπόριο γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, ενώ συγχρόνως αποπροσανατόλισαν την παραγωγή από τις απαιτήσεις της αγοράς

Εικόνα 1

πηγή: www.slideshare.gr

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της εργασίας αυτής, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας προς, στον καθηγητή μας κ. Βαφειάδη Νικόλαο, για την βοήθεια που μας παρείχε καθ' όλη την διάρκεια συλλογής στοιχείων και πληροφοριών, επεξεργασίας και συγγραφής τους, καθώς επίσης και για τα σχόλιά του και την σωστή καθοδήγησή του κατά την εκπόνηση της εργασίας αυτής.

Επίσης θα θέλαμε να εκφράσουμε τόσο την αγάπη μας όσο και την ευγνωμοσύνη μας προς τις οικογένειές μας για την συμπαράστασή τους προς εμάς κατά την διάρκεια των σπουδών μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία ασχοληθήκαμε με τον πρωτογενή τομέα και την επίδραση που αυτός έχει στην ελληνική οικονομία.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία εισαγωγή στο θέμα, όπου και περιγράφεται αναλυτικά τι περιλαμβάνει η παραγωγή του πρωτογενή τομέα, αλλά επίσης γίνεται και μία συνοπτική περιγραφή του δευτερογενή και τριτογενή τομέα.

Στο επόμενο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην Κοινή Αγροτική Πολιτική και στις επιδοτήσεις που κατά καιρούς έχουν δοθεί για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα.

Στο τρίτο κεφάλαιο εστιάζουμε στην σημασία που ο πρωτογενής τομέας έχει για την ελληνική οικονομία. Πιο συγκεκριμένα περιγράφουμε την συνεισφορά του τομέα αυτού της παραγωγής στο εμπορικό ισοζύγιο αλλά και στο ΑΕΠ της χώρας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύουμε τις προοπτικές ανάπτυξης που έχει ο πρωτογενής τομέας παραγωγής στην χώρα μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

1.1	ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	1
1.2	Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΟΥ	2
1.3	Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ	16
1.4	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	22
1.4.1	ΣΧΕΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ	26
1.5	Η ΚΑΘΕΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ

2.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	32
2.2	ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΚΑΠ	32
2.3	Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΠ	36
2.4	ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

3.1	ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	46
3.2	ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΓΑΘΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ	48
3.3	Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	53
3.4	Η ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ	61
3.5	ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΖΟΖΥΓΙΟ ΚΑΙ Ο ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	65
3.6	Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΣΤΟ ΑΕΠ	69
3.7	Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ

4.1	ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	75
4.2	ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ & ΛΟΙΠΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ	87
4.3	ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΗΜΕΡΑ	90

	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	93
--	--------------	----

	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	96
--	--------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Από τα πρώτα χρόνια που ο άνθρωπος εμφανίστηκε στη γη άρχισε να αναζητά τρόπους να επιβιώσει. Είτε αυτό αφορούσε την τροφή του , είτε την ανάγκη του να προστατεύσει τον εαυτό του από τα καιρικά φαινόμενα και τις επιθέσεις των ζώων. Ξεκίνησε λοιπόν να κυνηγάει ώστε να τρέφεται με το κρέας του θηράματος αλλά και να ντύνεται με το δέρμα του. Ασχολήθηκε με τη γη και αναζητούσε τροφή την οποία έβρισκε στα δέντρα .

Καθώς άλλαζε ο τρόπος ζωής του και αναζητώντας μία καλύτερη ζωή πάνω στη γη συνειδητοποίησε ότι θα κατάφερνε περισσότερα πράγματα αν είχε και άλλους ομοίους γύρω του. Άρχισε να δημιουργεί τις πρώτες ομάδες – αποικίες σε σημεία πιο πεδινά και όχι σε σπηλιές που ζούσε μέχρι τότε αφού πίστευε ότι θα του παρείχαν περισσότερη προστασία και άφθονη τροφή. Όσο περνούσε ο καιρός οι ομάδες άρχισαν να αμύνονται σε κινδύνους που ατομικά δεν μπορούσαν , να καλλιεργούν τη γη της περιοχής τους και να κατασκευάζουν όπλα για πιο επιτυχή αποτελέσματα στην αναζήτηση της τροφής μέσω του κυνηγιού.

Τα πρώτα όπλα που κατασκεύασε ο άνθρωπος ήταν από ξύλο και πέτρα όπου έβρισκε σε μεγάλες ποσότητες πάνω στη γη. Τα ίδια υλικά χρησιμοποίησε και για την κατασκευή των πρώτων σπιτιών ώστε να προστατεύεται ακόμα περισσότερο από τις καιρικές συνθήκες και τα άγρια ζώα.

Ταυτόχρονα με τις πρώτες καλλιέργειες αλλά και το καθημερινό κυνήγι ο άνθρωπος παρατήρησε ότι κάποια ζώα θα μπορούσαν να του παρέχουν περισσότερα αγαθά αν τα είχε κοντά του και έτσι άρχισε να τα εξημερώνει δημιουργώντας κοπάδια και παράλληλα να τα εκτρέφει.

Περνώντας τα χρόνια και όσο ο άνθρωπος έψαχνε τρόπους να επιζεί πάνω στη γη καθιερώνοντας ως τρόπο ζωής το κυνήγι των ζώων , την καλλιέργεια της γης , τη χρήση των ξύλων και της πέτρας ως όπλα ή εργαλεία και λειτουργώντας ομαδικά κατάφερε να εξασφαλίσει ένας καλύτερο και ασφαλέστερο τρόπο ζωής από αυτόν που είχε στην αρχή της ύπαρξής του. Όλες τις παραπάνω ασχολίες τις χαρακτηρίζουμε ως τον Πρωτογενή τομέα της παραγωγικής διαδικασίας.

Με το πέρασμα των αιώνων και με την ραγδαία εξέλιξη στην ζωή του ανθρώπου η παραγωγική διαδικασία χωρίστηκε σε τρεις τομείς παραγωγής , τον Πρωτογενή , τον Δευτερογενή και τον Τριτογενή.

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΟΥ

Πρωτογενής παραγωγή στην Οικονομική Επιστήμη ορίζεται ως ο παραγωγικός τομέας δραστηριοτήτων με αντικείμενο την απόκτηση ή απόσπαση αγαθών (πρώτων υλών) άμεσης ή έμμεσης κατανάλωσης κατ' ευθείαν από τη φύση. Η πρωτογενής παραγωγή διακρίνεται στη γεωργία, την αλιεία, την κτηνοτροφία, την δασοπονία, την εξόρυξη μεταλλευμάτων κλπ.

Η απόσπαση πραγματοποιείται είτε με τη συλλογή (συλλεκτικές επιχειρήσεις) είτε με την εξόρυξη (εξορυκτικές επιχειρήσεις) από το έδαφος ή το υπέδαφος . Επομένως στην πρώτη φάση της παραγωγικής διαδικασίας, τα προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής, καταναλίσκονται από τους ανθρώπους, όπως έχουν, χωρίς να υποστούν καμία επεξεργασία, ή μεταποίηση – μετασχηματισμό όπως παραδείγματος χάριν αυγά, γάλα, χόρτα¹ .

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Η κτηνοτροφία αποτελεί δραστηριότητα του ανθρώπου από την νεολιθική εποχή με κέντρο ανάπτυξης στη Μέση Ανατολή και την ανατολική Μεσόγειο. Είναι λοιπόν, από τις πιο παλιές δραστηριότητες του ανθρώπου που αφορούν την εκτροφή και

¹ https://el.wikipedia.org/wiki/Πρωτογενής_παραγωγή

εκμετάλλευση παραγωγικών ζώων. Ο άνθρωπος προκειμένου να επιβιώσει εξασφαλίζοντας την απαραίτητη ποσότητα τροφής του, ανακάλυψε πως χωρίς να σκοτώνει αλλά αιχμαλωτίζοντας τα ζώα μπορούσε να τα θρέφει και να τα σκοτώνει οπότε υπήρχε ανάγκη για τροφή. Η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας τοποθετείται στην εποχή που άρχισε να αναπτύσσεται και η γεωργία η οποία αποτελεί σημαντικό κλάδο για την ελληνική οικονομία. Οι κτηνοτρόφοι ήταν αναγκασμένοι να πηγαίνουν σε μέρη όπου υπήρχε χορτάρι για να εξασφαλίσουν την τροφή των ζώων τους.

Ο τρόπος αυτός της κτηνοτροφίας ονομάζεται νομαδικός και στην Ελλάδα αφορά την εκτροφή προβάτων και των κατσικιών ο οποίος είναι διαδεδομένος μέχρι και σήμερα. Ενώ αρχικά η κτηνοτροφία απέβλεπε στο να εξασφαλίσει το κρέας για την οικογένεια αργότερα κτηνοτροφικά προϊόντα θεωρήθηκαν και άλλα αντικείμενα όπως το μαλλί και τα δέρματα από τα οποία κυρίως κατασκεύαζαν ρούχα. Με τον πλήρη χωρισμό της πρωτόγονης κοινωνίας σε αγρότες κτηνοτρόφους και ύστερα και με άλλες ειδικότητες όπως ο αγγειοπλάστης και ο οπλουργός η κτηνοτροφία αρχίζει να αποκτά εμπορικό χαρακτήρα ανταλλάσσοντας προϊόντα που ο καθένας παρήγαγε. Οι ανταλλαγές γίνονταν σε είδος και συγκεκριμένα με ζώα εφόσον δεν υπήρχαν χρήματα εκείνη την εποχή.

Με δεδομένο πως η λέξη ζώο έγινε συνώνυμη με την λέξη χρήμα οι κτηνοτρόφοι εκείνη την εποχή κατείχαν οικονομική δύναμη έχοντας την δυνατότητα να αποκτήσουν και πολιτική δύναμη. Η πρωτόγονη μορφή της σταβλικής κτηνοτροφίας είχε ως αποκλειστικό σκοπό να εξασφαλίζει τα απαραίτητα κτηνοτροφικά προϊόντα στην οικογένεια και μόνο ένα μικρό μέρος από τα προϊόντα αυτά είχαν σκοπό να γίνουν εμπορεύματα και να πουληθούν στην αγορά. Ωστόσο όσο η οργάνωση της κοινωνίας προχωρούσε και άρχισαν πια να αναπτύσσονται και οι μόνιμοι οικισμοί τόσο άλλαζαν και οι τρόποι εκτροφής των ζώων με αποτέλεσμα την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας².

Σημαντικό σταθμό για τον κλάδο της κτηνοτροφίας στην νεότερη ιστορία ήταν η χώρα της Αγγλίας όπου μετά την βιομηχανική επανάσταση που ξέσπασε όλο και περισσότερος πληθυσμός άρχισε να εγκαταλείπει τις παραδοσιακές ασχολίες και να

² www.agrocapital.gr/.../pws-i-ktinotrofia-itan--chrysom...

δουλεύει σε εργοστάσια με αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης διάφορων τροφίμων και κτηνοτροφικών προϊόντων. Μια καινούρια εποχή αρχίζει για την κτηνοτροφία καθώς έκαναν την εμφάνιση τους οι φάρμες, που είχαν αποκλειστική αποστολή την εκτροφή των ζώων και την παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων οι οποίες εξαπλωθήκαν σε λίγα χρόνια και στην υπόλοιπη Ευρώπη με την ανάπτυξη της βιομηχανίας. Διαπιστώνοντας λοιπόν, πως ο παραδοσιακός τρόπος εκτροφής δεν ήταν καθόλου αποδοτικός ξεκίνησαν οι αναζητήσεις και οι έρευνες για τον εκσυγχρονισμό της κτηνοτροφικής παραγωγής.

Σήμερα, ο κλάδος της κτηνοτροφίας στην Ελλάδα αποτελεί έναν από τους πιο παραγωγικούς τομείς της εθνικής οικονομίας με μεγάλη σημασία, διότι η σημερινή κτηνοτροφική παραγωγή βασίζεται τόσο στην αύξηση του αριθμού των ζώων όσο και στην αύξηση της παραγωγικότητας και της απόδοσης των ζώων. Μας προσφέρει δηλαδή βασικά είδη για την διατροφή μας όπως κρέας, το γάλα, το τυρί, και άλλα παράγωγα τους ,σημαντικές πρώτες ύλες για την βιομηχανία ακόμα και ζώα που χρησιμοποιούμε στις μεταφορές και στις αγροτικές εργασίες.

Η ζωοτεχνία ως επιστήμη βασίζεται, χρησιμοποιεί και αξιοποιεί τις γνώσεις της βιολογίας της γενετικής, κτηνιατρικής, διαιτολόγιας καθώς και πολλές άλλες επιστήμες. Για το λόγο αυτό άσκηση της κτηνοτροφίας απαιτεί διαρκή και άμεση υποστήριξη από επιστήμονες (γεωπόνους ζωϊκής παραγωγής και κτηνιάτρους).

Η μορφή που λαμβάνει η κτηνοτροφία μιας χώρας εξαρτάται από τις φυσικές γεωργικές ,οικονομικές και άλλες συνθήκες της χώρας αυτής. Η Ελλάδα είναι μια χώρα ορεινή και οι περισσότερες ορεινές ή ημιορεινές εκτάσεις είναι κατά κανόνα χωρίς δασική βλάστηση και μικρής παραγωγικής ικανότητας με αποτέλεσμα να είναι ακατάλληλες για καλλιέργεια γι' αυτό οι περισσότερες χρησιμοποιούνται ως βοσκότοποι.

Οι μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές στην Ελλάδα επέδρασαν αποφασιστικά στην εξέλιξη της κτηνοτροφίας τις δυο τελευταίες δεκαετίες γεγονός που συνδέεται με όλα τα κατά μέρος μεγάλα προβλήματα τα οποία απασχολούν την αγροτική οικονομία της χώρας. Παρατηρείται ο κτηνοτροφικός πληθυσμός να λιγοστεύει λόγω των μεγάλων μεταπολεμικών πληθυσμιακών μετακινήσεων από την

ύπαιθρο στα αστικά κέντρα και των μεταναστεύσεων στο εξωτερικό. Παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των κτηνοτρόφων μειώνεται η παραγωγή παρουσιάζει αύξηση χάρη στον εκσυγχρονισμό των μεθόδων. Η συνεχή βελτίωση των συνθηκών διατροφής του μέσου Έλληνα εκδηλώνεται κυρίως με την ολοένα και πιο μεγάλη κατανάλωση κτηνοτροφικών προϊόντων κρέατος και γάλακτος . Παρόλη όμως την ποσοτική αύξηση και την ποιοτική καλυτέρευση η παραγωγή δεν καλύπτει την κατανάλωση με αποτέλεσμα να γίνονται σοβαρές εισαγωγές από το εξωτερικό κτηνοτροφικών προϊόντων.

Νομαδική κτηνοτροφία

Η νομαδική κτηνοτροφία είναι η πιο συνηθισμένη μορφή κτηνοτροφίας. Οι νομάδες κτηνοτρόφοι δεν έχουν καμιά άλλη ασχολία από τη συντήρηση των κοπαδιών τους (πρόβατα ή γίδια). Το καλοκαίρι τα βόσκουν στα βουνά και το χειμώνα τα κατεβάζουν στις πεδιάδες με ηπιότερο κλίμα. Μαζί με τα κοπάδια τους μετακινείται κι ολόκληρη η οικογένεια, γιατί οι νομάδες κτηνοτρόφοι δεν έχουν ούτε σπίτι δικό τους, για μόνιμη διαμονή, ούτε λιβάδια, ούτε χωράφια. Κατοικούν σε καλύβες - σκηνές - που φτιάχνουν οι ίδιοι και ζουν σε κάπως πρωτόγονη ζωή, μακριά από την κοινωνική ζωή και τον πολιτισμό.

Τέτοια νομαδική κτηνοτροφία συναντάμε το καλοκαίρι στα βουνά της Στερεάς Ελλάδας, στην Πίνδο, στα Τζουμέρκα, στα Χάσια, στον Όλυμπο κλπ. και το χειμώνα τους βλέπουμε να κατεβαίνουν στην Κοπαΐδα, στις πεδιάδες του Αγρινίου και στις εκβολές του Αχελώου, στις πεδιάδες της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας.

Σήμερα όμως, άρχισε και η κτηνοτροφία του είδους αυτού, να χάνει τον παραδοσιακό νομαδικό χαρακτήρα, που ήθελε τον κτηνοτρόφο να είναι μετακινούμενος νομάς χωρίς μια μόνιμη διαμονή και κατοικία. Εξαιτίας των σκληρών συνθηκών αυτής της ζωής, η μορφή της νομαδικής κτηνοτροφίας εγκαταλείπεται και όσοι παραμένουν στο κτηνοτροφικό επάγγελμα προτιμούν να εγκατασταθούν κάπου μόνιμα και να ασχοληθούν με την ημινομαδική μορφή της κτηνοτροφίας, που τους δίνει περισσότερες ανέσεις και ευκολίες και τους επιτρέπει να ζουν κοινωνική και όχι μεμονωμένη ζωή.

Ενσταβλισμένη κτηνοτροφία

Είναι η πιο εξελιγμένη μορφή κτηνοτροφίας και γίνεται σε οργανωμένες σταβλικές εγκαταστάσεις, που κατά κανόνα, βρίσκονται κοντά στα αστικά κέντρα. Πολύ ανεπτυγμένη είναι η ενσταβλισμένη κτηνοτροφία γύρω από την Αθήνα, Θεσσαλονίκη και τις άλλες μεγάλες πόλεις διότι εκεί είναι εξασφαλισμένη πιο πολύ η κατανάλωση των γαλακτοκομικών προϊόντων και μάλιστα χωρίς μεγάλα έξοδα μεταφοράς. Τα ζώα, και κυρίως αγελάδες, ζουν μέσα στους στάβλους, χωρίς να μετακινούνται. Διατρέφονται με χλωρό ή ξηρό χόρτο και άλλες διάφορες κτηνοτροφές. Οι στάβλοι κατά βάση είναι καθαροί, περιποιημένοι και τα ζώα παρακολουθούνται με μεγάλη προσοχή από τους κτηνιάτρους. Η πάχυνσή τους, το άρμεγμά τους, η συγκέντρωση του γάλακτος και η συντήρησή του, γίνονται με επιστημονικό τρόπο³.

Η ενσταβλισμένη κτηνοτροφία έχει επεκταθεί πολύ και στις αγροτικές περιοχές, όπου οι κτηνοτροφές είναι φθηνότερες και περισσότερες, με αποτέλεσμα η ωφέλεια των κτηνοτρόφων και της εθνικής μας οικονομίας να είναι ακόμη μεγαλύτερη. Ακόμα μια άλλη μορφή της κτηνοτροφίας είναι η **οικόσιτη** κτηνοτροφία.

Παρόλο που η απόδοση των οικόσιτων ζώων δεν είναι και μεγάλη, οι περισσότερες ελληνικές οικογένειες διατηρούν και περιποιούνται οι ίδιοι ζώα στο σπίτι τους ώστε να καλύπτουν τις σπιτικές-οικογενειακές τους ανάγκες. Τα οικόσιτα ζώα δίνουν στην οικογένεια το γάλα, το βούτυρο, το τυρί, το κρέας, το μαλλί τους, το δέρμα, και ορισμένα από αυτά, χρησιμοποιούνται και στις αγροτικές δουλειές. Μερικές δε οικογένειες πουλούν προϊόντα των οικόσιτων ζώων και συμπληρώνουν το εισόδημά τους.

Πτηνοτροφία.

Το γεγονός ότι η πτηνοτροφία από χωρική μετατράπηκε σε συστηματική ή βιομηχανική έφερε στον κλάδο της πτηνοτροφίας την ανάπτυξη. Η ραγδαία ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια, καλύπτει σχεδόν τις ανάγκες της εσωτερικής αγοράς ώστε να μην έχουμε ανάγκη για εισαγωγές πουλερικών και αυγών από το εξωτερικό, όπως

³ www.livepedia.gr/index.php/Ελλάδα/.../Κτηνοτροφι...

παλιότερα. Μέσα σε μεγάλα και επιστημονικά οργανωμένα συγκροτήματα, εκτρέφονται χιλιάδες κότες και κοτόπουλα, είτε για παραγωγή κρέατος, είτε για παραγωγή αυγών. Κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα - Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα κλπ. και κυρίως στα προάστια της Αθήνας, στα Μέγαρα, τη Χαλκίδα, την Κόρινθο και αλλού, λειτουργούν συστηματικά πτηνοτροφεία, όπου η εκτροφή των πουλερικών γίνεται με όλους τους επιστημονικούς κανόνες-υγιεινή διαμονή, παρασκευασμένες πτηνοτροφές, κλωσσομηχανές, εκλεκτές ράτσες και ότι άλλο απαιτεί η σύγχρονη και μεθοδική εκτροφή των πουλερικών με αποτέλεσμα να καλύπτονται σήμερα όλες οι ανάγκες σε είδη κτηνοτροφίας έχοντας αυτάρκεια.

Μελισσοκομία.

Το κλίμα και το ελληνικό περιβάλλον είναι κατάλληλα για την ανάπτυξη της μελισσοκομίας. Στον κλάδο αυτό σήμερα έχουν γίνει άλματα. Οι εγχώριες κυψέλες αντικαταστάθηκαν με ευρωπαϊκές, πιο κατάλληλες και υγιεινές. Οι κερήθρες, που απαιτούν πολύ δουλειά, είναι τεχνητές και το "**τρύγημα**" της κυψέλης γίνεται χωρίς καμιά απώλεια. Το ελληνικό μέλι και κυρίως το μέλι που μαζεύουν οι μέλισσες από το θυμάρι και τα άλλα άνθη του βουνού, είναι εύοσμο, εύγευστο εκλεκτής ποιότητας και αποτελεί εξαιρετική τροφή για τα παιδιά, αλλά και για κάθε άτομο.

Κονικλοτροφία

Πρόσφατα επήλθε η ανάπτυξη στην εκτροφή κουνελιών. Το κουνέλι έχει κρέας εύπεπτο και θρεπτικό, όπως το βοδινό και αποτελεί εξαιρετική πηγή ζωικών πρωτεϊνών και είναι χαμηλής περιεκτικότητας σε λίπος. Αναπτύσσεται πολύ γρήγορα και η εκτροφή του παρουσιάζει ενδιαφέρον με αποτέλεσμα το κρέας του κουνελιού να εισέλθει στο ελληνικό και ευρωπαϊκό διαιτολόγιο.

Σηροτροφία.

Η ρίζα της βρίσκεται στη βυζαντινή εποχή και κατά καιρούς γνώρισε μεγάλη ακμή. Στη Μακεδονία, τη Θράκη, την Πελοπόννησο και αλλού καλλιεργούνται μεγάλες εκτάσεις με μουριές, που με τα φύλλα τους τρέφονται οι μεταξοσκώληκες, οι οποίοι φτιάχνουν το κουκούλι. Σήμερα όμως έχει περιοριστεί αρκετά, γιατί το τεχνητό μετάξι, που στοιχίζει πολύ λίγο και παράγεται σε αφθονία και οι διάφορες συνθετικές ίνες, αντικατέστησαν το φυσικό - ζωικό μετάξι.

Γουνοφόρα ζώα

Η εκτροφή ζώων διατηρουμένων κατά κύριο λόγο για το δέρμα τους, στην Ελλάδα είναι πολύ περιορισμένη. Σε μερικές περιοχές δημιουργήθηκε ένας μικρός αριθμός εκτροφείων μουκάστορα. Στο Ζωοτεχνικό Ινστιτούτο Γιαννιτσών εκτρέφονται μερικά γουνοφόρα ζώα. Ο κλάδος αυτός έχει προοπτική να αναπτυχθεί αρκετά, σε συνδυασμό μάλιστα με την ύπαρξη ανεπτυγμένων γουνοβιοτεχνιών στην Καστοριά και τη Σιάτιστα.

Προβλήματα

Η χαμηλή παραγωγικότητα αποτελεί το βασικό πρόβλημα της ελληνικής κτηνοτροφίας. Ωστόσο το χαμηλό επίπεδο της κτηνοτροφίας και η μειωμένη απόδοση των ζώων οφείλονται κυρίως στην ελλιπή διατροφή των ζώων, την πλημμελή διατήρησή τους, στην ελαττωματική αναπαραγωγή, στη μη αποτελεσματική προστασία από τις διάφορες ασθένειες, στην έλλειψη επαρκούς στοργής προς τα ζώα, στην έλλειψη σχετικής μόρφωσης των κτηνοτρόφων και γενικά των παραγωγών και η μη εξασφάλιση επαρκούς εισοδήματος στον παραγωγό⁴.

⁴ www.livepedia.gr/index.php/Ελλάδα/.../Κτηνοτροφί...

Η ποικιλία των ζώων

Τα ζώα, για να αποδώσουν, πρέπει να προέρχονται από ράτσα εκλεκτή και αποδοτική. Έτσι, επιδιώκεται η δημιουργία και διάδοση ζώων με μεγαλύτερη, καλύτερη και οικονομικότερη παραγωγή. Ακόμα θεωρείται απαραίτητη η εξασφάλιση αρσενικών ζώων αναπαραγωγής σε όλους τους κλάδους της κτηνοτροφίας. Για την άρση της ελαττωματικής αναπαραγωγής πρέπει να γίνει εξασφάλιση αρκετού αριθμού κατάλληλων αρρένων αναπαραγωγών ζώων, αποκλεισμός των ακατάλληλων και μεγαλύτερη δυνατή επέκταση της τεχνητής γονιμοποίησης.

Η καλή υγεία του ζώου είναι ένας σημαντικότερος παράγοντας. Η εξασφάλιση της καλής διατροφής των ζώων, αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα προώθησης και βελτίωσης της κτηνοτροφίας. Οι τροφές πρέπει να είναι κατάλληλες σε ποιότητα και ποσότητα. Όταν οι τροφές δεν είναι επαρκείς ή όταν δεν περιέχουν ορισμένα απαραίτητα στοιχεία (άλατα, βιταμίνες κλπ.) είναι επόμενο να επηρεάζεται η απόδοση του ζώου. Οι ζημιές, που μπορεί να πάθει το κτηνοτροφικό κεφάλαιο από τις ζωασθένειες, είναι σοβαρές. Η κακή υγεία των ζώων και οι διάφορες αρρώστιες τους επιδρούν στην απόδοση, αλλά και το σπουδαιότερο, τα προϊόντα τους είναι δυνατόν να είναι επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία. Για την καλύτερη οργάνωση της πρόληψης και καταπολέμησης των επιζωοτιών, της προστασίας της δημόσιας υγείας, επιβάλλεται η ενίσχυση της Κτηνιατρικής Υπηρεσίας με το απαιτούμενο και κατάλληλο προσωπικό και μέσα. Γίνεται καλύτερη εκμετάλλευση και βελτίωση των βοσκότοπων, επέκταση της καλλιέργειας κατάλληλων κτηνοτροφικών φυτών, ίδρυση βιομηχανιών και παρασκευαστηρίων ζωοτροφών, εκπαίδευση των εκτροφέων στη διατροφή των ζώων και εισαγωγή από το εξωτερικό των μη παραγόμενων στη χώρα μας απαιτήτων ζωοτροφών.

Κακό σημάδι λοιπόν, η χαμηλή παραγωγικότητα και οι συνέπειές της είναι ότι ο παραγωγός δεν ικανοποιείται από τα έσοδά του και έτσι οι ανάγκες σε κτηνοτροφικά προϊόντα μένουν ακάλυπτες και είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε εισαγωγές

κτηνοτροφικών προϊόντων, που αφορούν κυρίως σε κρέατα (νωπά και κατεψυγμένα), γάλα, βούτυρο, τυρί και τόσα άλλα.

Σε γενικές γραμμές για την κτηνοτροφία, μπορούμε να πούμε ότι, παρά το γεγονός ότι ο κτηνοτροφικός πληθυσμός λιγοστεύει συνεχώς, η παραγωγή παρουσιάζει αύξηση χάρη στον εκσυγχρονισμό των μεθόδων. Η κατανάλωση των κτηνοτροφικών προϊόντων μεγαλώνει, παρουσιάζεται έλλειψη και για να καλυφθεί η ζήτηση γίνονται εισαγωγές.

Αλιεία

Η Μεσόγειος είναι μια από τις πιο υπεραλιεύμενες θάλασσες στον κόσμο. Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, πάνω από το 65% των ιχθυοαποθεμάτων στην περιοχή είναι εκτός των ασφαλών βιολογικών ορίων. Με τον όρο αλιεία, γνωστό ως ψάρεμα, χαρακτηρίζεται η άγρα και η τέχνη όλης της δραστηριότητας, με την οποία γίνεται η σύλληψη και απόσπαση των ιχθύων και άλλων υδρόβιων ζώων από τον βίτοπο τους όπως θάλασσες, λίμνες, ποτάμια και ιχθυογενετικούς σταθμούς, για τροφή και βιομηχανικούς σκοπούς.

Το ψάρεμα είναι μια παγκόσμια και πανάρχαια πρακτική με ποικιλία τεχνικών και παραδόσεων που έχουν μεταμορφωθεί από τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα. Αρχαιολογικά ευρήματα όπως κοχύλια και ψαροκόκαλα αποδεικνύουν πως τα αλιεύματα αποτελούσαν σημαντική σε ποσότητα πηγή τροφής, αλλά και είδος ανταλλαγής για τους ανθρώπους της περιόδου.

Παγκοσμίως η αλιεία αποτελεί το πιο σημαντικό εμπορεύσιμο προϊόν και 3 δισεκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο βασίζονται στα αλιεύματα ως πηγή πρωτεΐνης. Στην Ελλάδα η αλιεία υπήρξε κύρια δραστηριότητα και βασική πηγή εισοδήματος για τους κατοίκους πολλών παράκτιων περιοχών και ιδίως των νησιών αντιπροσωπεύοντας το 97% του ελληνικού στόλου και συγκεντρώνοντας, περίπου το 50% των αλιευμάτων καθώς σήμερα στην θαλάσσια αλιεία απασχολούνται 35-50.000 άτομα σε περίπου 20.000 σκάφη.

Παρά την μικρή συμμετοχή της στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) παίζει σημαντικό ρόλο για την εθνική οικονομία καθώς υποκαθιστά εισαγωγές αλιευτικών προϊόντων και προσφέρει βασικές πρώτες ύλες στη μεταποιητική βιομηχανία και στην άμεση κατανάλωση, όπου καλύπτει σημαντικό μέρος από το έλλειμμα πρωτεϊνών υψηλής διατητητικής αξίας που εμφανίζει η Ελλάδα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με παλαιοντολογικές έρευνες τα είδη ψαριών που αλιεύαν οι ψαράδες των νησιών του Αιγαίου πριν από 10.000 χρόνια είναι τα ίδια με αυτά που αλιεύουν οι παράκτιοι αλιείς σήμερα.

Η σύγχρονη αλιεία παρέχει σημαντική σε ποιότητα και σε ποσότητα, πηγή πρωτεϊνούχας τροφής, αλλά και αποτελεί μια μορφή ψυχαγωγίας για τον πληθυσμό της χώρας. Η θαλάσσια αλιεία επιχειρείται με ειδικά σκάφη που φέρουν ανάλογο εξοπλισμό χαρακτηριζόμενα γενικά ως αλιευτικά τα οποία μπορεί να είναι σε μέγεθος από λέμβοι μέχρι μεγάλα πλοία ανοικτής θάλασσας. Στην Ελλάδα τα αλιευτικά σκάφη ανάλογα με το αλιευτικό εργαλείο που χρησιμοποιούν λαμβάνουν την ίδια ονομασία όπως η μηχανότρατα, η πεζότρατα με εργαλεία συρόμενα δίχτυα από την ξηρά και το γρι-γρι.

Ωστόσο, το ισχύον πλαίσιο διαχείρισης και ελέγχου της αλιείας στην Ελλάδα είναι ελλιπές και οδηγεί στην εκτεταμένη υποβάθμιση των αλιευμάτων καθώς επιτρέπει την υπεραλίευση, την παράνομη και καταστροφική αλιεία με αποτέλεσμα κάθε χρόνο η αλιευτική παραγωγή μειώνεται σημαντικά προκαλώντας καταστροφικές επιβαρύνσεις στην τοπική οικονομία των νησιώτικων και παράκτιων περιοχών της Ελλάδας, υποσκάπτοντας παράλληλα τη δυνατότητα ανάπτυξης αυτών των τοπικών κοινωνιών.

Μεταλλευτική

Σημαντικό κλάδο του πρωτογενή τομέα αποτελεί η μεταλλευτική όπου μεταλλευτική ορίζουμε την ανθρώπινη δραστηριότητα της εξόρυξης μεταλλευμάτων, ορυκτών και πετρωμάτων για χρήση στην οικοδομή, την εξαγωγή μετάλλων και την παραγωγή αντικειμένων γενικότερα.

Ως επιστήμη, η μεταλλευτική αποτελεί τμήμα των επιστημών μηχανικού και συμπεριλαμβάνει την μεταλλευτική έρευνα, την όρυξη και λειτουργία μεταλλείων, ορυχείων και λατομείων και τέλος, το κλείσιμο των μεταλλευτικών/λατομικών χώρων μετά την εξάντληση των εκμεταλλεύσιμων αποθεμάτων. Η μεταλλευτική συχνά αποκαλείται και μεταλλειολογία. Ο όρος μεταλλεία, χρησιμοποιείται ειδικότερα με τη σημασία της αναζήτησης μετάλλων, την ανόρυξη της γης και κατ' επέκταση την εκμετάλλευση μεταλλείου ή ορυχείου. Με την γενικότερη έννοια, η μεταλλευτική συμπεριλαμβάνει και την εξόρυξη υγρών και αερίων υδρογονανθράκων όπως πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Όμως, εξαιτίας της ιδιαιτερότητας που παρουσιάζει η εξόρυξη φυσικών υδρογονανθράκων, ο τομέας αυτός αποτελεί ιδιαίτερο γνωστικό κλάδο και οι μηχανικοί που ασχολούνται μ' αυτό το αντικείμενο αποκαλούνται «μηχανικοί πετρελαίων».

Η μεταλλευτική είναι μία από τις αρχαιότερες ανθρώπινες οικονομικές δραστηριότητες και έχει παίξει πρωτεύοντα ρόλο στην μετάβαση του ανθρώπου από την πρωτόγονη κατάσταση στον σύγχρονο πολιτισμό. Από την στιγμή που ο άνθρωπος χρειάστηκε εργαλεία, στράφηκε προς την γη για να βρει τις κατάλληλες πέτρες που θα χρησιμοποιούσε είτε για μύτες στα βέλη του είτε για να αλέσει το σιτάρι. Με την ανακάλυψη αυτοφυών μετάλλων, όπως ο χαλκός, και ο άργυρος, ο άνθρωπος πέρασε από την λίθινη εποχή στην εποχή των μετάλλων ακολουθώντας η Εποχή του Χαλκού και έπειτα η Εποχή του Σιδήρου. Ωστόσο, η μεταλλευτική έχει συνδεθεί επίσης και με πολλά μελανά σημεία στην ανθρώπινη ιστορία όπως η δουλεία, οι κατακτητικοί πόλεμοι, η αποικιοκρατία και πιο πρόσφατα η μόλυνση του περιβάλλοντος.

Η Μεταλλεία, μεταλλευτική έρευνα, ξεκινά με την αναζήτηση ενδιαφερόντων γεωλογικών σχηματισμών (πετρωμάτων) που πιθανώς περιέχουν κάποιο οικονομικά εκμεταλλεύσιμο ορυκτό. Για πολλούς αιώνες, η αναζήτηση γίνονταν με απλή παρατήρηση στο πεδίο ή στον γεωλογικό χάρτη πετρωμάτων. Σήμερα, η αναζήτηση γίνεται με σύγχρονες γεωφυσικές μεθόδους, δηλαδή με την εξέταση ανωμαλιών σε φυσικές ιδιότητες γεωλογικών σωμάτων, όπως π.χ. παράξενες μεταβολές στο βαρυτικό πεδίο της γης, στο γεωμαγνητικό πεδίο της γης, στην ηλεκτρική αντίσταση των πετρωμάτων, στην ταχύτητα διάδοσης σεισμικών κυμάτων. Η γεωφυσική έρευνα γίνεται με μέσα όπως αεροπλάνα, ελικόπτερα, ειδικά γεωτρύπανα, ελεγχόμενες

εκρήξεις και σειсмоγράφους. Η γεωφυσική έρευνα συμπληρώνεται από την γεωχημική έρευνα κατά την οποία αναζητούνται ανωμαλίες στην συγκέντρωση και κατανομή ιχνοστοιχείων στα εδάφη και τα νερά.

Η μεταλλευτική έρευνα μεγαλώνει σε έκταση καθώς γίνονται γεωτρήσεις για την λήψη δειγμάτων και την αποτίμηση των αποθεμάτων. Οι γεωτρήσεις γίνονται με ειδικά γεωτρύπανα που είναι κατάλληλα για συγκεκριμένη κατηγορία κοιτασμάτων. Ειδικές μέθοδοι γεωστατιστικής επιτρέπουν την εκτίμηση της χωρικής κατανομής των αποθεμάτων. Με βάση τα εκτιμηθέντα αποθέματα, γίνεται μελέτη σκοπιμότητας, που περιλαμβάνει προκαταρκτική τεχνική ανάλυση για τον τρόπο και τον χρόνο της εξόρυξης, εκτίμηση της οικονομικής απόδοσης της εξόρυξης και μία πρώτη αποτίμηση του επιχειρηματικού κινδύνου.

Από την αρχαιότητα η μεταλλευτική και λατομική δραστηριότητα στα μεταλλεία (ορυχεία) και τα λατομεία είχαν πάντα σημαντική θέση στην οικονομική ζωή της Ελλάδας. Η αρχαία Αθήνα χρησιμοποίησε τον άργυρο από τα μάρμαρα της Πεντέλης για να χτίσει τον Παρθενώνα. Στα νεότερα χρόνια, τα μεταλλεία του Λαυρίου αποτέλεσαν τον πρώτο βιομηχανικό χώρο της Ελλάδας. Η σμύριδα στην Νάξο, τα σιδηρομεταλλεύματα στην Σέριφο και στην Θάσο, τα αργυρομεταλλεύματα και η βαρυτίνη στην Μύκονο, ο λευκόλιθος στο Μαντούδι, και ο χρωμίτης και ο αμιάντος στην Κοζάνη αποτέλεσαν σημαντική πηγή εισοδημάτων για την χώρα για πολλές δεκαετίες, αλλά και αφορμή σημαντικών κοινωνικών αλλαγών. Παράλληλα οι περιοχές αυτές είναι ικανές να αποτελέσουν περιοχές μεταλλευτικής περιήγησης.

Η μεταλλευτική περιήγηση αποτελεί ένα είδος εναλλακτικού ή συμπληρωματικού βιώσιμου τουρισμού (όπως πχ. ο οικοτουρισμός ή αγροτουρισμός), ένα περιβαλλοντικά υπεύθυνο «ταξίδι», που ενθαρρύνει τη διατήρηση της φύσης και της παράδοσης, έχει μικρές επιπτώσεις στο περιβάλλον και εμπλέκει θετικά τους τοπικούς πληθυσμούς και την μεταλλευτική ιστορία του εκάστοτε τόπου. Σήμερα η Ελλάδα συγκαταλέγεται στους σημαντικούς Ευρωπαϊούς παραγωγούς βωξίτη, σιδηρονικελιούχων μεταλλευμάτων, μικτών θειούχων μεταλλευμάτων, λευκόλιθου, μπεντονίτη, ελαφρόπετρας, μαρμάρων και άλλων μεταλλικών ορυκτών. Παράλληλα το 56% της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται στην Ελλάδα

προέρχεται από την καύση λιγνίτη, ο οποίος εξορύσσεται σε λιγνιτωρυχεία της Βορείου Ελλάδας και της Πελοποννήσου.

Δασοπονία

Η δασοπονία είναι ένας αρκετά σημαντικός τομέας της πρωτογενούς παραγωγής της Ελλάδας και όταν γίνεται με κανόνες και σεβασμό προστατεύει τα δάση, δίνοντας ταυτόχρονα στη χώρα προοπτικές ανάπτυξης.

Δασοπονία είναι η "διαχείριση" των δασικών εκτάσεων, των λεκανών απορροής υδάτων, καθώς και η ανάπτυξη φυσικών και τεχνητών δασών. Στα πλαίσια αυτά εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της η έρευνα για την προστασία εδάφους, νερού, της άγριας ζωής καθώς ακόμα και η δασική αναψυχή.

Κύριες λειτουργίες των δασικών οικοσυστημάτων είναι η οικονομική, η προστατευτική και η υδρονομική λειτουργία, καθώς και η λειτουργία διατήρησης της βιοποικιλότητας και η λειτουργία της δασικής αναψυχής.

Επιτακτική ανάγκη της δασοπονίας είναι η εμπέδωση των παραπάνω λειτουργιών τόσο από τους επιστήμονες όσο και από τους πολίτες. Ο συνδυασμός όλων των λειτουργιών μαζί προσφέρει την απόλυτη ισορροπία .

Σημαντική πηγή εσόδων για τα δάση είναι η παραγωγή ξύλου. Η έκβαση του ξύλου από τα δάση δεν προκαλεί καμία οικολογική ανωμαλία εφόσον ακολουθούνται οι κανόνες της δασολογίας, δηλαδή της αειφορικής διαχείρισης του. Με τον όρο αειφορική διαχείριση δασών εννοούμε την διαχείριση που διασφαλίζει τη διαρκή, σταθερή και σύμμετρη παραγωγή αγαθών, υπηρεσιών και επιδράσεων από το δάσος, ενώ συγχρόνως αποκαθιστά τη διατήρηση του δάσους ως λειτουργικό σύστημα. Τα δάση προσφέρουν πολλά αγαθά όπως τα μανιτάρια, το μέλι, η ρητίνη. Η ρητίνη ή αλλιώς ρετσίνι, η οποία προερχόταν από τα δάση της χαλεπιουπέυκης της χαμηλής ζώνης, θεωρείται σημαντικό δασικό προϊόν στην Ελλάδα. Η ρητίνη θεωρείται μοναδικό προϊόν ως βελτιωτικό καυσίμων και ως υλικό καθαρισμού και συντήρησης κινητήρων. Αυτό μπορεί να αποτελέσει μελλοντική εξέλιξη στον τομέα της

δασοπονίας στην Ελλάδα σε κοινωνικό επίπεδο, οικονομικό αλλά και περιβαλλοντικό.

· ΥΔΡΟΝΟΜΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Τα δάση ασκούν σημαντική υδρονομική λειτουργία. Καθοριστικός ο ρόλος τους στην ποιότητα και την ποσότητα του νερού των υπέργειων και υπόγειων συστημάτων. Το καλύτερο νερό σύμφωνα με τη ποιότητα του βρίσκεται στα δασικά οικοσυστήματα. Για την παραγωγή πόσιμου νερού εξέχουσας σημασίας είναι τα δομικά χαρακτηριστικά των δασών.

Η διαδικασία αυτή είναι ζωτικής σημασίας αφού αφορά άμεσα την ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Στην παραγωγή νερού καλύτερα χαρακτηρίζονται τα δάση οξιάς λόγω της καθαρότητας και της γεύσης του. Στην Ελλάδα καλύπτουν το 5% των δασών της χώρας. Εμφάνιση τέτοιων δασών υπάρχει στη Στερεά και Βόρεια Ελλάδα και στη Θεσσαλία.

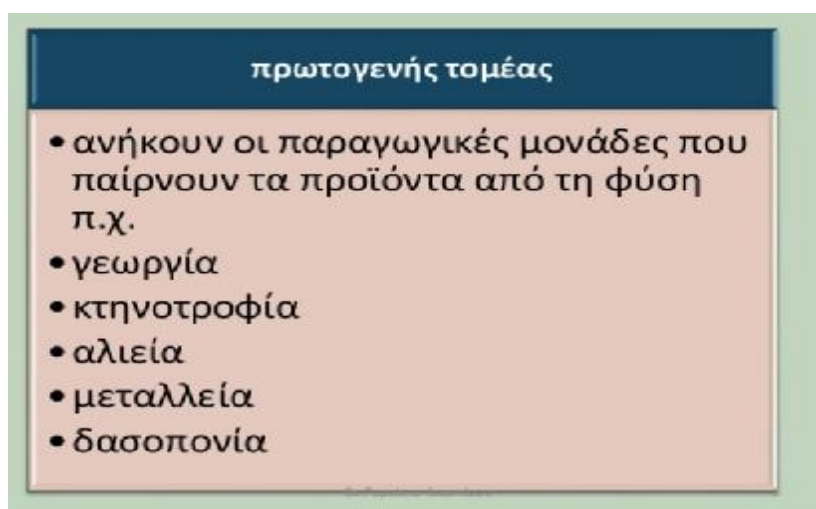
· ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Τα δάση έχουν την ιδιότητα προστασίας από φυσικούς κινδύνους. Οι κίνδυνοι που караδοκούν στη φύση είναι η διάβρωση των εδαφών, οι καταπτώσεις βράχων, οι χιονοστιβάδες, οι γεωλισθήσεις, οι πλημμύρες και οι χείμαρροι. Στις περισσότερες ορεινές κατοικημένες περιοχές η προστατευτική λειτουργία θεωρείται άκρως σημαντική για την αντιμετώπιση φυσικών κινδύνων.

· ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΨΥΧΗΣ

Τα δασικά οικοσυστήματα εκτός των παραπάνω λειτουργιών, μπορούν να προσφέρουν και τη λειτουργία της αναψυχής. Η λειτουργία αυτή αποτελείται από διάφορες δραστηριότητες όπως η ορειβασία, η άθληση, ο περίπατος. Βέβαια είναι απαραίτητη η διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στην αναψυχή και στις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Αυτές οι περιοχές όμως απαιτούν διαρκή παρακολούθηση του χώρου τόσο για την προστασία του όσο και για την ασφάλεια των επισκεπτών.

Ο συγκεκριμένος τομέας απασχόλησης αποτελεί πηγή εισοδήματος για μεγάλο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού. Με το πέρασμα των χρόνων η κάθε χώρα απέκτησε την δική της παραγωγική ταυτότητα η οποία δημιουργήθηκε από την ποιότητα και την ιδιαιτερότητα του τόπου αλλά και των προϊόντων παραγωγής. Οι εμπλεκόμενοι με τον πρωτογενή τομέα εκτός ότι παράγουν τοπικά προϊόντα, προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον, διατηρούν την πολιτισμική τους κληρονομιά και διαχειρίζονται τους φυσικούς πόρους του τόπου τους.

Εικόνα 2

πηγή: www.shlideshare.gr

1.3 Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ

Ο αγροτικός τομέας ανέκαθεν αποτελούσε ένα δομικό χαρακτηριστικό της ελληνικής κοινωνίας καθώς και ένα συστατικό παράγοντα της ελληνικής οικονομίας και ανάπτυξης, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Επιπλέον, η ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) το 1981 επηρέασε καταλυτικά την μετέπειτα εξέλιξη της ελληνικής γεωργίας. Σήμερα πλέον, η γεωργία διέπεται πλήρως από τους κανόνες της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), οι οποίοι μορφοποιούν και ελέγχουν όλο το πλαίσιο λειτουργίας και δραστηριότητας του αγροτικού τομέα .

Η γεωργία στην προενταξιακή περίοδο βοήθησε σημαντικά την ελληνική οικονομία μια και η αγροτική πολιτική που ακολουθήθηκε πέτυχε να συγκρατήσει το κόστος διατροφής σε ανεκτά επίπεδα και να επιτύχει τον υψηλότερο ρυθμό μεγέθυνσης του

γεωργικού προϊόντος, δίνοντας προτεραιότητα στο διαρθρωτικό σκέλος του τομέα (3,4% του ΑΓΠ η κρατική επενδυτική δαπάνη, έναντι 2,4% του αντίστοιχου ΑΓΠ από την πολιτική τιμών και εισοδημάτων). Γενικά, την περίοδο '63-'73 στον τομέα της γεωργίας σημειώθηκαν αξιόλογες επιδόσεις, δεδομένης της σημαντικής δραστηριότητας που αναπτύχθηκε σε εγχειοβελτικά έργα και αρδεύσεις. Δεδομένου επίσης του ύψους των ιδιωτικών επενδύσεων, βελτιώθηκε σημαντικά η εκμηχάνιση του τομέα, ενώ οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα προσπόρισης του αναγκαίου συναλλάγματος, συμπληρωματικού της χρηματοδότησης του τομέα της μεταποίησης. Πιο αναλυτικά: Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '50 η γεωργία είχε σπουδαίο ρόλο στην Ελληνική οικονομία. Συμμετείχε σημαντικά στη δημιουργία ρυθμών μεγέθυνσης του εθνικού κεφαλαίου και του όγκου των εξαγωγών, ενώ η προσφορά της στην απασχόληση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού ήταν σημαντική. Επίσης αυξημένη ήταν η συμμετοχή της στη δημιουργία Εθνικού προϊόντος

Στη δεκαετία του '60 οι επιδόσεις της γεωργίας υστέρησαν συγκριτικά με τις αντίστοιχες του τριτογενούς τομέα. Η συμβολή της στη διαμόρφωση ρυθμών μεταβολής του εθνικού προϊόντος και εισοδήματος άρχισε να υποχωρεί. Η ποσοτική αξιολόγηση και ο απολογισμός της συμβολής της στην οικονομική ανάπτυξη της δεκαετίας του '70, έχει καταγράψει χαμηλές αποδόσεις της γεωργίας οι οποίες συμβαδίζουν με χαμηλές αποδόσεις του ΑΕΠ, ενώ οι μεγάλες αποδόσεις του τριτογενούς τομέα συμβαδίζουν με μεγάλες αποδόσεις στο ΑΕΠ.

Η επίδοσή της στην πρώτη δεκαετία ('50-'60) είναι αξιοσημείωτη. Χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής ήταν ότι η γεωργία απασχολούσε το 1\2 του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων (51,3%), η συμμετοχή της στις συνολικές εξαγωγές έφτανε μέχρι και το 70%, και η συμβολή της στη δημιουργία ρυθμών μεταβολής στο ΑΕΠ και στο εθνικό εισόδημα ανέρχεται σε 27,1% και σε 32,8% αντίστοιχα. Σημαντικοί ρυθμοί συσσώρευσης κεφαλαίου στην περίοδο αυτή οφείλονταν στην αξιοσημείωτη μεταβολή στο συσσωρευμένο κεφάλαιο της γεωργίας.

Η δεκαετία του 1963-1973 χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλλαγές καθώς η χώρα συνδέθηκε με την ΕΟΚ και θα έπρεπε προοδευτικά να εναρμονισθεί η εθνική αγροτική πολιτική με εκείνη της ΕΟΚ. Έτσι η εικόνα άλλαξε δραστικά με σημαντική μείωση του προστατευτισμού, μαζική αγροτική έξοδο. Παρά την Τελωνειακή Ένωση

(1962) δεν εφαρμόστηκαν τα συμφωνηθέντα συνοδευτικά μέτρα που αφορούσαν την εναρμόνιση της αλιευτικής πολιτικής με εκείνη της Ε.Ε, ούτε αντλήθηκαν οι σχετικοί πόροι από το δεύτερο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο σύνδεσης. Παράλληλα, οι Ελληνικές εξαγωγές αγροτικών προϊόντων αντιμετώπιζαν ποικίλα προβλήματα στην ευρωπαϊκή αγορά κυρίως λόγω της επιβολής αντισταθμιστικών εισφορών κατά την εξαγωγή στις Χώρες-μέλη. Οι τιθέμενοι στόχοι ανάπτυξης της οικονομίας στη δεκαετία του '70 οδήγησαν την Ελληνική γεωργία σε αναθεώρηση του ρόλου της. Ο στόχος της γρήγορης εκβιομηχάνισης είχε ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της γεωργίας. Το ποσοστό των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα από 51,3% που ήταν στη δεκαετία του '50 μειώθηκε σε 34,0% ενώ οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων μειώθηκαν σχεδόν στο μισό (από 66,9% σε 30,2%).

Η συμβολή του αγροτικού προϊόντος στη δημιουργία ρυθμών μεταβολής του ΑΕΠ και του εθνικού εισοδήματος κατέληξε σε 15,1% και 18,1% αντίστοιχα από 27,1% και 32,8% που ήταν στη δεκαετία του '50. Η συρρίκνωση της γεωργίας στη δεκαετία του '70 παρατηρείται σε μια περίοδο όπου η ελληνική οικονομία διεύρυνε την υπάρχουσα παραγωγική της βάση και γνώριζε μέσους ετήσιους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ της τάξης του 4,0%. Η συρρίκνωση αυτή δεν συνοδεύτηκε από αλλαγές στις διαρθρώσεις της αγροτικής παραγωγής.

Συμπερασματικά, η αλλαγή που παρατηρήθηκε στην περίοδο 1950-1980 στη συμβολή της γεωργίας στην ανάπτυξη της οικονομίας και συνεπώς οι νέες επιβαλλόμενες σχέσεις μεταξύ της γεωργίας και των άλλων τομέων της οικονομίας προέκυψαν λόγω των νέων στόχων που έθετε ο μετασχηματισμός της οικονομίας.

Παρά όμως την παρατηρούμενη τάση μείωσης της συμβολής της γεωργίας στο ΑΕΠ, στην απασχόληση και στις εξαγωγές, η μη αναλογική σε σχέση με τον τριτογενή τομέα ανάπτυξή της δεν την οδήγησε σε εξαφάνιση. Παράγοντες όπως η ανεργία και ο στασιμοπληθωρισμός αποτέλεσαν εμπόδια στον μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας. Παρά ταύτα, η ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα πραγματοποιήθηκε σε βάρος τόσο της γεωργίας όσο επίσης και του δευτερογενούς τομέα.

Η Εθνική Αγροτική Πολιτική που εφαρμόστηκε την περίοδο αυτή (και ειδικά την δεκαετία 1963/1973) είχε να αντιμετωπίσει νέα δεδομένα, καθώς η επέκταση του αστικού καταναλωτικού προτύπου έκανε επιτακτική την ανάγκη αύξησης του

γεωργικού εισοδήματος, με παράλληλη διατήρηση χαμηλού κόστους διατροφής και τη στήριξη των γεωργικών εξαγωγών που επέβαλε η διεύρυνση των εμπορικών ελλειμμάτων. Συνακόλουθα η πολιτική τιμών και εισοδημάτων απέκτησε ιδιαίτερη σημασία με αποτέλεσμα η απορρόφηση πόρων να γίνεται εις βάρος της διαρθρωτικής πολιτικής και να μην αντιμετωπίζονται τα χρόνια προβλήματα της ελληνικής γεωργίας. Κύριος επιδιωκόμενος στόχος της αγροτικής πολιτικής ήταν η εξισορρόπηση των αγορών σε επιθυμητά επίπεδα τιμών γεωργικών προϊόντων. Για το σκοπό αυτό σε σχέση με την εγχώρια παραγωγή και το εσωτερικό εμπόριο των γεωργικών προϊόντων καθορίζονταν τιμή ασφαλείας. Σε συνθήκες υπερβάλλουσας προσφοράς το Ελληνικό Δημόσιο ή ιδιωτικός φορέας αναλάμβανε να αγοράσει τη δεδομένη ποσότητα αγροτικού προϊόντος έναντι της τιμής ασφαλείας.

Η παρέμβαση στις αγορές των γεωργικών προϊόντων στην εγχώρια αγορά πραγματοποιήθηκε και μέσω των επιδοτήσεων στις αναλώσιμες εισροές. Οι επιδοτήσεις αυτές κυριάρχησαν στην περίπτωση των λιπασμάτων και ζωοτροφών καθώς επίσης στη χρησιμοποίηση σπόρων και φυτοφαρμάκων. Στη δεκαετία του '70 υπήρξαν επιδοτήσεις στις ιδιωτικές επενδύσεις στη γεωργία που στόχευαν στον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό της αγροτικής εκμετάλλευσης. Για την ενίσχυση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας προβλέπονταν πρόσθετες εισοδηματικές ενισχύσεις ανά κεφάλι ζώου ή ανά στρέμμα στην παραγωγή προϊόντων προβατοτροφίας, σιταριού και κριθαριού. Επιδοτήσεις εντοπίζονται στη δεκαετία του '70 και με τη μορφή της επιδότησης χορηγήσεων δανείων της ΑΤΕ.

Στην ίδια δεκαετία, οι άμεσες και έμμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις συμπληρώθηκαν και από την ευνοϊκότερη φορολογική πολιτική των αγροτών. Η πολιτική στήριξης των τιμών των αγροτικών προϊόντων επεκτάθηκε στη δεκαετία του '70 και στην προστασία τους στο εξωτερικό εμπόριο. Το κοινό δασμολόγιο εισαγωγής, για την προστασία της εγχώριας παραγωγής προέβλεπε δασμούς, ειδικές εισφορές και ποσοτικούς περιορισμούς για τις εισαγωγές τόσο από τις τρίτες χώρες όσο και από τις χώρες-μέλη της Ε.Ε. η δασμολογική προστασία από τις εισαγωγές ομοειδών προϊόντων, αν και ουσιαστική, εντούτοις υπήρξε σαφώς κατά πολύ χαμηλότερη από την αντίστοιχη των βιομηχανικών προϊόντων. Στη δεκαετία του '70 δόθηκε σημαντική ενίσχυση υπέρ των διαρθρωτικών δαπανών για τη γεωργία στοχεύοντας έτσι στη δημιουργία έργων υποδομής και ενθάρρυνσης δραστηριοτήτων γεωργικών

εφαρμογών, κτηνιατρικών, αναδασμών, φυτοπαθολογίας και άλλες. Επίσης στη δεκαετία αυτή πραγματοποιήθηκε κοινή χρηματοδότηση του αγροτικού τομέα από το ελληνικό δημόσιο και από την ΑΤΕ. Δεν χωρεί όμως αμφιβολία ότι η διαρθρωτική πολιτική ήταν ανεπαρκής, κυρίως σε ζητήματα πολιτικής γης, γεωργικής έρευνας, εκπαίδευσης, αναπροσανατολισμού της σύνθεσης του γεωργικού προϊόντος.

Με την προώθηση των προενταξιακών διαδικασιών και με την τελική ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ το 1981, η ελληνική οικονομία ενσωματώθηκε πλήρως στην ευρωπαϊκή και έτσι αναγκάστηκε να λειτουργήσει σε ένα περιβάλλον πολύ ανταγωνιστικό. Στον αγροτικό τομέα συνεχίστηκε η αύξηση του βάρους της πολιτικής τιμών και εισοδημάτων έναντι της πολιτικής των διαρθρώσεων. Κατά την περίοδο 1974-1980, αντίστοιχα τα ποσοστά δαπανών ήταν 13,8% και 4,3% του γεωργικού προϊόντος κατά μέσο όρο. Η ανισορροπία αυτή εντάθηκε στην περίοδο 1981-1989 με την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, όπου οι εθνικές μαζί με τις κοινοτικές δαπάνες για την στήριξη των τιμών και των εισοδημάτων έφθασαν το 35% του γεωργικού προϊόντος, έναντι 4% των συνολικών δαπανών, εθνικών και κοινοτικών για το διαρθρωτικό εκσυγχρονισμό της γεωργίας. Η ίδια κατάσταση συνεχίστηκε και το 1990-1993, όπου οι "καταναλωτικές δαπάνες" έφθασαν στο 40% του γεωργικού προϊόντος, έναντι μόνο 4% των επενδυτικών δαπανών.

Στη δεκαετία που ακολούθησε την ένταξη της χώρας στην κοινότητα παρατηρήθηκαν σημαντικές μεταβολές στα βασικά μεγέθη της ελληνικής γεωργίας. Αυξητικές τάσεις παρουσίασαν το γενικό επίπεδο τιμών και τα γεωργικά εισοδήματα και άλλαξαν οι σχετικές τιμές των γεωργικών προϊόντων. Χαρακτηριστική ήταν η στασιμότητα της γεωργικής παραγωγής, ενώ η σύνθεσή της χειροτέρευσε, εφόσον αυξήθηκε η παραγωγή ορισμένων πλεονασματικών και μειώθηκε η παραγωγή ελλειμματικών προϊόντων. Αρνητικές εξελίξεις παρουσίασε επίσης το εμπορικό ισοζύγιο των γεωργικών προϊόντων.

Μετά την ένταξη ο γενικός δείκτης τιμών των αγροτικών προϊόντων παρουσίασε άνοδο, εφόσον οι εγχώριες τιμές των περισσότερων αγροτικών προϊόντων αυξήθηκαν, για να φθάσουν στο επίπεδο των τιμών της ΕΟΚ. Δεδομένου ότι η ένταξη προκάλεσε αύξηση των καθαρών τιμών παραγωγού, θα έπρεπε να προκαλέσει και αύξηση του όγκου της παραγωγής, εφόσον η παραγωγή και η προσφορά ενός αγαθού συνδέεται θετικά με την τιμή του.

Στην Ελλάδα ο πρωτογενής τομέας και ειδικότερα η γεωργία είχε και εξακολουθεί να έχει σημαντική θέση ως παράγοντας οικονομικής δραστηριότητας και διατήρησης της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής μεγάλων περιοχών της ελληνικής επικράτειας⁵.

Σήμερα η ελληνική γεωργική παραγωγή χαρακτηρίζεται από εκμηχάνιση (τρακτέρ, θεριζο-αλωνιστικές μηχανές κ.ά.), χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, επιλογή βελτιωμένων σπόρων, γεωπονική υποστήριξη, χρήση θερμοκηπίων και αρδευτικών συστημάτων κτλ. Εννοείται ότι το μεσογειακό κλίμα καθορίζει σε σημαντικό βαθμό το είδος των φυτών που μπορούν να καλλιεργηθούν. Χαρακτηριστικές καλλιέργειες προσαρμοσμένες σ' αυτές τις συνθήκες είναι η ελιά και το αμπέλι. Βέβαια, οι Έλληνες αγρότες αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα, ορισμένα από τα οποία είναι τα εξής:

- Το μέσο μέγεθος των ελληνικών αγρών είναι μικρό και ο αριθμός τους μεγάλος. Έτσι, εξαιτίας του κατακερματισμού των καλλιεργήσιμων εδαφών, προκύπτουν δυσκολίες στον συντονισμό των καλλιεργειών, γίνεται σπατάλη πόρων (π.χ. καυσίμων) και επομένως το κόστος παραγωγής των προϊόντων είναι μεγάλο. Μέρος των προβλημάτων αυτών αντιμετωπίζεται με τον αναδασμό.
- Σε σημαντικό ποσοστό οι καλλιέργειες στη χώρα μας είναι αρδευόμενες (καλαμπόκι, λαχανικά, εσπεριδοειδή, ντομάτες, βαμβάκι, ρύζι κ.ά.), έχουν δηλαδή μεγάλη ανάγκη νερού κατά την ξηρή περίοδο. Αυτές οι καλλιέργειες δεν ταιριάζουν ιδιαίτερα με τις κλιματικές συνθήκες της Ελλάδας, όπου οι βροχές είναι λιγιστές, ενώ η λειψυδρία που επικρατεί σε ορισμένες περιοχές της χώρας προκαλεί ανταγωνισμούς για το νερό.

Πρώτα σε παραγωγή γεωργικά προϊόντα στη χώρα μας είναι τα δημητριακά (σιτάρι, αραβόσιτος κ.ά.) και ακολουθούν τα βιομηχανικά φυτά (βαμβάκι, ζαχαρότευτλα κ.ά.), οι ντομάτες, τα πορτοκάλια, οι ελιές κ.ά.

Στην κτηνοτροφία κυριαρχεί η παραδοσιακή εκτροφή αιγοπροβάτων, μικρόσωμων ζώων που επιβιώνουν στο ελληνικό ορεινό ανάγλυφο και έχουν λιγότερες απαιτήσεις σε τροφή και νερό από άλλα, πιο μεγαλόσωμα ζώα όπως οι αγελάδες. Οι τελευταίες

⁵ http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/12/3/356.pdf

εκτρέφονται στη χώρα μας είτε σε πεδινά βοσκοτόπια, όπου οι συνθήκες είναι κατάλληλες είτε εντατικά σε στεγασμένους χώρους, ο αριθμός τους όμως είναι αισθητά μικρότερος από τα αιγοπρόβατα. Εντατικά εκτρέφονται επίσης οι χοίροι και τα πουλερικά, ενώ σημαντική είναι η μελισσοκομική παραγωγή (το ελληνικό μέλι συγκαταλέγεται στα καλύτερα του κόσμου).

Η βιολογική γεωργία και η βιολογική κτηνοτροφία αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας, όπως ήδη συμβαίνει με πιο γρήγορο ρυθμό στην υπόλοιπη Ευρώπη, κατακτώντας προοδευτικά με τα προϊόντα τους την προτίμηση των καταναλωτών.

1.4 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο δευτερογενής τομέας είναι ο τομέας που επεξεργάζεται και μεταποιεί τα αγαθά που προέρχονται απευθείας από τη φύση. Με τον όρο επεξεργασία εννοούμε την μετατροπή των πρώτων υλών που προέρχονται από τον πρωτογενή τομέα σε φυσική κατάσταση σε έτοιμο προϊόν με μικρές αλλαγές στη μορφή, στη χρησιμότητά τους, τις ιδιότητές τους και τη σύστασή τους.

Με τον όρο μεταποίηση εννοούμε την ριζική μετατροπή των πρώτων υλών στη μορφή, τη χρησιμότητά τους, τις ιδιότητές τους και στη σύστασή τους. Οι παραγωγικές δραστηριότητες που ανήκουν στον δευτερογενή τομέα είναι:

- Η οικοτεχνία-χειροτεχνία είναι η διαδικασία που η παραγωγική δραστηριότητα γίνεται από τα μέλη της οικογένειας στο σπίτι, χρησιμοποιώντας ως πρώτη ύλη δικά τους παραγόμενα προϊόντα και παράγουν μικρό όγκο παραγωγής προϊόντων.

Τα προϊόντα μεταποιούνται (τυρί, κρασί, υφαντά κ.λ.π) και προωθούνται στον καταναλωτή άμεσα από τον ίδιο οικοτέχνη μέσω λαϊκής, περιοδικές τοπικές εκδηλώσεις, περιοδείες σε πλανόδιο εμπόριο ή σε επιχειρήσεις για μεταπώληση σε μορφή λιανικού εμπορίου. Αυτή η μορφή οικονομίας δευτερογενούς τομέα επικρατεί

και σήμερα σε αγροτικούς πληθυσμούς απομακρυσμένους από μεγάλα αστικά κέντρα.

- Η βιοτεχνία είναι η διαδικασία που η παραγωγική δραστηριότητα γίνεται από μικρό αριθμό εργαζομένων, ελάχιστα μηχανήματα και μικρό όγκο παραγωγής προϊόντων στο εργαστήριο. Αποτελεί τον κλάδο της οικονομίας όπου ασχολείται με την κατεργασία των πρώτων υλών που παίρνουμε από τον πρωτογενή τομέα ακατέργαστα για να κατασκευάσουμε αντικείμενα που ικανοποιούν τις ανάγκες των ανθρώπων. Η βιοτεχνία απαιτεί εργατικό δυναμικό που να γνωρίζει κάποια τέχνη ή να διαθέτει ανάλογη κατασκευαστική εμπειρία.

Η βιοτεχνία ως κλάδος της οικονομίας πρωτοεμφανίστηκε από τις πρώτες κοινωνίες των ανθρώπων διότι τους ήταν απαραίτητη για να κατασκευάσουν από τις πρώτες ύλες όπως ξύλο, μαλλί, δέρμα κ.λ.π αντικείμενα απαραίτητα για την επιβίωση και την ανάπτυξή τους⁶.

Η βιοτεχνία είναι η οικονομική μονάδα που επεξεργάζεται και μεταποιεί τις πρώτες ύλες χειρωνακτικά, διαθέτει μικρά κεφάλαια και αναπτύσσεται σε απομακρυσμένους από αστικά κέντρα οικισμούς που παράγουν την πρώτη ύλη και δε μπορεί να αναπτυχθεί βιομηχανία. Οι μέθοδοί της είναι περισσότερο εμπειρικοί και λιγότερο επιστημονικοί και συντελούν ως βοηθητικοί παράγοντες στη παραγωγή. Μετά την Βιομηχανική Επανάσταση αντιμετώπισε τεράστια προβλήματα όπως παραγωγή μικρών ποσοτήτων με ακριβό κόστος κατασκευής και απειλήθηκε με εξαφάνιση. Αντίθετα σε αναπτυσσόμενες χώρες όπου η βιομηχανία δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη η βιοτεχνία βρίσκεται σε άνθιση.

⁶ www.livepedia.gr/index.php/Βιοτεχνία

Η βιοτεχνία ανάλογα με τις οικονομικές της δραστηριότητες διακρίνεται :

1. Οικοτεχνία που η κατασκευή αντικειμένων γίνεται στο χώρο του σπιτιού.
2. Η πατριαρχική βιοτεχνία όπου ο τεχνίτης εργάζεται σπίτι του και πληρώνεται από τον εργοδότη συνήθως με τα τεμάχια προϊόντων που κατασκευάζει.
3. Η βιοτεχνία που διοχετεύει προς πώληση στην αγορά προκειμένου να μεταπωληθούν στους καταναλωτές.
4. Η οικόσιτη βιοτεχνία που αποτελεί τη πρώτη μορφή της βιομηχανίας.
5. Η βιομηχανία δηλαδή η επέκτασή της και η εξέλιξή της σε εργοστάσιο.

Η Βιομηχανία είναι η διαδικασία που η παραγωγική δραστηριότητα γίνεται από μεγαλύτερο και πιο εξειδικευμένο προσωπικό, με περισσότερα και εκσυγχρονισμένα μηχανήματα και με μεγαλύτερο όγκο παραγωγής προϊόντων σε σύντομο χρονικό διάστημα στο εργοστάσιο.

Στον δευτερογενή τομέα περιλαμβάνονται οι παραγωγικές μονάδες παστεριωμένου γάλακτος, τοματοπολτού, πλαστικών, επίπλων, ενδυμάτων, χαρτιού κ.λ.π.

Η βιομηχανία στο οικονομικά και στον αστικό σχεδιασμό είναι ταυτόσημη έννοια με την δευτερογενή παραγωγή η οποία ασχολείται με την κατασκευή αγαθών και προϊόντων.

Οι βιομηχανικοί τομείς διακρίνονται σε τέσσερις κύριους οικονομικούς τομείς:

1. Ο πρωτογενής τομέας που σχετίζεται με τη βιομηχανία εξαγωγής πρώτων υλών όπως η εξόρυξη και η γεωργία.
2. Ο δευτερογενής τομέας που σχετίζεται με τη διύλιση, την κατασκευή και την παραγωγή.
3. Ο τριτογενής τομέας που σχετίζεται με υπηρεσίες νομικής ή ιατρικής φύσεως και τη διανομή των αγαθών.
4. Ο τεταρτογενής τομέας που σχετίζεται με την τεχνολογική έρευνα, σχεδιασμό, εξέλιξη, προγραμματισμό, βιοχημεία, συμβουλές και μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες.

Η οικονομία διακρίνεται στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Η βιομηχανία ανήκει στον ιδιωτικό τομέα. Την εποχή της Βιομηχανικής Επανάστασης η βιομηχανία κατατάσσεται στον κύριο τομέα παραγωγής και εργασίας. Αργότερα με την τεχνολογική ανάπτυξη και την εισαγωγή του χάλυβα και του γαιάνθρακα ανήκε στον τομέα της παραγωγής.

Με την ανάπτυξη των υποδομών της μεταφοράς όπως σιδηρόδρομοι και ατμόπλοια η βιομηχανία συνδέθηκε με παγκόσμιες αγορές και αναπτύχθηκαν ιδιωτικές εταιρείες που απόχτησαν σημαντικό πλούτο παρέχοντας συμβουλευτικό και προστατευτικό ρόλο. Με την Βιομηχανική Επανάσταση το ένα τρίτο της παγκόσμιας οικονομικής παραγωγής προερχόταν από τη βιομηχανική παραγωγή η οποία ξεπέρασε κατά ποσοστό μεγαλύτερο την αγροτική παραγωγή .

Ο τριτογενής τομέας είναι ο τομέας που παρέχει υπηρεσίες για να ικανοποιήσει τις ανθρώπινες ανάγκες. Αποτελεί το τελευταίο στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας και περιλαμβάνει τις απαραίτητες ενέργειες για την τελική μορφή των προϊόντων (κατεργασμένα) που προορίζονται για τον καταναλωτή.

Οι παραγωγικές δραστηριότητες που ανήκουν στον τριτογενή τομέα είναι το εμπόριο, ο τουρισμός, η υγεία, η εκπαίδευση και η παροχή υπηρεσιών (εστιατόρια, ξενοδοχεία, δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες, υγειονομικές υπηρεσίες κ.λ.π.). Στην εποχή μας και ειδικότερα στη χώρα μας ορισμένες δραστηριότητες του τριτογενή τομέα όπως ο τουρισμός είναι αρκετά ανεπτυγμένος αποφέροντας σημαντικά οικονομικά οφέλη. Η επιμόρφωση, η πληροφόρηση και η έρευνα, η τεχνογνωσία και τεχνολογία διατελούν σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του τριτογενή τομέα. Βέβαια πρέπει να τηρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις χωρίς να επιβαρύνεται και το φυσικό μας περιβάλλον⁷.

⁷ ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/.../414,1540/

1.4.1 ΣΧΕΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ

Οι άνθρωποι από τα πρώτα χρόνια εμφάνισής τους στη γη η κύρια ασχολία τους ήταν η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία. Αργότερα ασχολήθηκαν με την εξόρυξη ορυκτών, μεταλλευμάτων, την υλοτομία, την εκμετάλλευση δασικών προϊόντων κ.λ.π. Επομένως από την πρώτη επαφή του ανθρώπου με τη γη η επιβίωση και η οικονομική του ανάπτυξη του εξαρτιόταν αποκλειστικά από τον πρωτογενή τομέα.

Ακόμη και σήμερα που οι μονάδες παραγωγής έχουν διαφοροποιηθεί από εκείνες τις εποχές ο πρωτογενής τομέας είναι ο συνδεδετικός κρίκος για την εξέλιξη του δευτερογενή και τριτογενή τομέα παραγωγής.

Ο πρωτογενής τομέας που παράγει όλα τα απαραίτητα αγαθά για την επιβίωση του ανθρώπου συμμετέχει σε μεγάλο βαθμό στην απασχόληση, η οποία αποτελεί βασική πηγή εισοδήματος, συμβάλει στη σταθεροποίηση του κοινωνικού ιστού, στη βιωσιμότητα του δευτερογενή και τριτογενή τομέα και την διατήρηση ηθών και εθίμων κάθε τόπου.

Η ορθή λειτουργία του συστήματος του πρωτογενή τομέα στην εποχή μας απαιτεί τεχνογνωσία, τεχνολογία, τεχνική υποδομή, υπηρεσίες υποστήριξης καθώς και σωστή διαχείριση – εφαρμογή των φυσικών πόρων που στηρίζεται με την απαραίτητη προϋπόθεση να μη γίνεται κακή διαχείριση στο περιβάλλον.

Πρέπει να τονιστεί ότι ο πρωτογενής τομέας εκτός από τις αυστηρά οικονομικές διαστάσεις διαθέτει και άλλες που συνδέονται με τη δημόσια υγεία (διατροφή), την ποιότητα ζωής, την ισορροπία του περιβάλλοντος και την ισορροπία του κοινωνικού ιστού. Στη χώρα μας η ελαιουργία, η αμπελουργία, τα κηπευτικά, η αλιεία, η δασοπονία και η κτηνοτροφία αποτελούν τις κινητήριες δυνάμεις της οικονομίας μας οι οποίες με τη σειρά τους επιδρούν πολλαπλασιαστικά και στους άλλους δύο τομείς, τον δευτερογενή και τον τριτογενή, οι οποίοι με τη σειρά τους διαμορφώνουν ένα δυναμικό αναπτυξιακό μοντέλο οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η διακίνηση και η εμπορία των προϊόντων που παράγονται από τον πρωτογενή τομέα και μεταποιούνται ή επεξεργάζονται από το δευτερογενή τομέα σε συνάρτηση με την συνεχή ενημέρωση και κατάρτιση (επιμόρφωση) των παραγωγών και την προβολή – διαφήμιση και πώληση των προϊόντων αποδεικνύει την αλληλένδετη σχέση των τριών τομέων παραγωγής.

Εικόνα 3

Πηγή: www.texngynm.blogspot.gr

Η παραγωγική διαδικασία, η μεταποίηση, η επεξεργασία, η συντήρηση, η προετοιμασία, η προβολή, η προώθηση και η κατανάλωση των προϊόντων είναι δραστηριότητες απόλυτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Ακόμη και η αξιοποίηση του τουρισμού συνδέεται στενά με την γαστρονομική ταυτότητα του κάθε τόπου και τα ντόπια προϊόντα που παράγει. Η διαφήμιση, η σήμανση και η προβολή αναδεικνύουν την ποιότητα και τη βιολογική αξία των προϊόντων κάθε τόπου και συντελούν στην ανάπτυξη της πρωτογενούς παραγωγής.

Στη χώρα μας οι δύο βασικοί τομείς της οικονομίας ο τουρισμός και ο γεωργοκτηνοτροφικός τομέας είναι στενά συνδεδεμένοι μεταξύ τους με αποτέλεσμα χιλιάδες τουρίστες – καταναλωτές επιζητούν να γνωρίσουν και να απολαύσουν τις γεύσεις των ντόπιων παραδοσιακών προϊόντων που αναδείχτηκαν μέσα από διεθνείς

επιστημονικές έρευνες και μελέτες . Το αγροτικό προϊόν μπορεί να αξιοποιηθεί και να αναπτύξει το τουριστικό προϊόν

Στις μεταβιομηχανικές οικονομίες ο δευτερογενής τομέας χάνει την πρώτη θέση ως προ τη συμμετοχή του στο ΑΕΠ από τον τριτογενή τομέα (υπηρεσίες), των οποίων η ζήτηση προϊόντων αυξάνεται σε βάρος του δευτερογενούς και πρωτογενούς τομέα. Στην Ελλάδα η συμμετοχή του δευτερογενή τομέα στο ΑΕΠ παραμένει σταθερό πάνω από 23% με μικρές διακυμάνσεις λόγω οικονομικής ανάκαμψης . Η συμβολή του τριτογενούς τομέα εξαρτάται από την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Όσο αναπτύσσεται μια οικονομία τόσο αυξάνεται η συμμετοχή του τριτογενούς τομέα στην απασχόληση και στην παραγωγή. Στην Ελλάδα η συμβολή του τριτογενούς τομέα στο ΑΕΠ και στη συνολική απασχόληση παρουσιάζει συνεχή αύξηση

1.5 Η ΚΑΘΕΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Με τον όρο καθετοποιημένη παραγωγή εννοούμε τον έλεγχο της επιχείρησης επί των διαφόρων σταδίων της παραγωγής και διανομής των προϊόντων που παράγει ή και των υπηρεσιών που προσφέρει⁸.

Ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της καθετοποίησης της παραγωγής είναι το ότι δημιουργεί οικονομίες κλίμακος και μειώνει το κόστος παραγωγής, εξαλείφοντας πολλούς από τους παράγοντες που αυξάνουν το κόστος στα διάφορα στάδια της παραγωγής. Επίσης, οι καθετοποιημένες μονάδες παραγωγής επιτυγχάνουν τη μέγιστη απόδοση κέρδους, ελέγχοντας ποιοτικά το προϊόν τους βήμα – βήμα, και μειώνοντας το κόστος επιδιόρθωσης, τις αστοχίες υλικού και κατασκευής και τις επιστροφές ελαττωματικών προϊόντων.

Επιπλέον, οι καθετοποιημένες επιχειρήσεις δεν χρειάζεται να διαθέτουν πόρους για εργασίες που έχουν τη δυνατότητα να επιτελούν στο εσωτερικό τους.

⁸ <https://el.wiktionary.org/wiki/καθετοποίηση>

Οι επιχειρήσεις που έχουν τη δυνατότητα να οργανώνουν κάθετα την παραγωγή τους, συνήθως ελέγχουν μια πληθώρα παραγωγικών πόρων και το γεγονός αυτό εγείρει ζητήματα που αφορούν το δίκαιο του ανταγωνισμού, καθώς πολλές φορές καθιστούν δύσκολη την είσοδο ανταγωνιστών στο κομμάτι της αγοράς όπου δραστηριοποιούνται.

Η εταιρεία θα πρέπει να έχει την απαραίτητη τεχνογνωσία για κάθε στάδιο παραγωγής και εμπορίας του προϊόντος της, ώστε να μεγιστοποιήσει τα οφέλη από την καθετοποίηση της παραγωγής. Έτσι, η εταιρεία του παραδείγματός μας πρέπει να γνωρίζει την καλλιέργεια της πατάτας, όπως γνωρίζει και τις τεχνικές επεξεργασίας και συσκευασίας της. Ακόμη ένα αξιοσημείωτο ρίσκο είναι ότι οποιαδήποτε εταιρεία φιλοδοξεί να οργανώσει με παρόμοιο τρόπο την παραγωγή της, θα πρέπει να είναι έτοιμη να πραγματοποιήσει ριζικές μεταρρυθμίσεις στις παραγωγικές της δομές, ενσωματώνοντας τεχνολογικές και βιομηχανικές καινοτομίες. Η επένδυση στις υποδομές μπορεί πραγματικά να αποδειχθεί αρκετά δαπανηρή και να μειώσει την ευελιξία της επιχείρησης. Ελέγχοντας όλη τη αλυσίδα παραγωγής και διάθεσης, η εταιρία μπορεί να γίνει και η ίδια υπεύθυνη για την ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων, υπηρεσιών και παραγωγικών τεχνικών.

Επειδή πολλές εταιρίες δεν έχουν την οικονομική και γνωστική δυνατότητα για οργάνωση καθετοποιημένης παραγωγής, προτιμούν να συνάπτουν μακροχρόνιες συμφωνίες με συγκεκριμένους προμηθευτές και διανομείς, ή να συμμετέχουν σε συνεταιρισμούς.

Τα μειονεκτήματα της καθετοποίησης σχετίζονται κυρίως με τον κλάδο μιας επιχείρησης και είναι η επένδυση περισσότερων κεφαλαίων στον κλάδο, που μπορεί να είναι πιο αποδοτικά αλλού, και το αυξημένο ρίσκο της επιχείρησης μια και δραστηριοποιείται σε περισσότερους τομείς. Η καθετοποίηση επίσης παγιδεύει την καθετοποιημένη επιχείρηση σε συγκεκριμένες παραγωγικές διαδικασίες και εγκαταστάσεις, λόγω των επενδύσεων που έχει κάνει σε αυτές, και δεν της επιτρέπει να τις ξεφορτωθεί εύκολα αν ξεπεραστούν από τις εξελίξεις.

Έτσι είναι εκτεθειμένη σε οποιοσδήποτε τεχνολογικές εξελίξεις στην παραγωγή και σε καινούργια καινοτομικά προϊόντα από ανταγωνιστές. Είναι ο βασικός λόγος που

τα τελευταία χρόνια οι επιχειρήσεις πολλών κλάδων έχουν εγκαταλείψει την καθετοποίηση και έχουν αφοσιωθεί σε ορισμένα μόνο στάδια της διαδικασίας παραγωγής-διάθεσης. Ένα άλλο μεγάλο μειονέκτημα είναι η δυσκολία εξισορρόπησης της δυναμικότητας όλων των σταδίων παραγωγής και διάθεσης.

Η βέλτιστη δυναμικότητα ενός σταδίου σπάνια είναι και η βέλτιστη στα επόμενα ή προηγούμενα στάδια, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προς τα πάνω ανάγκες προμηθειών εξωτερικά στα στάδια που υστερούν και προς τα κάτω ανάγκες ανεύρεσης νέων πελατών για τα στάδια που υπερκαλύπτουν τις ανάγκες της αγοράς.

Η ΚΑΘΕΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Η καθετοποίηση της αγροτικής παραγωγής έχει πολλά συγκριτικά πλεονεκτήματα τα οποία συναντώνται στο σύνολο των καθετοποιημένων επιχειρήσεων σε όλο τον κόσμο. Αυτά έχουν να κάνουν με την μείωση του κόστους των εμπορικών συναλλαγών, τον συγχρονισμό της ζήτησης και της αγοράς με την παραγωγική αλυσίδα, τη μείωση του ρίσκου και την στρατηγική ανεξαρτησία της επιχείρησης. Στη γεωργία και στην κτηνοτροφία, η καθετοποίηση της παραγωγής παρουσιάζει το κερδοφόρο πρόσωπο της και τα πλεονεκτήματά της, μέσω ενεργειών όπως η σποροπαραγωγή, η ίδρυση μονάδων ξήρανσης και επεξεργασίας δημητριακών, η ίδρυση μεταποιητικών και τυποποιητικών μονάδων και τέλος η ίδρυση αγροκτηνοτροφικών συνεταιρισμών εμπορικού χαρακτήρα.

Οι πιθανές αρνητικές επιπτώσεις στην εφαρμογή μίας καθετοποιημένης παραγωγής αφορούν κυρίως στην έλλειψη εξειδίκευσης καθώς υπάρχει αντικειμενική δυσκολία στην απόκτηση εμπειριστατωμένης γνώσης όσον αφορά ένα συγκεκριμένο τομέα της παραγωγικής αλυσίδας, γεγονός που οδηγεί σε μειωμένη διαχειριστική ικανότητα για κάποιες φάσεις της παραγωγής. Έτσι λοιπόν, ο παραγωγός που προσβλέπει σε καθετοποίηση οφείλει να λάβει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να μειώσει στο ελάχιστο τα αρνητικά αυτά φαινόμενα, προσπαθώντας να αποκτήσει όλο και μεγαλύτερη εμπειρία μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων και μέσω προσωπικής ενασχόλησης με τους διάφορους τομείς της καθετοποιημένης παραγωγής, στα πλαίσια της έρευνας αγοράς, αναγκαίας για κάθε σωστή επιχειρηματική κίνηση.

Η ΚΑΘΕΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Για την βελτίωση των συνθηκών ανάπτυξης της δραστηριότητας των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και της εύρυθμης λειτουργίας των αγορών που αφορούν κτηνοτροφικά προϊόντα, επιβάλλεται η καθετοποίηση της κτηνοτροφικής παραγωγής⁹.

Η καθετοποίηση της κτηνοτροφικής παραγωγής ενισχύει την επιχειρηματικότητα της κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης, οδηγεί στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας των κτηνοτροφικών προϊόντων και στην ανάδειξη των ελληνικών διατροφικών προϊόντων πιστοποιημένης ποιότητας, αλλά και στη αξιοποίηση της μεσογειακής διατροφής.

Με την καθετοποίηση της κτηνοτροφικής μονάδος, η κτηνοτροφική δραστηριότητα εισέρχεται στη τροχιά της επιχειρηματικότητας, ενσωματώνοντας έτσι τις οικονομικές δραστηριότητες του δευτερογενούς (Μεταποίηση Τυποποίηση) και τριτογενούς τομέα (Πώληση).

Ο όρος «Καθετοποιημένη Παραγωγή» αφορά τον πλήρη έλεγχο της παραγωγικής αλυσίδας. Το συγκεκριμένο μοντέλο δίνει έτσι την δυνατότητα στον παραγωγό να ελέγχει ο ίδιος τις εισροές και τις εκροές της εκμετάλλευσης του και να διαθέτει το προϊόν του στην καλύτερη δυνατή ποσότητα και ποιότητα, άμεσα στον καταναλωτή.

⁹ <http://www.zookomos.gr/index.php>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η γεωργία θεωρείται ως ένας από τους πιο σημαντικούς οικονομικούς τομείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς της αναλογεί ένα μεγάλο ποσοστό του προϋπολογισμού της Ε.Ε. (περίπου το 50 %), αλλά και γιατί ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού και της έκτασης της επηρεάζονται από τις αγροτικές δραστηριότητες¹⁰ (Delbeare et al., 2002).

Η εφαρμογή μιας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) στα πλαίσια της ενωμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης προέκυψε, αρχικά από την ανάγκη να διασφαλιστεί το ταχύτερο δυνατό η εξασφάλιση τροφίμων σε μια περίοδο ανεπάρκειας, μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, και για να βελτιωθεί το επίπεδο ζωής του αγροτικού πληθυσμού.

Η Κοινή Γεωργική Πολιτική, ή ΚΑΠ, είναι ένα σύστημα γεωργικών επιδοτήσεων και προγραμμάτων της ΕΕ που περιλαμβάνουν τη μεγαλύτερη ενιαία δαπάνη του προϋπολογισμού της ΕΕ – σχεδόν το 40% του σημερινού προϋπολογισμού σε σύγκριση με σχεδόν 70% το 1970¹¹.

2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΚΑΠ

Η ΚΑΠ στόχευε στην αύξηση της παραγωγής με την εντατικοποίηση της γεωργίας και κτηνοτροφίας, πρακτική που οδήγησε σταδιακά σε υπερπαραγωγή προϊόντων και σε εξάρτηση των αγροτών από τις επιδοτήσεις, οι οποίες δίνονταν αναλογικά με το

¹⁰ www.ornithologiki.gr/page_cn.php?aID=1226

¹¹ <http://www.skai.gr/news/world/article/288417/koini-agrotiki-politiki-istoriko-prokliseis-kai-prooptikes/>

ύψος της παραγωγής, ενώ αγνοήθηκε εντελώς η περιβαλλοντική διάσταση των αγροτικών οικοσυστημάτων .

Οι αρνητικές επιπτώσεις από την εφαρμογή των αρχικών μορφών της ΚΑΠ οδήγησαν σε αναθεωρήσεις της αγροτικής πολιτικής και σε μια σταδιακή στροφή της Ε.Ε., ιδίως τα τελευταία χρόνια, προς ένα πρότυπο «αειφορικής αγροτικής ανάπτυξης». Έγιναν προσπάθειες προώθησης ήπιων γεωργικών πρακτικών, φιλικών προς το περιβάλλον για τη διαφύλαξη της ποιότητας των αγροτικών προϊόντων και τη διατήρηση των παραδοσιακών αγροτικών τοπίων μεγάλης οικολογικής αξίας, με ταυτόχρονη ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος για την επίτευξη αυτών των στόχων .

Έτσι, η αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992 συμπεριέλαβε, για πρώτη φορά, την υποχρέωση των κρατών-μελών να «ενσωματώσουν» την προστασία του περιβάλλοντος στις αγροτικές πολιτικές τους μέσα από τα «συνοδευτικά μέτρα για την ύπαιθρο». Σε αυτά περιλαμβάνονταν τα Γεωργο-Περιβαλλοντικά Μέτρα (ΓΠΜ) του Αγρο-Περιβαλλοντικού Κανονισμού 2078/92 και οι πριμοδοτήσεις για την εκτατικοποίηση σε ορισμένους τομείς της κτηνοτροφίας, μέτρα που αποτέλεσαν σημείο καμπής για την αλλαγή της ΚΑΠ σε σχέση με το περιβάλλον (European Commission, 2003a).

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 1999 περιλάμβανε την υιοθέτηση κανονισμών που προωθούσαν ακόμη περισσότερο την περιβαλλοντική διάσταση της γεωργίας. Οι Κανονισμοί 1257/1999 (για την αγροτική ανάπτυξη) και 1259/1999 («οριζόντιος κανονισμός» που καλύπτει όλες τις άμεσες πληρωμές που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο της ΚΑΠ), οι οποίοι περιλαμβάνονταν στην Αγροτική Αναπτυξιακή Στρατηγική (Rural Development Strategy) της «Agenda 2000» (Πρόγραμμα Δράσης 2000), συνέβαλαν στην ένταξη περιβαλλοντικών απαιτήσεων στις νέες μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ του 1999 (European Commission, 2003a). Από το Πρόγραμμα Δράσης 2000 και μετά η ΚΑΠ αναδιοργανώθηκε σε 2 τομείς δραστηριότητας και εκτός από τον 1ο Πυλώνα -που αφορούσε στην πολιτική στήριξης της αγοράς και του εισοδήματος- απέκτησε και έναν 2ο (Πυλώνα) που αφορά στην αειφόρο ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και στηρίζεται στις αρχές της «πολλαπλής συμμόρφωσης», της «ορθής

γεωργικής πρακτικής», της «άμεσης στήριξης εισοδήματος» και του «διαφορισμού»¹².

Το Πρόγραμμα Δράση 2000 διατήρησε τον υποχρεωτικό χαρακτήρα των γεωργοπεριβαλλοντικών προγραμμάτων για τα κράτη μέλη. Επιπλέον, στα σχέδια για την αγροτική ανάπτυξη (Κανονισμός 1257/1999), που εντάσσονται στο πλαίσιο του δεύτερου πυλώνα, τα κράτη μέλη όρισαν και τους Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (ΚΟΓΠ) (Good Farming Practice) σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο για την προστασία του περιβάλλοντος (European Commission, 2003a). Σημαντικό στοιχείο της αναθεώρησης του 1999 ήταν και η αναφορά στη διαχείριση αγροτικών περιοχών με μεγάλη αξία για τη βιοποικιλότητα (high-nature-value farming systems), πολλές από τις οποίες είναι ενταγμένες στο δίκτυο των περιοχών NATURA 2000 (European Commission, 2003b).

Τέλος, οι κανονισμοί που υιοθετήθηκαν το 2003 (Κανονισμός 1782/2003 και 1783/2003) για την αγροτική παραγωγή και την ανάπτυξη της υπαίθρου περιλαμβάνουν σημαντικές μεταρρυθμίσεις σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της «Agenda 2000» και αντιπροσωπεύουν τις πιο ριζικές αλλαγές στην ΚΑΠ από τη δημιουργία της, το 1958 (European Commission, 2003a). Σύμφωνα με αυτούς, οι ενισχύσεις για πολλά προϊόντα αποσυνδέονται από την παραγωγή και αυξάνονται οι άμεσες πληρωμές στους γεωργούς, ανεξάρτητα του είδους και του όγκου παραγωγής.

Η ΚΑΠ ήταν πάντα ένα έργο σε εξέλιξη¹³. Οι μεταρρυθμίσεις που ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1990 επιδίωξαν να καταργήσουν σταδιακά τη σπάταλη των ποσοτώσεων παραγωγής. Το 2003, έγιναν προσπάθειες «αποσύνδεσης» των επιδοτήσεων από ειδικές καλλιέργειες ή προϊόντα, αν και η συμφωνία που συμφωνήθηκε στις 26 Ιουνίου 2013 – και τελικά τέθηκε σε εφαρμογή το 2015 – το άλλαξε αυτό. «Η συστηματική αποσύνδεση δεν φαίνεται πλέον να είναι ο τελικός στόχος. Με εξαίρεση τη Γερμανία, όλες οι [χώρες] κάνουν χρήση της επιλογής της «επανασύνδεσης», σύμφωνα με ανάλυση από το think tank «Farm Europe». Ημερομηνίες ορόσημα για την κοινή αγροτική πολιτική είναι:

•1962: Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα εγκαινιάζει την ΚΑΠ.

¹² www.ornithologiki.gr/page_cn.php?aID=1226

¹³ www.skai.gr/.../koini-agrotiki-politiki-istoriko-proklis...

- 1992: Οι μεταρρυθμίσεις εστιάζονται στον παραγωγό και όχι στη στήριξη της αγοράς.
- 2003: Εισαγωγή ισχυρότερης ασφάλειας των τροφίμων, κανόνων για το περιβάλλον και την καλή διαβίωση των ζώων.
- Απρίλιος 2010: Η Έναρξη της δημόσιας συζήτησης σχετικά με τη μελλοντική γεωργική πολιτική της ΕΕ.
- Νοέμβριος 2010: Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την ΚΑΠ με ορίζοντα το 2020.
- 12 Οκτωβρίου 2011: η Επιτροπή παρουσιάζει προτάσεις μεταρρυθμίσεων για την ΚΑΠ.
- 2011-2013: Συζήτηση επί των προτάσεων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.
- 20 Οκτωβρίου 2011: Οι υπουργοί γεωργίας της ΕΕ πραγματοποιούν την πρώτη ανταλλαγή απόψεων σχετικά με την προτεινόμενη μεταρρύθμιση.
- 7 Νοεμβρίου 2011: Η Επιτροπή Γεωργίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου «ακούει» τους εθνικούς υπουργούς γεωργίας.
- 23 – 24 Ιανουαρίου 2013: Η Επιτροπή Γεωργίας υποστηρίζει μια λιγότερο πράσινη, πιο «ευέλικτη» ΚΑΠ.
- 2-13 Μαρ 2013: Κοινοβουλευτική συζήτηση και ψηφοφορία επί των διαφόρων κανονισμών και εκτελεστικών πράξεων.
- Απρίλιος-Ιούνιος 2013: Διαπραγματεύσεις μεταξύ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου των Υπουργών Γεωργίας.
- 1 Ιανουαρίου 2014: Η νέα ΚΑΠ τίθεται σε ισχύ, αλλά οι καθυστερήσεις στη διαδικασία έγκρισης αναβάλλουν την εφαρμογή της μέχρι το 2015.

- Νοέμβριος 2015: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποβάλει προτάσεις για τον εξορθολογισμό των πράσινων απαιτήσεων της ΚΑΠ, της οργάνωσης της αγοράς και άλλων απαιτήσεων.
- 2016: Αναμένεται να εισαχθούν τα μέτρα απλούστευσης της ΚΑΠ.
- 2017: Προγραμματισμένο «τσεκ απ» της ΚΑΠ.
- 2020: Νέος κύκλος του προϋπολογισμού της ΕΕ και πιθανή επικαιροποίηση της ΚΑΠ¹⁴.

2.3 Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΠ

Η ΚΑΠ καθυστέρησε τις προσπάθειες απελευθέρωσης της αγοράς με την επέκταση των ποσοστώσεων ζάχαρης και των δικαιωμάτων φύτευσης αμπέλου.

Εισήγαγε επίσης νέα χαρακτηριστικά:

- Ευελιξία μεταφοράς των χρημάτων μεταξύ των ταμείων για τις άμεσες πληρωμές στους αγρότες (Πυλώνας 1) και της αγροτικής ανάπτυξης (Πυλώνας 2).
- Κίνητρα για να ενθαρρύνουν τους νέους να γίνουν αγρότες και να υποστηρίξουν την οικογενειακή γεωργία.
- Η σταδιακή εναρμόνιση των ενισχύσεων του Πυλώνα 1 μεταξύ των γεωργών στα παλαιά κράτη μέλη της ΕΕ και των χωρών που προσχώρησαν στην ΕΕ από το 2004.
- Πράσινα μέτρα που αποσκοπούν στην προώθηση της διατήρησης του εδάφους και την προστασία της βιοποικιλότητας.

Η ΚΑΠ περιγράφεται σε τέσσερις κανονισμούς που αφορούν στην αγροτική ανάπτυξη, τη χρηματοδότηση, στις άμεσες ενισχύσεις προς τους γεωργούς και στα

¹⁴ <http://www.skai.gr/news/world/article/288417/koini-agrotiki-politiki-istoriko-prokliseis-kai-prooptikes/>

μέτρα για την αγορά. Σε γενικές γραμμές αποσκοπεί στη διασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας, την προώθηση βιώσιμων πρακτικών γεωργίας και του περιβάλλοντος, και να βοηθήσει την ανάπτυξη ισορροπίας για την αποφυγή οι αγροτικές περιοχές να μετατραπούν σε θύλακες φτώχειας.

Η νομοθετική διαδικασία ήταν ιστορική – ήταν η πρώτη φορά που το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε ισότιμο ρόλο στον επηρεασμό της γεωργικής νομοθεσίας και τη χρηματοδότηση, τις εξουσίες δηλαδή που απέκτησε στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος μέχρι το 2020 είναι €408.3 δις, με €312.7 δις να προορίζονται για τις άμεσες πληρωμές προς τους αγρότες και €95.6 δισεκατομμύρια για την ανάπτυξη της υπαίθρου. Το υπόλοιπο ποσό πηγαίνει κυρίως για τη στήριξη των εξαγωγών. Η ΚΑΠ αντιπροσωπεύει περίπου το 40% των συνολικών δαπανών της ΕΕ.

Η ΚΑΠ δεν είναι μόνο για τη στήριξη των γεωργών. Σχεδόν το ένα τέταρτο ή €95.6 δις € του προϋπολογισμού των 408,3 δισεκατομμυρίων του προγράμματος για την περίοδο 2014-2020 πηγαίνει προς την κατεύθυνση του τουρισμού και άλλα έργα αγροτικής ανάπτυξης, το κόστος των οποίων είναι κοινό μέσω του κράτους και του προγράμματος χρηματοδότησης. Το μεγαλύτερο μέρος, € 312.7 δις, καταβάλλεται απευθείας στους αγρότες.

Η ΚΑΠ είναι το μεγαλύτερη και πιο δαπανηρό πρόγραμμα της ΕΕ, αντιπροσωπεύοντας 4 € για κάθε €10 που δαπανώνται από την ΕΕ. Περίπου 1.100 εργαζόμενοι σε 11 διευθύνσεις γεωργίας εμπλέκονται στη διαχείριση του προγράμματος.

Οι εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές, όλες παίζουν ρόλο στη διαχείριση του προγράμματος και σύμφωνα με εκτιμήσεις της Επιτροπής το πρόγραμμα έχει περίπου 8 εκατομμύρια δικαιούχους – από έναν πληθυσμό άνω των 500 εκατομμυρίων της ΕΕ.

Παρά τη μονολιθική πολιτική και δημοσιονομική σημασία της, η γεωργία είναι ένα μικρό μέρος της ευρωπαϊκής οικονομίας: Αντιπροσωπεύει το 1,7% του ΑΕΠ και

4,6% της απασχόλησης, δείχνουν τα στοιχεία του ΟΟΣΑ. Η ΕΕ και οι ΗΠΑ ανταγωνίζονται για το ποιος θα είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας αγροτικών προϊόντων στον κόσμο, όπου το εμπόριο της ΕΕ έφθασε τα 120 δισεκατομμύρια € το 2013.

Όταν Ο Dacian Cioloș, τότε Επίτροπος για τη Γεωργία, αποκάλυψε την πρόταση της ΚΑΠ 2014-2020 στις 12 Οκτωβρίου 2011, ζήτησε η γεωργία να καταστεί περισσότερο περιβαλλοντικά υπεύθυνη απαιτώντας από τους καλλιεργητές να:

- Διατηρούν μόνιμους βοσκότοπους.
- Διαφοροποιούν την καλλιέργεια, με τους αγρότες να είναι υποχρεωμένοι να αναπτύσσουν τουλάχιστον τρεις καλλιέργειες στην αρόσιμη γη τους, δύο εκ των οποίων πρέπει να αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 5% της γης και κάθε τρίτη όχι περισσότερο από 70%.
- Να διατηρούν «περιοχές οικολογικής εστίασης» τουλάχιστον 7% των γεωργικών εκτάσεων – εξαιρουμένων των μόνιμων λειμώνων – μέσω παρυφών αγρών, φρακτών, δέντρων, αγρανάπαυσης, βιοτόπων, ζωνών ανάσχεσης και δασών.

Οι εθνικοί ηγέτες εξέφρασαν την ανησυχία ότι οι προτάσεις θα είναι περισσότερο επαχθείς, ενώ κάποιες ομάδες αγροτών φοβήθηκαν ότι θα κλειδωθούν σε τυποποιημένους περιβαλλοντικούς κανόνες, παρά το ποικιλόμορφο τοπίο της ευρωπαϊκής γεωργίας. Οι περιβαλλοντικές ομάδες, εν τω μεταξύ, είδαν την προσπάθεια ως μια καλή αρχή για μια πιο πράσινη ΚΑΠ.

Τα μέτρα που εγκρίθηκαν από την πρόταση της Κομισιόν τον Ιούνιο του 2013 ήταν:

- Απαλλαγή των εκμεταλλεύσεων κάτω των 15 εκταρίων, από τις απαιτήσεις για τη δημιουργία περιοχών οικολογικής εστίασης. Αρχικά, η απαίτηση αυτή ισχύει για το 5% της γεωργικής γης με πιθανή αύξηση έως 7% ενώ εκκρεμεί επανεξέταση, το 2017. Αυτή η αλλαγή από το σχέδιο της Επιτροπής ουσιαστικά εξαιρεί περισσότερο

από το ένα τρίτο του συνόλου των γεωργικών εκτάσεων και 89% των αγροτών από τους κανόνες.

- Απαλλαγή εκμεταλλεύσεων μικρότερες των 10 εκταρίων – ή το ένα τρίτο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της ΕΕ – από τους νέους κανόνες διαφοροποίησης των καλλιεργειών. Οι αγρότες με 10 έως 30 εκτάρια πρέπει να φυτέψουν δυο καλλιέργειες, ενώ εκείνοι με πάνω από 30 εκτάρια καλούνται να φυτέψουν τρεις. Μέχρι και το 75% της γης μπορεί να φυτευτεί με μια «κύρια καλλιέργεια».
- Απαλλαγή των γεωργών από κάποιους νόμους για το περιβάλλον και τα ύδατα της ΕΕ, νικώντας τις προσπάθειες της Επιτροπής και λίγων ευρωβουλευτών του Κόμματος των Πρασίνων να ευθυγραμμίσουν τη γεωργία, σύμφωνα με άλλες βιομηχανίες. Οι γεωργικές απορροές είναι μια κορυφαία πηγή μόλυνσης νιτρικών των αποθεμάτων γλυκού νερού, λένε οι περιβαλλοντολόγοι.

Η ΚΑΠ μειώνει σταδιακά τις πληρωμές του πυλώνα 1 για τις γεωργικές επιχειρήσεις και μεγάλους γαιοκτήμονες που λαμβάνουν περισσότερα από € 150.000 ετησίως. Επίσης, οι υπαίθριες αθλητικές και ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις, τα αεροδρόμια και οι σιδηρόδρομοι, καθώς και εγκαταστάσεις επεξεργασίας του νερού δεν μπορούν πλέον να χαρακτηριστούν ως παροχή γεωργικών οφελών. Προηγουμένως, το 20% των αγροτών έλαβαν το 80% των πληρωμών του Πυλώνα 1.

Πρόκειται για μια σταδιακή «σύγκλιση» των πληρωμών επιδοτήσεων μεταξύ των γεωργών στα 15 παλαιότερα κράτη μέλη της ΕΕ και τα 13 που εντάχθηκαν μετά το 2004, συμπεριλαμβανομένης της Κροατίας. Αυτό ήταν ένα σημείο συσπείρωσης για τους αγρότες της Βαλτικής, οι οποίοι έλαβαν τυπικά το ένα τρίτο από τους ομολόγους στα δυτικά. Η ΚΑΠ προϋποθέτει ότι κανένα κράτος δεν θα λαμβάνει λιγότερο από το 75% του μέσου όρου της ΕΕ μέχρι το 2019.

Ένα νέο «βασικό σύστημα πληρωμών» θα απαιτήσει μια ενιαία ενίσχυση ανά εκτάριο και υποχρεώνει τις εθνικές κυβερνήσεις να αφιερώσουν τουλάχιστον το 70% των πόρων του Πυλώνα 1 για αυτές τις πληρωμές.

Επίσης νέο είναι το αποθεματικό ταμείο κρίσης ύψους περίπου €400 εκ. προκειμένου να ασφαλίσει τους αγρότες από τους κλονισμούς, όπως οι φυσικές καταστροφές.

Ενίσχυση νέων και μικρών αγροτών

Η ΚΑΠ είναι «γεμάτη» κίνητρα που θα βοηθήσουν τους μικροκτηματίες να παραμείνουν στη γεωργία και να αλλάξουν τα δημογραφικά στοιχεία του εμπορίου, όπου περίπου το 86% των αγροτών είναι άνω των 40 ετών.

Οι παραγωγοί τροφίμων με λίγα εκτάρια γης μπορούν να λάβουν πρόσθετη πληρωμή μέχρι € 1.250 ετησίως, ενώ οι εθνικές κυβερνήσεις θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν έως και 2% του πρώτου πυλώνα της ΚΓΠ 1 για να ενθαρρύνουν τους ανθρώπους κάτω από την ηλικία των 40 να γίνουν αγρότες.

Η ΚΑΠ ανοίγει την πόρτα σε αγρότες κάτω των 40 ετών να βρουν επιχορηγήσεις start-up για αγροτικές επιχειρήσεις (έως €70.000) με τη χρήση του Πυλώνα 2, ενώ οι μικροκαλλιεργητές θα είναι επιλέξιμοι για ενίσχυση start-up μέχρι € 15.000.

Σε μια άλλη σημαντική αλλαγή από το παρελθόν, οι πολιτικοί ηγέτες υποστήριξαν τις προσπάθειες για να επιτρέψουν στις εθνικές κυβερνήσεις την ευελιξία να μεταφερθούν τα κονδύλια του Πυλώνα 2 στον Πυλώνα 1 προκειμένου να παρέχουν επιπλέον στήριξη του εισοδήματος των παραγωγών τροφίμων.

2.4 ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ Ε&Κ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΓΡΟ-ΒΙΟΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

Η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας υπήρξε ο μόνος μηχανισμός ο οποίος σταθερά υποστήριξε πολιτικές και δράσεις έρευνας τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας στα χρόνια που πέρασαν στον τομέα της αγροβιοδιατροφής με ομάδες όπως, δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς αφού το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης για πρώτη φορά συζητά θέματα καινοτομίας για σχεδιασμό χρηματοδότησης στην επόμενη προγραμματική περίοδο 2014-2020.

Χρηματοδοτήθηκαν απευθείας φορείς έρευνας ως τελικοί δικαιούχοι κατά μονάς ή σε συμπράξεις μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου αλλά και μηχανισμοί καινοτομίας, επιστημονικά και τεχνολογικά πάρκα, θερμοκοιτίδες, clusters, γραφεία διαμεσολάβησης, τεχνομεσιτίες spinoff/out εταιρειών σε πλήθος δράσεων και πολιτικών.

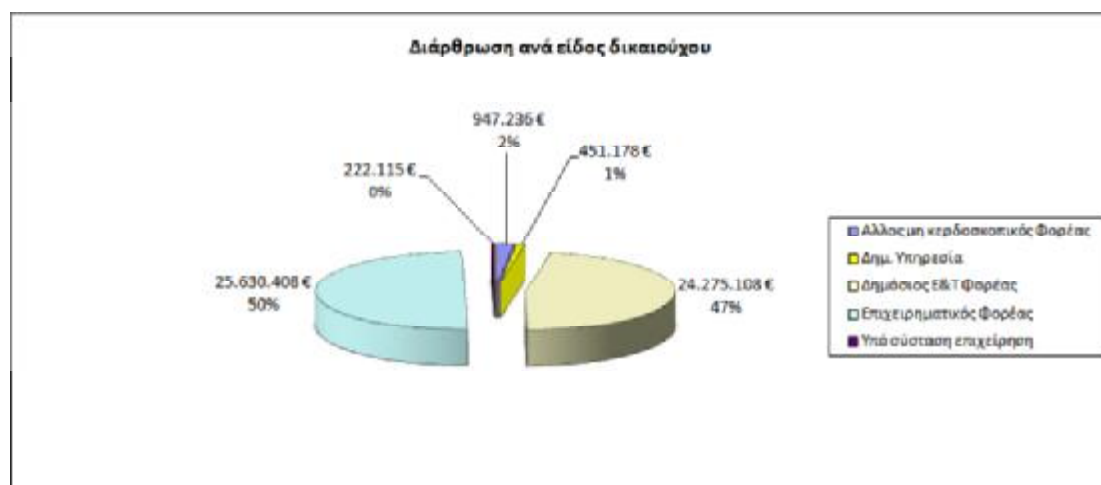
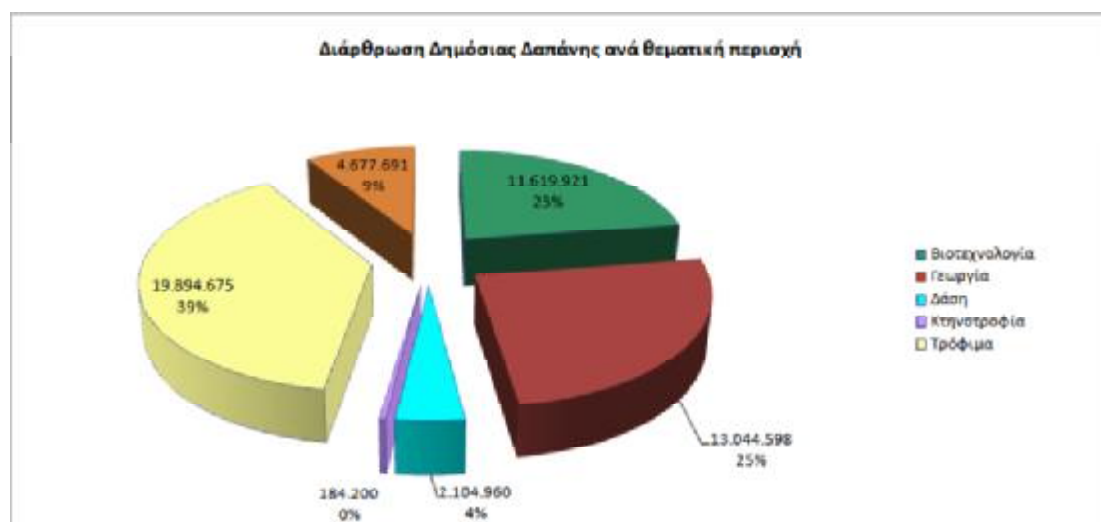
Οι δράσεις χρηματοδότησης E&K της ΓΓΕΤ 2000-2012.

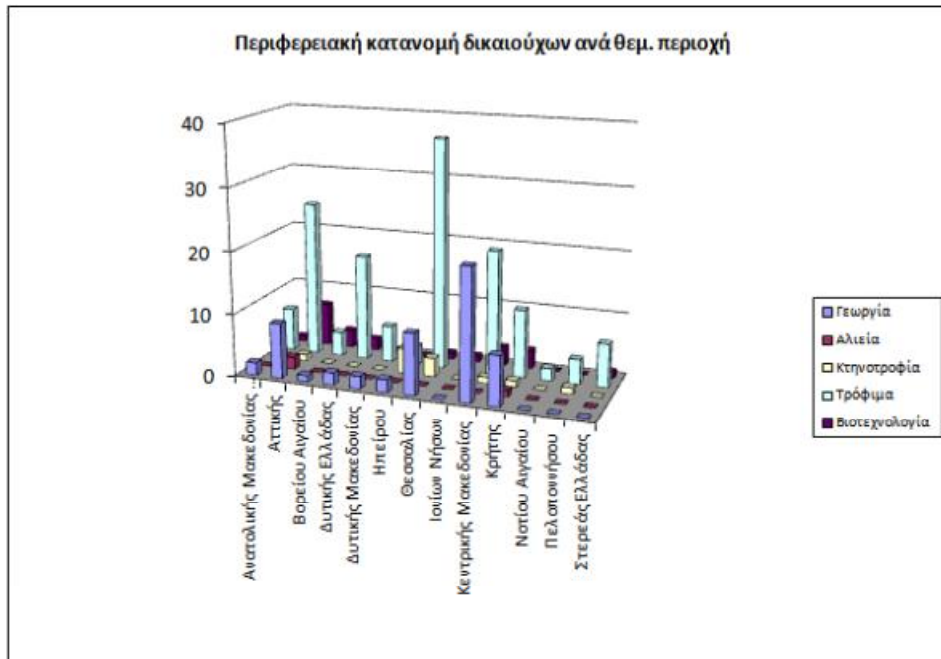
Οι δράσεις της περιόδου 2000-2006

Οι βασικές πολιτικές E&K υλοποιήθηκαν κυρίως μέσω του ΕΠΑΝ ενώ μικρό μέρος τους υλοποιήθηκε μέσω των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Περιφερειών της χώρας και εθνικών πόρων μέσω του ΠΔΕ της ΓΓΕΤ.

Στον τομέα της Έρευνας και Τεχνολογίας: Ενθάρρυνση της δημιουργίας νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και ενίσχυση της ανάδειξης νέων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων με βάση συνεκτικά τεχνο-οικονομικά δίκτυα. Ο σχεδιασμός του Γ ΚΠΣ οργάνωσε τις δράσεις σε εννέα (9) άξονες προτεραιότητας οι οποίοι απευθύνονταν σε διαφορετικές στοχεύσεις, εργαλεία εφαρμογής και Κοινοτικά ταμεία. Από την άποψη αυτή οι πολιτικές ΕΤΑΚ εντάχθηκαν σε αυτόν τον σχεδιασμό με την επιμέρους προσθήκη αναλόγων δράσεων. Οι δράσεις ΕΤΑΚ εντάχθηκαν στον άξονα 3, Μέτρο 3.3: Προώθηση της αριστείας στην τεχνολογική ανάπτυξη & έρευνα, στον άξονα 4 «Τεχνολογική καινοτομία και έρευνα», άξονας 8 «Ανθρώπινοι πόροι».

Περιφερειακή κατανομή Δ.Δ. (περίοδος Γ' ΚΠΣ)							
Περιφέρειες	Βιοτεχνολογία	Γεωργία	Δάση	Κτηνοτροφία	Τρόφιμα	Υδατα	Σύνολο ανά Περιφέρεια
Ανατ. Μακεδονίας Θράκης	271.945,00	629.215,44	0,00	184.200,00	649.304,00	264.500,00	1.999.164,44
Αττικής	2.277.855,14	2.229.457,44	55.180,00	0,00	1.435.062,49	90.000,00	6.087.555,07
Βορείου Αιγαίου	286.800,00	10.564,93	0,00	0,00	0,00	11.740,00	309.104,93
Δυτικής Ελλάδας	275.720,00	1.028.138,93	75.755,00	0,00	23.552,00	17.570,00	1.420.735,93
Δυτικής Μακεδονίας	354.210,00	774.799,06	0,00	0,00	702.416,04	0,00	1.831.425,10
Ηπείρου	0,00	644.123,48	0,00	0,00	1.162.775,00	0,00	1.806.898,48
Θεσσαλίας	405.014,50	738.144,38	0,00	0,00	321.821,12	0,00	4.361.377,00
Ιονίων Νήσων	0,00	530.147,42	0,00	0,00	252.007,99	0,00	782.155,41
Κεντρικής Μακεδονίας	6.868.603,42	4.850.469,16	1.974.025,03	0,00	9.770.641,54	2.429.544,95	25.893.284,10
Κρήτης	0,00	90.750,00	0,00	0,00	1.223.498,29	0,00	1.314.248,29
Νοτίου Αιγαίου	0,00	155.250,00	0,00	0,00	1.086.302,68	1.741.417,00	2.982.969,68
Πελοποννήσου	0,00	174.920,00	0,00	0,00	29.273,65	0,00	204.193,65
Στερεάς Ελλάδας	850.498,89	1.188.617,42	0,00	0,00	370.897,31	122.919,00	2.532.932,62

Στον τομέα της αγροβιοδιατροφής χρηματοδοτήθηκαν οι τομείς της Γεωργίας, τροφίμων, βιοτεχνολογίας, δασών και των υδάτων.

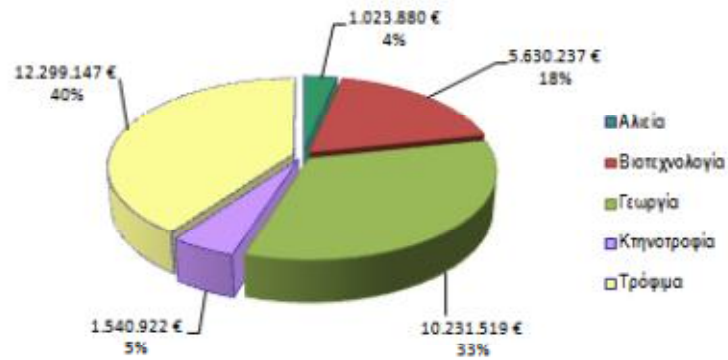
Οι δράσεις της περιόδου ΕΣΠΑ 2007-2013

Περιφερειακή κατανομή του Τομέα Γεωργία, Αλιεία, Κτηνοτροφία, Τρόφιμα και Βιοτεχνολογία	
	Δημόσια Δαπάνη Ενταγμένων Έργων
Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	1.236.703 €
Αττικής	7.341.639 €
Βορείου Αιγαίου	1.046.821 €
Δυτικής Ελλάδας	2.152.753 €
Δυτικής Μακεδονίας	477.900 €
Ηπείρου	946.490 €
Θεσσαλίας	2.533.620 €
Ιονίων Νήσων	103.350 €
Κεντρικής Μακεδονίας	7.630.784 €
Κρήτης	5.090.558 €
Νοτίου Αιγαίου	188.300 €
Πελοποννήσου	1.440.120 €
Στερεάς Ελλάδας	536.668 €
Σύνολο	30.725.706 €

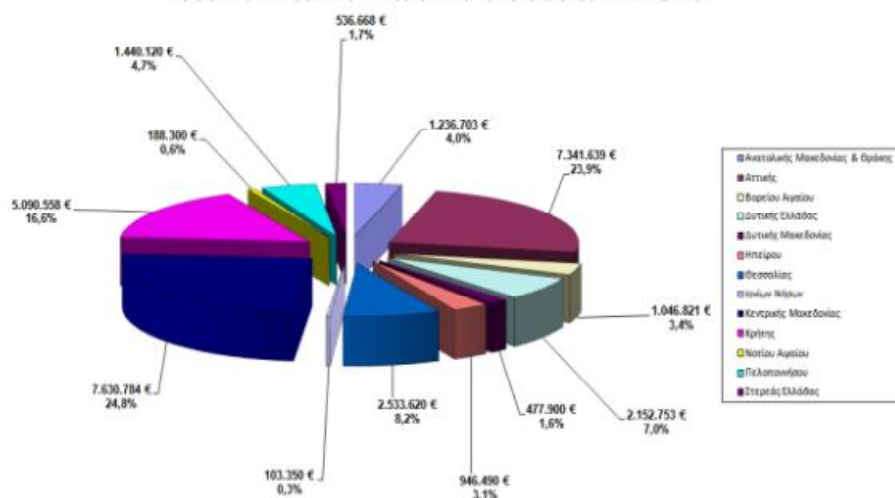
**Διάρθρωση Δημόσιας Δαπάνης του Τομέα Γεωργία, Αλιεία,
Κτηνοτροφία, Τρόφιμα και Βιοτεχνολογία ανά θεματική
περιοχή**

Θεματική Περιοχή	Δημόσια Δαπάνη Ενταγμένων Έργων
Αλιεία	1.023.880 €
Βιοτεχνολογία	5.630.237 €
Γεωργία	10.231.519 €
Κτηνοτροφία	1.540.922 €
Τρόφιμα	12.299.147 €
Σύνολο	30.725.706,29

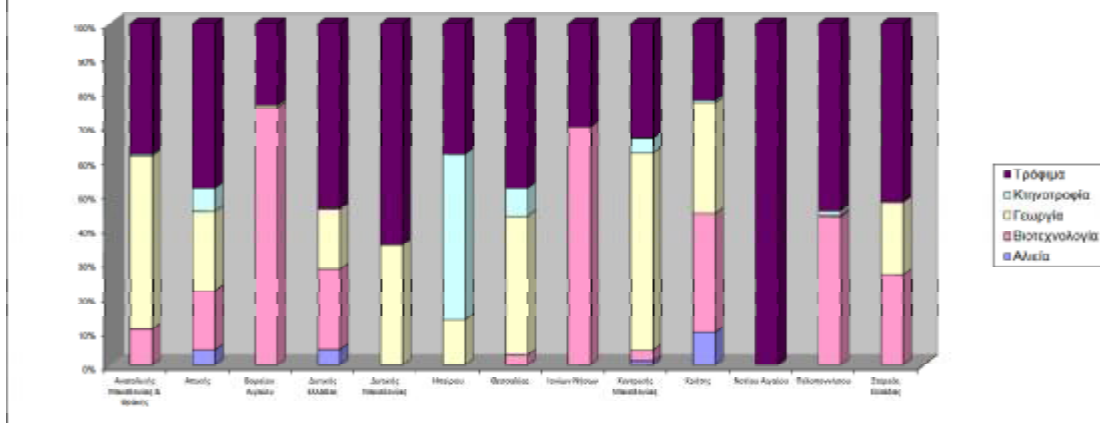
**Διάρθρωση Δημόσιας Δαπάνης του Τομέα Γεωργία, Αλιεία,
Κτηνοτροφία, Τρόφιμα και Βιοτεχνολογία ανά θεματική περιοχή**

Περιφερειακή κατανομή του Τομέα Γεωργία, Αλιεία, Κτηνοτροφία, Τρόφιμα και Βιοτεχνολογία

Περιφερειακή κατανομή ανά θεματική περιοχή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το 2008 ολοκληρώθηκε ένας αναπτυξιακός κύκλος 15 ετών για την ελληνική οικονομία κατά τον οποίο σημειώθηκαν ρυθμοί ανάπτυξης σημαντικά υψηλότεροι από τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς μέσους όρους¹⁵.

Η εξέλιξη αυτή ήταν αποτέλεσμα της μακροοικονομικής σταθεροποίησης που προσδιόρισε κυρίως η συμμετοχή της χώρας στην ζώνη του ενιαίου νομίσματος του ευρώ, τα χαμηλά επιτόκια που διευκόλυναν την υλοποίηση μεγάλων επενδύσεων αναβάθμισης των υποδομών της χώρας, ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκε επιτυχής αναδιάρθρωση και προσπάθεια για εξωστρέφεια ορισμένων επιχειρηματικών κλάδων. Βασικός πυλώνας όμως αυτής της αναπτυξιακής τροχιάς ήταν η ισχυρή εγχώρια ζήτηση και κυρίως η ιδιωτική κατανάλωση και πολύ λιγότερο οι εξαγωγές στις οποίες φαίνεται να βασίζονται οι πιο στέρεες οικονομικά αναπτυγμένες χώρες.

Έτσι από το 2009 η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε πορεία ύφεσης, με βασικό πρόβλημα – εκτός των δημοσιονομικών παραμέτρων – να αναδεικνύεται η υστέρηση της Ελλάδας σε όρους ανταγωνιστικότητας: η Ελλάδα εμφανίζει σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και διαρκή επιδείνωση στο εμπορικό ισοζύγιο, καθώς υπάρχει σχετικά μικρός αριθμός επώνυμων ελληνικών προϊόντων στη διεθνή αγορά, οι εξαγωγές είναι φτωχές και επικεντρωμένες σε χαμηλής προστιθέμενης αξίας αγαθά. Η Ελλάδα δηλαδή παρά την ταχεία ανάπτυξη, εξακολουθεί να εξάγει λίγο και δεν αποταμιεύει επαρκώς.

Στο σημερινό όμως περιβάλλον όπου απαιτείται αλλαγή του αναπτυξιακού προτύπου της χώρας, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων και

¹⁵www.ekdd.gr/.../Policy_paper_business_envir.pdf

υπηρεσιών είναι από τους βασικότερους προσδιοριστικούς παράγοντες μιας μακροχρόνιας βιωσιμότητας. Κατ' επέκταση, η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας επανέρχεται ως ένας στόχος υψηλής προτεραιότητας της οικονομικής πολιτικής, προκειμένου η χώρα να ανταπεξέλθει στις σύγχρονες απαιτήσεις της παγκοσμιοποιημένης πλέον οικονομίας και να σταθεί με αξιώσεις στο διεθνές περιβάλλον.

Η διαδικασία αυτή απαιτεί όμως την αναβάθμιση της προσαρμοστικής ικανότητας μιας οικονομίας στις ευρύτερες τεχνολογικές, οικονομικές, κοινωνικές και γεωπολιτικές μεταβολές και προϋποθέτει τη βελτίωση της δυνατότητάς της να παράγει, να αποκτά και να χρησιμοποιεί τη γνώση σε όλους τους παραγωγικούς τομείς. Η ανταγωνιστικότητα στις αναπτυγμένες οικονομίες εξαρτάται μεν από τα σχετικά κόστη και τις σχετικές τιμές, εξαρτάται όμως και από το τεχνολογικό περιεχόμενο, τη διαφοροποίηση και την ποιότητα των παραγομένων προϊόντων και υπηρεσιών.

Για να μπορέσει επομένως η Ελλάδα να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις που δημιουργεί η οικονομική κρίση πρέπει να στραφεί στα συγκριτικά της πλεονεκτήματα, τα οποία ενδεχομένως να είχε παραμελήσει ή δεν είχε επενδύσει επαρκώς τα τελευταία χρόνια και να προσπαθήσει να τα υποστηρίξει με έναν καινοτόμο τρόπο.

Και ένας τέτοιος τομέας είναι ο αγροτικός, καθώς η ελληνική οικονομία είχε - και ως ένα βαθμό ακόμα διατηρεί - ένα αρκετά μεγάλο πρωτογενή τομέα. Ο αγροτικός τομέας παραγωγής έχει ιδιαίτερη βαρύτητα για κάθε χώρα, καθώς η ανάπτυξή του συμβάλλει :

- 1) στην περιφερειακή ανάπτυξη της οικονομίας.
- 2) στη διατήρηση και ανάπτυξη του φυσικού περιβάλλοντος.
- 3) στη διατροφή του πληθυσμού και στην εξασφάλιση της διατροφικής (επισιτιστικής) ασφάλειας και της ασφάλειας των τροφίμων για κάθε χώρα.

Στην Ελλάδα, ο αγροτικός τομέας ανέκαθεν αποτελούσε δομικό χαρακτηριστικό της οικονομικής της διάρθρωσης και του κοινωνικού ιστού, καθώς και συστατικό παράγοντα της οικονομίας και της ανάπτυξης, τόσο σε εθνικό, όσο πολύ περισσότερο σε περιφερειακό επίπεδο. Στην εγχώρια οικονομία, ο αγροτικός τομέας εμφανίζεται να διαθέτει ακόμα μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης που θα μπορούσαν να οδηγήσουν τη χώρα σε ένα ενδεχομένως νέο κύκλο ανάπτυξης.

Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχουν ακόμα σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, μεταξύ των οποίων: η ποιότητα και η θρεπτική αξία των ελληνικών γεωργικών προϊόντων, που έχουν αναγνωρισθεί ευρέως τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και στις αγορές του εξωτερικού. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι εγχώριοι καταναλωτές επιθυμούν εγχώρια γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα και είναι μάλιστα διατεθειμένοι να πληρώσουν υψηλότερο τίμημα για να τα αγοράσουν.

Σημαντική επιχειρηματική δραστηριότητα στον τομέα, καθώς υπάρχουν αρκετά παραδείγματα ελληνικών γεωργικών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών που λειτουργούν επικερδώς, προσφέρουν υψηλής ποιότητας προϊόντα μέσω δικτύων διανομής στην Ελλάδα και σε ξένες αγορές, αξιοποιώντας αποδοτικά τις κρατικές ενισχύσεις και τις ευνοϊκές συνθήκες του φυσικού περιβάλλοντος του ελληνικού αγροτικού χώρου, καθώς αυτό παρέχει μεγάλες δυνατότητες για παραγωγή ποικιλίας γεωργικών προϊόντων ποιότητας.

3.2 ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΓΑΘΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ

Η μειωμένη εγχώρια ζήτηση και η οικονομική ύφεση δημιουργούν ευκαιρίες για όσους ασχοληθούν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία στο εξωτερικό. Με απλά λόγια, η οργανωμένη αγροτική παραγωγή σε συνδυασμό με την τυποποίηση και τις εξαγωγές προσφέρει σίγουρα έσοδα.

Σύμφωνα με έρευνα του καθηγητή του Οικονομικού Πανεπιστημίου, Ιωάννη Χαλικιά, που έγινε για λογαριασμό του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων, στην οποία μεταξύ άλλων αναδεικνύονται τα ελληνικά αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα που είναι «πρωταθλητές» στις εξαγωγές.

Λαχανικά, βερίκοκα, κεράσια, ροδάκινα, πορτοκάλια, ντομάτες, φρούτα με κουκούτσια, σταφύλια, ελαιόλαδο, τυριά, σιτάρι, αλλά και καπνός πωλούνται με ξέφρενους ρυθμούς σε Αυστραλία, Πολωνία, Ιταλία, Αγγλία, Γερμανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Βέλγιο, Κύπρο και Ουγγαρία.

Η μελέτη βασίστηκε σε επίσημα στοιχεία των τελευταίων 22 ετών και από τη διαχρονική εξέλιξη των εξαγωγών προκύπτει ανά προϊόν¹⁶:

- § Τα βερίκοκα, τα κεράσια και τα ροδάκινα αναδεικνύονται οι «πρωταθλητές» όλων των αγροτικών προϊόντων. Η αξία των εξαγωγών τους είναι στα 234,5 εκατ. ευρώ και γίνονται ανάρπαστα χτυπώντας πρωτιές στην Πολωνία και αποσπώντας το 69% των εισαγωγών τους, στην Ιταλία με μερίδιο 49,7%, στην Αγγλία (39,4%) και στη Γερμανία (28,1%), ενώ στη Γαλλία η χώρα μας είναι δεύτερος προμηθευτής έχοντας το 20% των εισαγωγών τους.
- § Στα λαχανικά η Ελλάδα είναι ο πρώτος προμηθευτής της Αυστραλίας και οι εξαγωγές μας αντιστοιχούν στο 19,9% των εισαγωγών τους. Στην Ιταλία, στις ΗΠΑ και στην Αγγλία είμαστε τρίτοι προμηθευτές με τα προϊόντα μας να αντιπροσωπεύουν το 19,8%, το 11,2% και το 8,5% των εισαγωγών τους, αντίστοιχα. Η αξία των εξαγόμενων λαχανικών είναι 237,9 εκατ. ευρώ.
- § Το παρθένο ελαιόλαδο αγοράζεται από την Ιταλία, όπου είμαστε δεύτεροι προμηθευτές της χώρας με μερίδιο 15,7%, ενώ δεύτεροι είμαστε και στη Γερμανία και στον Καναδά αποσπώντας το 12,9% και το 10,5% των εισαγωγών τους. Στις ΗΠΑ είμαστε τέταρτοι προμηθευτές με το 2,7% των εισαγωγών τους. Η αξία του εξαγόμενου ελαιολάδου είναι 198,1 εκατ. ευρώ.
- § Οι ελληνικές ντομάτες άκρως δημοφιλείς στη Φινλανδία, όπου είμαστε οι δεύτεροι προμηθευτές της χώρας με μερίδιο 20,1% στις εισαγωγές τους, την Αγγλία με 13,2% όπου καταλαμβάνουμε την τέταρτη θέση, την Ολλανδία με 10,1% και είμαστε οι τρίτοι προμηθευτές, ενώ και στην Πολωνία οι ελληνικές ντομάτες είναι στην πέμπτη θέση των εισαγωγών τους με 6,2%.

¹⁶www.ethnos.gr/.../poia_ellinika_proionta_einai_perizit...

Λαχανικά

Αυστραλία	19,9%
Ιταλία	19,8%
ΗΠΑ	11,2%
Γερμανία	9,5%
Ην. Βασίλειο	8,5%

*Αξία εξαγ. **237,9** εκ. ευρώ

Ροδάκινα

Πολωνία	69,0%
Ιταλία	49,7%
Ην. Βασίλειο	39,4%
Γερμανία	28,1%
Γαλλία	20,0%

*Αξία εξαγ. **234,5** εκ. ευρώ

Πορτοκάλια

Ρουμανία	72,9%
Ουγγαρία	51,3%
Πολωνία	13,5%
Γερμανία	7,9%

*Αξία εξαγ. **150** εκ. ευρώ

Ντομάτες

Φινλανδία	20,1%
Ην. Βασίλειο	13,2%
Ολλανδία	10,1%
Πολωνία	6,2%

*Αξία εξαγ. **σ56,9** εκ. ευρώ

- § Εντυπωσιακή είναι η ζήτηση και των ελληνικών πορτοκαλιών. Η αξία των εξαγωγών είναι 150 εκατ. ευρώ. Είμαστε πρώτοι προμηθευτές της Ρουμανίας κερδίζοντας το 72,9% των εισαγωγών τους, αλλά και της Ουγγαρίας με το 51,3%. Στην Πολωνία είμαστε δεύτεροι πωλητές με 13,5% και τρίτοι στη Γερμανία με 7,9%.
- § Τα τυριά μας κερδίζουν έδαφος στην Κύπρο, όπου είμαστε δεύτεροι προμηθευτές με 21,2% και στη Σουηδία πέμπτοι με 9,5%.
- § Τα ελληνικά σταφύλια αρέσουν στη Ρουμανία, όπου η χώρα μας είναι ο τρίτος προμηθευτής με 12,7%, όπως και στη Γερμανία με 10,5%.
- § Τα νωπά φρούτα με κουκούτσια φτάνουν πρώτα στη Ρουμανία με μερίδιο 37,4% στις εισαγωγές τους, ενώ η χώρα μας είναι πέμπτος προμηθευτής της Γερμανίας με 5,5%.

- § Αλλά και το σκληρό, ανάλεστο σιτάρι αγοράζεται κατά προτίμηση πρώτο από την Τουρκία και στην Ιταλία είμαστε οι τέταρτοι εξαγωγείς της.
- § Ψηλά είναι η χώρα μας και στις εξαγωγές καπνού. Η Ελλάδα είναι πρώτος προμηθευτής της Βουλγαρίας με 53,9% των εισαγωγών της, επίσης πρώτος του Βελγίου με 34,3%, ενώ η χώρα μας είναι στη δεύτερη θέση της Γερμανίας και της Ολλανδίας με 14,2% και 11,4% των εισαγωγών τους.

Πρώτος προμηθευτής η Ελλάδα σε 14 χώρες

Η Ελλάδα είναι στην πρώτη πεντάδα εξαγωγών σε πολλές χώρες. Αθροιστικά η χώρα μας είναι:

- § 1ος προμηθευτής σε 14 χώρες σε 35 προϊόντα
- § 2ος προμηθευτής σε 17 χώρες σε 23 προϊόντα
- § 3ος προμηθευτής σε 13 χώρες σε 20 προϊόντα
- § 4ος προμηθευτής σε 10 χώρες σε 17 προϊόντα
- § 5ος προμηθευτής σε 10 χώρες σε 12 προϊόντα

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ορισμένες αγορές η χώρα μας είναι ο πρώτος προμηθευτής περισσότερων του ενός αγροτικών προϊόντων. Για παράδειγμα, στη Βουλγαρία η Ελλάδα είναι ο πρώτος προμηθευτής σε 13 προϊόντα (παγωτά, μακαρόνια, ψωμί & φρυγανιές, άλλα λαχανικά & μείγματα λαχανικών, λαχανικά διατηρημένα, μανταρίνια, φράουλες, ζάχαρη, καπνά, τσιγάρα, κλάσματα λαδιών, εξευγενισμένο λάδι και φυτικά λίπη & λάδια). Στην Κύπρο σε 12 προϊόντα (παγωτά, σουπιές, χταπόδια & καλαμάρια, ψωμί & φρυγανιές, μπισκότα & γκοφρέτες, λοιπά προϊόντα αρτοποιίας & ζαχαροπλαστικής, μείγματα για την παρασκευή προϊόντων αρτοποιίας & ζαχαροπλαστικής, ζαχαρώδη παρασκευάσματα, παιδικές τροφές, λοιπά παρασκευάσματα διατροφής, μεταλλικά & αεριούχα νερά, κρασιά και μπίρα).

Στη Ρουμανία σε τέσσερα προϊόντα, στη Ιταλία σε τρία προϊόντα, στις αγορές της Γερμανίας, Ουγγαρίας, Τουρκίας και Ην. Βασιλείου σε δύο προϊόντα κ.λπ.

Όλες οι κατηγορίες αγροτικών προϊόντων παρουσιάζουν αύξηση των εξαγωγικών τους επιδόσεων κατά την περίοδο 1988-2014. Ειδικότερα, τον μεγαλύτερο μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής εμφανίζουν τα προϊόντα: φρούτα και λαχανικά (13,1%), ψάρια, οστρακοειδή και μαλάκια (11,2%), καπνός & προϊόντα καπνού (9,1%) και γαλακτοκομικά προϊόντα (8,3%).

Οι λοιπές κύριες κατηγορίες σημείωσαν μέσο ρυθμό μεταβολής που κυμαίνεται από 0,3% (ζάχαρη και παρασκευάσματα από ζάχαρη & μέλι) έως 3,3% (δημητριακά & παρασκευάσματα). Αύξηση παρουσιάζει και η μέση αξία των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων. Ειδικότερα, ο δείκτης μέσης αξίας του συνόλου των αγροτικών προϊόντων αυξήθηκε κατά 70,6% σημειώνοντας μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 3,3%.

Από τις κύριες κατηγορίες προϊόντων, τον υψηλότερο μέσο ρυθμό μεταβολής των τιμών παρουσιάζουν τα δημητριακά & παρασκευάσματα δημητριακών (μέσος ρυθμός μεταβολής 3,6%). Ακολουθούν ο καπνός & προϊόντα καπνού με 3,5%, τα φρούτα και λαχανικά με 2%, τα λάδια & λίπη φυτικής προέλευσης με 1,5%, τα ποτά με 1,4% και τα γαλακτοκομικά προϊόντα και αβγά πουλιών με 1%.

Η ΕΕ είναι ο κύριος προορισμός των ελληνικών αγροτικών προϊόντων. Όμως, το ποσοστό συμμετοχής των χωρών αυτών συνεχώς μειώνεται και από 79% το 1988 περιορίστηκε σε 62% το 2014. Αυξητική τάση παρατηρείται στις εξαγωγές προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης με αποτέλεσμα οι χώρες αυτές να αποτελούν τον δεύτερο τόπο προορισμού των εξαγωγών με συνολικό ποσοστό συμμετοχής 20,4% (από 2,3% το 1988).

Η Β. Αμερική και οι χώρες της Β. Αφρικής & Μέσης Ανατολής είναι ο τρίτος και τέταρτος προορισμός των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων με ποσοστά συμμετοχής 5,1% και 4%, αντίστοιχα¹⁷.

¹⁷www.ethnos.gr/.../poia_ellinika_proionta_einai_perizit...

3.3 Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Από την αγροτική παραγωγή προέρχονται τα πρωτογενή προϊόντα, από τα οποία ένα μικρό μέρος προορίζεται απευθείας για κατανάλωση, όμως ο κύριος όγκος τους αποτελεί την εισροή στην παραγωγή μεταποιημένων ειδών διατροφής. Τα είδη διατροφής διανέμονται μέσω του χονδρικού εμπορίου στους λιανοπωλητές (σουπερμάρκετ, εξειδικευμένους λιανοπωλητές τροφίμων, υπαίθριες αγορές κ.λπ.) και στους παρόχους υπηρεσιών τροφίμων (εστιατόρια, καφετέριες κ.λπ.), από τους οποίους οι τελικοί καταναλωτές προμηθεύονται την πλειονότητα των τροφίμων και ποτών που καταναλώνουν.

Μεγάλη σημασία σε όλη την τροφική αλυσίδα αξίας έχει η διασφάλιση υψηλής ποιότητας ανεξαρτήτως προέλευσης. Πάνω από 1 εκ. επιχειρήσεις / εκμεταλλεύσεις εμπλέκονται στην αλυσίδα αξίας ειδών διατροφής στην Ελλάδα, στις οποίες απασχολούνται πάνω από 2 εκ. άτομα και από τις οποίες δημιουργείται συνολικά ιδιαίτερα υψηλή προστιθέμενη αξία¹⁸.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, το υψηλότερο μερίδιο των εκμεταλλεύσεων / επιχειρήσεων (83,1%) κατανέμεται στην αγροτική παραγωγή, στην οποία απασχολείται και ο μεγαλύτερος αριθμός εργαζομένων (72,3%), με ανάλογη σχεδόν εικόνα και στην Ε.Ε.-27.

Ωστόσο, η κατανομή της προστιθέμενης αξίας διαφοροποιείται σε σχέση με εκείνη της απασχόλησης και του αριθμού των επιχειρήσεων / εκμεταλλεύσεων. Ειδικότερα, στη μεταποίηση, ενώ δραστηριοποιείται μόλις το 1,6% των επιχειρήσεων που εμπλέκονται στην αλυσίδα αξίας, δημιουργείται το ¼ της συνολικής προστιθέμενης αξίας.

Σημαντική είναι και η συμμετοχή του εμπορίου (χονδρικού και λιανικού) στην τροφική αλυσίδα αξίας, στο οποίο δραστηριοποιείται συνολικά το 7,1% των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, απασχολώντας το 12,5% των εργαζομένων του τομέα,

¹⁸ Eurostat (2011) «From farm to fork», Statistics in Focus, 27/2011. Eurostat «Food: from farm to fork statistics», Edition 2011, Eurostat Pocketbooks.

ενώ η προστιθέμενη αξία που δημιουργείται από αυτό αγγίζει το 31,4%. Τέλος, το τμήμα της αλυσίδας αξίας που αντιστοιχεί στις υπηρεσίες δημιουργεί το 11% της προστιθέμενης αξίας. Σημειώνεται ότι, οι αλλαγές στις καταναλωτικές συνήθειες, η αύξηση της συχνότητας κατανάλωσης τροφίμων εκτός σπιτιού και διανομής κατ' οίκον είχαν ενισχύσει τα τελευταία χρόνια τις υπηρεσίες εστίασης. Ωστόσο, η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και οι πρόσφατες φορολογικές επιβαρύνσεις περιόρισαν τις προτιμήσεις των καταναλωτών γι' αυτές τις υπηρεσίες.

Όσον αφορά τη συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στη συνολική απασχόληση της οικονομίας, η εκμηχάνιση της γεωργίας και η γενικότερη επίδραση της τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία είχαν ως αποτέλεσμα την πτώση του μεριδίου του αγροτικού τομέα στη συνολική απασχόληση της οικονομίας. Στην Ελλάδα το ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στο σύνολο των απασχολούμενων στην οικονομία μειώθηκε από 24% το 1989 ενώ ανέρχεται το 2012 στο 13%.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στη συνολική απασχόληση στην Ελλάδα είναι σημαντικά υψηλότερο σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που δείχνει ότι ένα συγκριτικά μεγαλύτερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού απασχολείται ακόμα στον πρωτογενή τομέα, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, υπογραμμίζοντας το μέγεθος της συνεισφοράς της γεωργίας στις ευκαιρίες απασχόλησης. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο ρυθμός μείωσης του ποσοστού του εργατικού δυναμικού στον πρωτογενή τομέα παραγωγής στην ΕΕ-27 δεν είναι τόσο απότομος όσο στην Ελλάδα, ενώ την τελευταία 10ετία σημειώθηκε και ελαφρά άνοδος, που ενδεχομένως να οφείλεται στην είσοδο των νέων κρατών μελών.

Ένα άλλο σημείο που θα πρέπει να εγείρει ανησυχίες για την μελλοντική πορεία του τομέα στην Ελλάδα είναι το γεγονός ότι ο αριθμός των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα παραγωγής έχει σημειώσει πτώση 42% κατά την τελευταία 20ετία, σε αντίθεση με αύξηση 16% που παρατηρήθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα στοιχεία δείχνουν ότι όλο και λιγότεροι νέοι που εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό κατευθύνονται στον αγροτικό τομέα, ενώ αν δεν ληφθούν κατάλληλα μέτρα,

το ποσοστό των απασχολουμένων στην γεωργία εκτιμάται ότι θα συρρικνωθεί κάτω του 10% και μπορεί να επιτείνει το πρόβλημα ανεργίας στις αγροτικές περιοχές.

Η χαμηλή συμμετοχή των νέων ηλικιών στον πρωτογενή τομέα παραγωγικής δραστηριότητας μπορεί να αποδοθεί, σε μεγάλο βαθμό, στο γεγονός ότι ο αγροτικός τομέας της Ελλάδας δεν παρουσιάζεται πλέον ως ελκυστικός στις νεότερες γενιές. Συνεπώς είναι φανερό ότι χωρίς μέτρα αναζωογόνησης του πρωτογενούς τομέα, η σταδιακή εγκατάλειψή του από το δυνητικό εργατικό δυναμικό είναι αναπόφευκτη.

Ο συνδυασμός των παραπάνω εξελίξεων, δηλαδή η μεγάλη πτώση της αγροτικής παραγωγής με την ταυτόχρονη διατήρηση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα σε σχετικά υψηλό επίπεδο, συνεπάγεται σημαντική πτώση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος των Ελλήνων αγροτών τα τελευταία χρόνια. Παράγοντες που επίσης συνέβαλαν στη μείωση του ελληνικού αγροτικού εισοδήματος είναι η αύξηση του κόστους παραγωγής και η μείωση της πραγματικής αξίας των επιδοτήσεων.

Τόσο η μείωση της απασχόλησης όσο και η μείωση του εισοδήματος στον πρωτογενή τομέα παραγωγής οφείλεται κυρίως στη μείωση της παραγωγής και στην επιδείνωση των όρων εμπορίου του αγροτικού έναντι των λοιπών τομέων της οικονομίας (αύξηση τιμών εισροών, χαμηλές τιμές, διεύρυνση της απόκλισης των τιμών παραγωγής – κατανάλωσης).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που έχει απασχολήσει όλους τους οικονομικούς τομείς τα τελευταία χρόνια επηρεάζει αρνητικά κάθε τομέα της οικονομικής δραστηριότητας. Το χειρότερο όμως είναι ότι κλονίστηκε η εμπιστοσύνη των καταναλωτών απέναντι σε κάθε μηχανισμό της αγοράς και στην ανάπτυξη συλλογικών δράσεων των οικονομικών τομέων. Όλοι οι ιδιωτικοί και δημόσιοι φορείς, οι κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες πιέζουν τον πρωτογενή τομέα ασφυκτικά λόγω της στενής σύνδεσής του με τις διεθνείς αγορές και τη γενικευμένη οικονομική κρίση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, τα τελευταία χρόνια οι συχνές διακυμάνσεις των διεθνών αγορών να προκαλούν αρνητική επίδραση στην αγροτική

οικονομία διότι οι χρηματαγορές επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις τιμές των προϊόντων του πρωτογενή τομέα.

Το νέο μοντέλο ανάπτυξης ενεργειακών πηγών σε αγροτικές καλλιέργειες έφερε ως αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων και την εξασθένηση της πρωτογενής δραστηριότητας. Η εισαγωγή ξένων αγροτικών προϊόντων για χαμηλότερες τιμές και κερδοσκοπική χρήση ώθησε την ανάπτυξη της εμπορικής δραστηριότητας (τριτογενή τομέα) καταρρακώνοντας την αγροτική οικονομία (πρωτογενή τομέα). Πολλά από τα αγροτικά προϊόντα υστερούν σε σύγκριση με τα διεθνή ποιοτικά και πρότυπα δεδομένα κάτι που είναι ασυμβίβαστο για τη γόνιμη ελληνική γη, τις κλιματολογικές συνθήκες και τις ανεπτυγμένες γνώσεις των αγροτών μας. Ακόμη και η διείσδυση νέων παραγωγών είναι ανοργάνωτη, περιστασιακή και χωρίς μέλλον.

Δυστυχώς στην εποχή μας η υφιστάμενη κατάσταση του πρωτογενή τομέα είναι δυσμενής λόγω του ότι οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις οδηγούν σε καθοδική πορεία την αγροτική οικονομία και αυτή με τη σειρά της έχει παρασύρει και την συρρίκνωση του δευτερογενή τομέα.

Παρόλα αυτά ο πρωτογενής τομέας στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης αποκτά δυναμικό και διευρυνόμενο ρόλο. Χωρίς την άμεση ανάπτυξη της παραγωγικής δραστηριότητας, που τα τελευταία χρόνια έχει μειωθεί σε σχέση με τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες του δευτερογενή και τριτογενή τομέα καμιά οικονομία δε θα είναι βιώσιμη και ανεξάρτητη. Γι αυτό η πολιτεία θα πρέπει να επενδύσει εποικοδομητικά στον πρωτογενή τομέα και σε συνδυασμό με την τεχνολογία και την τεχνογνωσία να τον ενισχύσουν με στρατηγική και υπευθυνότητα.

Η επανάσταση της πληροφορίας μέσω διαδικτύου ή επιμορφωτικών σεμιναρίων των παραγωγών σε συνδυασμό με την τεχνολογική ανάπτυξη που συντελεί στη γρήγορη

και μαζική παραγωγή, ταχύτερη μεταφορά, αποθήκευση, συντήρηση και προώθηση με το εμπόριο και τη διαφήμιση των προϊόντων του πρωτογενή τομέα στον καταναλωτή συμβάλουν στην ανάπτυξη όλων των τομέων παραγωγής και στο συνολικό οικονομικό αποτέλεσμα. Ένα παράδειγμα σύνδεσης όλων των τομέων παραγωγής αποτελεί η ενθάρρυνση ίδρυσης και λειτουργίας εταιρειών σε μορφή συνεταιρισμού που να συνδέει την παραγωγική οικονομία με το εμπόριο και την επιχειρηματικότητα¹⁹.

Η οικονομική κρίση οδηγεί σήμερα πολλούς νέους άνεργους με ευρύτητα ικανοτήτων και γνώσεων στα σύγχρονα πληροφοριακά συστήματα και ανώτερο μορφωτικό επίπεδο να στρέφονται με την σύγχρονη παραγωγική δραστηριότητα είτε από ανάγκη για επιβίωση είτε από δική τους επιλογή για την αύξηση της παραγωγικότητας στον πρωτογενή τομέα. Ο βασικός στόχος τους είναι να βελτιώσουν την συνολική ανταγωνιστικότητα των παραγόμενων προϊόντων από την πρωτογενή παραγωγή έως την τριτογενή προσφέροντας μεγαλύτερης αξίας διατροφικά προϊόντα, με σωστή διαχείριση των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος, μειώνοντας την απόσταση και τους μεσάζοντες με τους καταναλωτές.

Η ελληνική γεωργία διέρχεται κρίσιμη φάση η οποία έχει επηρεασθεί από το διεθνές (συνθήκες ΠΟΕ) και το ευρωπαϊκό περιβάλλον (νέα ΚΑΠ), που σε συνδυασμό με την αποσύνδεση των επιδοτήσεων από το ύψος της παραγωγής, έχουν δημιουργήσει προβλήματα ανταγωνιστικότητας των αγροτικών προϊόντων και έχουν καταστήσει αρκετές από τις παραδοσιακές καλλιέργειες αντικοινωνικές. Οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες αποτελούν μια δυναμική έκφραση της πρωτογενούς παραγωγής. Ιδιαίτερα σήμερα με τα διάφορα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής Γεωργίας (νέα ΚΑΠ) οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες μπορούν να αποτελέσουν διέξοδο και ταυτόχρονα σημαντικό παράγοντα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Στην Ελλάδα σήμερα υπάρχουν περίπου 50.000 στρέμματα με θερμοκηπιακές καλλιέργειες. Το εντυπωσιακό είναι πως πριν από 20 χρόνια υπήρχαν 40.000

¹⁹ ΠΑΣΕΓΕΣ, Η κατάσταση του αγροτικού τομέα: Εξελίξεις – Προβλέψεις – Προτεραιότητες. (2011). Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΣΕΓΕΣ.

στρέμματα δηλαδή τα τελευταία 20 χρόνια τα θερμοκήπια στην Ελλάδα αυξήθηκαν ελάχιστα. Στον αντίποδα πρέπει να τονιστεί πως στην Ισπανία η έκταση των θερμοκηπίων ξεπερνά τα 600.000 στρέμματα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Αλμερίας στη Νότια Ισπανία όπου υπάρχουν σήμερα 250.000 στρέμματα θερμοκηπίων που αναπτύχθηκαν από το 1980 και μετά. Εντυπωσιακό είναι, επίσης, το μέγεθος της έκτασης θερμοκηπίων και στη γειτονική μας Τουρκία όπου υπάρχουν σήμερα περίπου 400.000 στρέμματα με σημαντικό μέρος της παραγωγής τους, μάλιστα, να κατευθύνεται στην ελληνική αγορά.

Και όμως η Ελλάδα διαθέτει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις να γίνει ο λαχανόκηπος της Ευρώπης²⁰. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Πολύ καλές κλιματικές συνθήκες
- Εύκολη πρόσβαση στις αγορές της Ευρώπης λόγω της γεωγραφικής της θέσης
- Σημαντικές ποσότητες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (βιομάζα, γεωθερμία) που μπορεί να υποκαταστήσουν πλήρως τα συμβατικά καύσιμα
- Σημαντική τεχνογνωσία από εξειδικευμένα Εργαστήρια.

Για να γίνει, όμως, δυνατή και οικονομικά βιώσιμη η ανάπτυξη των θερμοκηπίων θα πρέπει να γίνει εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με την υιοθέτηση τεχνικών και τεχνολογιών προσαρμοσμένων στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την αειφορία των αγροτικών οικοσυστημάτων οι οποίες θα στοχεύουν²¹:

- Στη βελτίωση της ποιότητας και ποσότητας των παραγόμενων προϊόντων με χρήση νέων τεχνικών καλλιέργειας (υδροπονία, νέα υποστρώματα, σύσταση και διαχείριση θρεπτικών διαλυμάτων).
- Στη μείωση των εισροών ενέργειας (εξοικονόμηση ενέργειας, αξιοποίηση βιομάζας και λοιπών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καλύτερη διαχείριση μικροκλίματος).
- Στη μείωση των χημικών εισροών (ολοκληρωμένη παραγωγή, δίχτυα εντομοστεγανότητας, φωτοεκλεκτικά υλικά κάλυψης).
- Στην καλύτερη διαχείριση των υδατικών πόρων (κλειστά υδροπονικά συστήματα).

²⁰www.gsrt.gr/.../TO%20ΑΓΡΟΒΙΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟ%20Σ...

²¹www.healthyliving.gr/.../θερμοκήπια-η-ελλάδα-μπορεί...

- Στην αναδιάρθρωση του φυτικού κεφαλαίου (δοκιμή νέων ποικιλιών).
- Στην ιχνηλασιμότητα, τυποποίηση και πιστοποίηση των παραγομένων προϊόντων.

Κάτι τέτοιο, ωστόσο, προϋποθέτει τη χρήση καινοτόμων τεχνολογιών στη διαδικασία της παραγωγής, η εφαρμογή των οποίων θα οδηγήσει σε θερμοκήπια φιλικότερα στο περιβάλλον. Η υπάρχουσα τεχνολογία και τεχνογνωσία, που αναπτύχθηκαν στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, δεν μπορούν να μεταφερθούν κατευθείαν στη Μεσόγειο (σχετικά αποτυχημένα παραδείγματα υπάρχουν και στη χώρα μας), καθώς είναι συχνά ακατάλληλες για τις συνθήκες και τα προβλήματα που συναντώνται στην περιοχή της Μεσογειακής λεκάνης. Ερευνητές και καλλιεργητές είναι πλέον πεπεισμένοι πως τα θερμοκήπια πρέπει να σχεδιάζονται ειδικά για την κάθε περιοχή και πως το περιβάλλον του θερμοκηπίου μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά ακολουθώντας ορισμένους απλούς κανόνες στη διαχείρισή του.

Για την επιτυχή διάδοση και ενσωμάτωση στην παραγωγική διαδικασία των τεχνολογιών αυτών απαιτείται έρευνα και εκπαίδευση.

Η έρευνα θα στοχεύει (α) στην προσαρμογή στις μεσογειακές συνθήκες τεχνολογιών που έχουν αναπτυχθεί και εφαρμοστεί σε άλλες χώρες και (β) στην ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών θερμοκηπιακών μονάδων.

Η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και η άμεση, αλλά κυρίως η ορθή, εφαρμογή των νέων τεχνολογιών και καινοτομιών, αποτελούν προϋποθέσεις για τη βιωσιμότητα αλλά και την αναβάθμιση των θερμοκηπιακών μονάδων και για τη βελτιστοποίηση μιας φιλικότερης στο περιβάλλον παραγωγής.²²

Το μέλλον της ελληνικής γεωργίας και η θέση της στο διεθνή καταμερισμό εργασίας θα εξαρτηθούν κυρίως:

²²<http://www.gsrt.gr/Financing/Files/ProPeFiles48>

- Από την ικανότητα των ελλήνων παραγωγών να προσαρμοσθούν στις νέες συνθήκες αυξημένου εξωτερικού ανταγωνισμού που αναμένεται να προκύψουν.
- Από την ικανότητα των παραγωγών να ανταποκριθούν στα νέα καταναλωτικά πρότυπα που υιοθετούνται στη χώρα μας αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αξιοποιώντας μεταξύ άλλων και την ογκούμενη ζήτηση για βιολογικά προϊόντα.
- Από το χαρακτήρα που θα πάρουν τελικά οι συμφωνίες της Ένωσης με τρίτες χώρες.

Ευκαιρίες που διανοίγονται και πρέπει να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά αφορούν την:

- διαφοροποίηση των μηχανισμών διάθεσης των αγροτικών προϊόντων στην ευρεία κατανάλωση συμβάλλοντας στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών προϊόντων.
- ανάπτυξη νέων μεθόδων παραγωγής και προστασίας του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου με θετικά αποτελέσματα τόσο στην βελτίωση της παραγωγικότητας όσο και στην προστασία του περιβάλλοντος.
- αναβάθμιση βασικών μεταφορικών υποδομών που θα υποστηρίξουν την λειτουργία του κυκλώματος διακίνησης προϊόντων με ιδιαίτερα οφέλη για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.
- προώθηση της κοινωνίας της πληροφορίας στον αγροτικό χώρο.

Η επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια της τελευταίας τετραετίας, είχε σαν αποτέλεσμα τη ραγδαία αύξηση της ανεργίας σε όλους του παραγωγικούς κλάδους.

Ωστόσο, στον πρωτογενή τομέα παρατηρήθηκε η μικρότερη ποσοστιαία μείωση των θέσεων απασχόλησης, γεγονός που αποδίδεται στην επιλογή ενός μεγάλου μέρους των ανέργων να επιλέξει τη γεωργία σαν απασχόληση, αξιοποιώντας την αγροτική γη.

Μάλιστα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το στοιχείο της αύξησης κατά 17.000 των θέσεων απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα στις αστικές περιοχές, περίπτωση που αποτελεί και τη μοναδική δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στις κατηγορίες του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα, καθώς και των κατασκευών στις αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές της χώρας.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία που παρουσίασε ο επίκουρος καθηγητής του ΓΠΑ, Σταύρος Ζωγραφάκης, στην ημερίδα με θέμα «Επιστροφή στη γεωργία; Μύθοι και Πραγματικότητα», στα τέλη του 2008, πριν την έναρξη της οικονομικής κρίσης, η συνολική ανεργία στη χώρα μας έφτανε το 7,9%, με τους απασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα να υπολογίζονται στους 516.000 συνολικά, αντιπροσωπεύοντας το 11,4% του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας.

Πλέον, η ανεργία έχει φτάσει το 20,7% και οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα υπολογίζονται στους 496.000 συνολικά, αντιπροσωπεύοντας το 12,6% του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας.

Φαίνεται συνεπώς πως σε αυτό το διάστημα έχουν χαθεί περίπου 20.000 θέσεις εργασίας στον πρωτογενή τομέα που έχει αυξήσει το μερίδιο του στην απασχόληση κατά 1,2%, τη στιγμή που στον τριτογενή τομέα οι απώλειες υπολογίζονται στις 264.000 θέσεις²³.

3.4 Η ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ

Όσοι εργάζονται για τον πρωτογενή τομέα έχουν διπλό παραγωγικό ρόλο: ως επαγγελματίες παραγωγοί πρωτογενών προϊόντων διατροφής ανθρώπων και ζώων και ως φροντιστές του περιβάλλοντος και διαχειριστές των εδαφικών και υδατικών πόρων και της βιοποικιλότητας, παραγωγοί δημοσίων περιβαλλοντικών αγαθών.

Στην Ελλάδα, οι αγρότες απολαμβάνουν ειδικό φορολογικό καθεστώς προνομιακού χαρακτήρα, ήδη από τον 19ο αιώνα. Από τις πρώτες δεκαετίες του νεοσύστατου τότε

²³ <http://www.agronews.gr/business/fakeloi/arthro/82312/stinetai-skiniko-anaptuxis-gia-ton-protogeni-tomea/>

ελληνικού κράτους, το οποίο στηρίχθηκε στην αγροτική παραγωγή, το αγροτικό εισόδημα αντιμετωπίστηκε με ευνοϊκό φορολογικό τρόπο, είτε αυτό προερχόταν από τις μεγάλες γαίες που ενσωματώθηκαν σε αυτό μετά την πρόσκτηση της Θεσσαλίας, είτε αυτό προερχόταν από μικρές εκτάσεις αυτοαπασχολούμενων ιδιοκτητών. Η ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση είχε αρχικώς ως αιτιολογία τις δυσμενείς και κυρίως απρόβλεπτες συνθήκες της αγροτικής παραγωγής. Οι δεκαετίες παρήλθαν και ο πρωτογενής τομέας αγροτικής παραγωγής εξακολουθούσε να διαφοροποιείται προνομιακά σε σχέση με τον δευτερογενή και τριτογενή τομέα παραγωγής. Και το καθεστώς αυτό εξακολουθούσε να ισχύει μέχρι και πρόσφατα με τον αντικειμενικό προσδιορισμό του αγροτικού εισοδήματος, παρά το γεγονός ότι ο αγροτικός τομέας έχει πλέον εξελιχθεί και έχει οργανωμένες μεθόδους παραγωγής με βάση επιχειρηματικά κριτήρια, καθώς μέρος των τυχόν απωλειών του εξισορροπείτο με τις κοινοτικές ενισχύσεις και επιδοτήσεις. Το δε υφιστάμενο προνομιακό καθεστώς παρείχετο αδιακρίτως, χωρίς να εξετάζεται αν η αγροτική απασχόληση ήταν η κύρια ή/και η μοναδική, αν οι μέθοδοι παραγωγής ήταν πρωτόλειες ή εξειδικευμένες κ.ο.κ.²⁴.

Οι αγρότες ως επιτηδευματίες φορολογούνταν ανέκαθεν για τα εισοδήματα που αποκτούσαν. Έως την ψήφιση του Ν. 4172/13 εφαρμοζόταν μια τεκμαρτή μέθοδος υπολογισμού του φορολογητέου εισοδήματός τους.

Το 2014 ήταν το πρώτο έτος κατά το οποίο το φορολογητέο εισόδημα των αγροτών υπολογίστηκε με τον βασικό λογιστικό κανόνα Έσοδα – Έξοδα και ταυτοχρόνως επιβλήθηκε φόρος εισοδήματος επί αυτού 13%. Με τον ίδιο φορολογικό νόμο όμως, όλοι οι άλλοι επιτηδευματίες καταβάλλουν φόρο εισοδήματος ίσο με το 26% των κερδών τους.

Η πλειονότητα των αγροτών έχει το φορολογικό δικαίωμα να μην είναι ενταγμένη στο «κανονικό» καθεστώς Φ.Π.Α.. Ωστόσο, τον καταβάλλουν κατά την αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού, σπόρων, φαρμάκων κ.λπ., κάτι που αποτελεί κόστος παραγωγής τους με αποτέλεσμα να επιβαρύνει την τιμή πώλησης των αγροτικών προϊόντων.

²⁴ www.taxheaven.gr/news/news/view/id/25443

Όταν όλα τα «μέσα» και οι «πρώτες ύλες» που χρησιμοποιούν οι αγρότες στην παραγωγή επιβαρύνονται με 23% Φ.Π.Α. αντί για 13% ή και 6,5%, τότε δεν ενισχύεται στη χώρα μας η παραγωγή ανταγωνιστών προϊόντων.

Μία ακόμη δυσμενής εξέλιξη είναι ότι προβλέπεται ότι ο φορολογικός συντελεστής για τους αγρότες θα αυξηθεί στο 20% από 13% σήμερα, ενώ για τα εισοδήματα του 2017 θα αυξηθεί στο 26%, ενώ προωθείται επίσης η κατάργηση ή ο περιορισμός σειράς φοροαπαλλαγών, όπως είναι οι εκπτώσεις στον ΕΝΦΙΑ, τις κληρονομίες και τις μεταβιβάσεις ακινήτων.

Ας δούμε πως φορολογούνται οι αγρότες σε μερικές ευρωπαϊκές χώρες:

Ας δούμε αναλυτικά τι γίνεται στις παρακάτω χώρες ως προς την φορολόγηση των αγροτών τους :

- Στην γειτονική Κύπρο οι παραγωγοί υποχρεούνται να διαθέτουν βιβλία εσόδων-εξόδων, με το αφορολόγητο όριο να φτάνει τα 19.500 ευρώ. Τα επιπλέον εισοδήματα έως το ποσό των 28.000 ευρώ φορολογούνται με συντελεστή 20%. Ο φορολογικός συντελεστής ανεβαίνει από τα 28.001 μέχρι τα 36.300 στο 25%, από τα 36.301 μέχρι τα 60.000 ευρώ στο 30% και από κει και πάνω στο 35%. Στα έσοδα προσμετρώνται και οι ενισχύσεις της ΚΑΠ.
- Στην Πορτογαλία, τα αγροτικά εισοδήματα έως 22.600 ευρώ απαλλάσσονται από την φορολόγηση, ενώ για τα φορολογητέα εισοδήματα από 22.600 έως και 200.000 ευρώ φορολογείται μόνο το 25% των πωλήσεων των γεωργικών προϊόντων και το 10% των αγροτικών ενισχύσεων.
- Στην Πολωνία, τα προϊόντα της οποίας έχουν κατακλύσει τα ελληνικά σούπερ μάρκετ, οι αγρότες έχουν το ευνοϊκότερο φορολογικό καθεστώς ανάμεσα σε όλα τα μέλη της ΕΕ. Οι παραγωγοί πληρώνουν μόνο τον λεγόμενο «αγροτικό φόρο» που είναι ένα είδος ΕΝΦΙΑ για τις αγροτικές εκτάσεις. Ενδεικτικά για το 2015 ο φόρος αγροτικής γης διαμορφώθηκε στα 3,4 ευρώ/στρέμμα.
- Στην χτυπημένη επίσης από την οικονομική κρίση Ισπανία η φορολόγηση πραγματοποιείται με βάση «αντικειμενικά κριτήρια» για τους αγρότες με ακαθάριστα έσοδα μέχρι 250.000 ευρώ, ένα πλαφόν που περιλαμβάνει το 90% των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Επιπλέον, υπάρχουν χαμηλότεροι συντελεστές για τους νέους αγρότες και τους παραγωγούς με μικρό κλήρο. Εισοδήματα μεγαλύτερα των 250.000 ευρώ φορολογούνται με το σύστημα των εσόδων-εξόδων. Γενικά οι άνθρωποι που

δραστηριοποιούνται στον πρωτογενή τομέα έχουν ευνοϊκή μεταχείριση όπως χαμηλή φορολογία εισοδήματος, ΦΠΑ και μειωμένη φορολόγηση αγροτικού πετρελαίου.

Σε δύο γεωργικές χώρες, στην Ουγγαρία και στη Ρουμανία, οι κυβερνήσεις έχουν υιοθετήσει ενιαίο φορολογικό συντελεστή 16% για τους αγρότες, που είναι από τους χαμηλότερους στην Ευρώπη.

- Στη Γερμανία το φορολογικό σύστημα διαφοροποιείται ανάλογα με το μέγεθος της εκμετάλλευσης. Οι μικροί παραγωγοί με εκτάσεις έως 200 στρέμματα και οι κτηνοτρόφοι που έχουν έως 50 ζώα, έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τον τρόπο φορολόγησης, είτε με την τήρηση βιβλίων, είτε με το σύστημα τεκμαρτού υπολογισμού εισοδήματος. Οι μεγαλύτεροι παραγωγοί φορολογούνται υποχρεωτικά με βάση τα βιβλία εσόδων-εξόδων, ενώ το αφορολόγητο όριο είναι για όλους τα 7.664 ευρώ. Οι φορολογικοί συντελεστές ξεκινούν από το 14% και φτάνουν μέχρι και το 45%.
- Στη Σουηδία το αγροτικό εισόδημα φορολογείται με 28,97% επί των κερδών, ενώ ο συντελεστής μειώνεται για τους νέους αγρότες στο 14,89% και για τους αγρότες μεγάλης ηλικίας στο 10,21%.
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο το αφορολόγητο όριο για όλους τους πολίτες είναι οι 10.000 λίρες (1 ευρώ = 0,76 λίρες). Εισοδήματα πάνω από το όριο αυτό φορολογούνται με κλιμακωτούς συντελεστές που ξεκινούν από το 20% και φτάνουν το 45%.
- Στην Ολλανδία το αφορολόγητο όριο είναι στα 4.600 ευρώ και οι συντελεστές φορολόγησης ξεκινούν από το 33% μέχρι και το 52%, συμπεριλαμβανομένων των ενισχύσεων.
- Στο Βέλγιο η φορολόγηση γίνεται με βάση την εκμετάλλευση, τις γεωγραφικές ζώνες και άλλες παραμέτρους με συντελεστή της τάξης του 25%, ενώ οι ενισχύσεις φορολογούνται με 12,5 έως 16,5%. Δεν υπάρχει αφορολόγητο²⁵.

«Κλειδί» για την αναζωογόνηση του πρωτογενή τομέα θεωρείται η αξιοποίηση των κονδυλίων που προβλέπει η ΚΑΠ πάνω στη βάση μιας εθνικής πολιτικής, η οποία θα έχει την υποστήριξη της πλειονότητας των πολιτικών δυνάμεων του τόπου. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να προβλεφθούν πρόσθετα κίνητρα τόσο για την επέκταση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων όσο και για την επιστροφή των νέων στο χωράφι.

²⁵ <http://www.agrocapital.gr/Category/Latestnews/Article/18894/-poso-forologika-isoi-einai-oi-agrotesstin-eyrwpaiiki-enwsi;>

Πρόσφατη μελέτη της Τράπεζας Πειραιώς εκτιμά ότι το αγροτικό εισόδημα στην Ελλάδα μπορεί να αυξηθεί έως και 9% μέχρι το 2024 υπό την προϋπόθεση ότι οι αγρότες θα επικεντρωθούν στην παραγωγή και διάθεση προϊόντων υψηλής ποιότητας και προστιθέμενης αξίας. Κρίσιμη βέβαια παράμετρος της μεταβολής του αγροτικού εισοδήματος παραμένει η διαμόρφωση του κόστους παραγωγής. «Ισχυρό χαρτί» για τους Έλληνες παραγωγούς αποτελούν και τα προϊόντα ΠΟΠ, τα οποία ξεχωρίζουν για την ποιότητα και τη μοναδικότητά τους. Σήμερα, η Ελλάδα διαθέτει 101 προϊόντα με ένδειξη γεωγραφικής προέλευσης, πιστοποίηση ΠΟΠ και κατατάσσεται στην 5η θέση της Ε.Ε., συγκεντρώνοντας το 8,4% του συνολικού αριθμού προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ²⁶.

3.5 ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΑΙ Ο ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον πίνακα 1 βλέπουμε το εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων της Ελλάδας για το 2002 και την περίοδο 2008-2014 όπως δίνεται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή²⁷.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΕΤΟΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ (δισ ευρώ)	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ(δισ ευρώ)	ΙΣΟΖΥΓΙΟ(δισ ευρώ)
2002	3,3	5,2	-1,9
2008	3,9	7,1	-3,3
2009	4	6,4	-2,4
2010	4,6	6,5	-1,9
2011	4,8	6,7	-1,9
2012	5,2	6,4	-1,2
2013	5,4	6,5	-1,1
2014	5,1	6,4	-1,3

²⁶ www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=188027

²⁷ www.sxedio-b.gr/index.php/repub/.../1402-agrotikirix...

Τα δεδομένα του πίνακα μας λένε πως το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων από 1,9 δισεκατομμύρια ευρώ που ήταν το 2002, έτος εισόδου στην ευρωζώνη, έφτασε το 2008 μέσα σε μια εξαετία στα 3,3 δισεκατομμύρια. Το 2014 το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων ανήλθε στα 1,3 δισεκατομμύρια ευρώ. Ας δούμε στον επόμενο πίνακα αναλυτικά τα είδη και την αξία των εισαγωγών και των εξαγωγών για το 2014 για να μπορέσουμε να διακρίνουμε που βρίσκονται οι αδυναμίες της ελληνικής αγροτικής παραγωγής για να μπορέσουμε να διακρίνουμε αν υπάρχουν ανισορροπίες κι αν αυτές μπορούν να διορθωθούν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΕΞΑΓΩΓΕΣ		ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	
ΕΙΔΟΣ	ΑΞΙΑ	ΕΙΔΟΣ	ΑΞΙΑ
ΦΡΟΥΤΑ & ΛΑΧΑΝΙΚΑ	1820,8	ΚΡΕΑΤΑ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	1101
ΨΑΡΙΑ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	548,5	ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΥΓΑ	841,2
ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΥΓΑ	482,8	ΦΡΟΥΤΑ & ΛΑΧΑΝΙΚΑ	662,6
ΚΑΠΝΟΣ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	385,9	ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	529,8
ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	337,2	ΚΑΦΕΣ, ΚΑΚΑΟ, ΤΣΑΪ, ΜΠΑΧΑΡΙΚΑ	441,5
ΦΥΣΙΚΕΣ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΙΝΕΣ	318,5	ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	401,3
ΕΛΑΙΑ & ΛΙΠΗ	315,6	ΨΑΡΙΑ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	376,3
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	219,6	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	366,3

ΠΟΤΑ	197,6	ΕΛΑΙΑ & ΛΙΠΗ	269,7
ΕΛΑΙΟΥΧΟΙ ΣΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΚΑΡΠΟΙ	85,6	ΠΟΤΑ	247,4
ΖΑΧΑΡΕΣ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ, ΜΕΛΙ	70,8	ΚΑΠΝΟΣ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	235,7
ΚΡΕΑΤΑ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	70,5	ΖΑΧΑΡΕΣ & ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ, ΜΕΛΙ	226
ΔΟΡΕΣ, ΔΕΡΜΑΤΑ	64,3	ΕΛΑΙΟΥΧΟΙ ΣΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΚΑΡΠΟΙ	219,6
ΚΑΦΕΣ, ΚΑΚΑΟ, ΤΣΑΪ, ΜΠΑΧΑΡΙΚΑ	60,2	ΑΚΑΤΕΡΓΑΣΤΕΣ ΖΩΙΚΕΣ & ΦΥΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	120,4
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	58	ΕΥΛΕΙΑ & ΦΕΛΛΟΣ	118,4
ΑΚΑΤΕΡΓΑΣΤΕΣ ΖΩΙΚΕΣ & ΦΥΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	33,7	ΔΟΡΕΣ, ΔΕΡΜΑΤΑ	116,2
ΖΩΝΤΑΝΑ ΖΩΑ	13,6	ΖΩΝΤΑΝΑ ΖΩΑ	56,8
ΕΥΛΕΙΑ & ΦΕΛΛΟΣ	9,8	ΦΥΣΙΚΕΣ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΙΝΕΣ	10,4
ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ ΦΥΣΙΚΟ	1,6	ΑΜΥΛΑ ΣΙΤΑΡΙΟΥ & ΚΑΛΑΜΠΟΚΙΟΥ	6,8
ΑΜΥΛΑ ΣΙΤΑΡΙΟΥ & ΚΑΛΑΜΠΟΚΙΟΥ	0,2	ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ ΦΥΣΙΚΟ	6,1

Η ελλειμματικότητα στο εμπορικό ισοζύγιο έχει σαν βασική συνιστώσα της τα κρέατα και τα παρασκευάσματα αυτών καθώς και τα γαλακτοκομικά. Το έλλειμμα στα δύο αυτά αγαθά ανήλθε το 2014 στα 1,389 δισεκατομμύρια ευρώ. Δευτερευόντως συμβάλουν οι ζωοτροφές, με έλλειμμα 343,3 εκατομμύρια ευρώ. Από το 2002 ως το 2009 η αξία των εισαγωγών αγροτικών προϊόντων από την Ε.Ε ανήλθε στα 47,143 δισεκατομμύρια ευρώ. Της ίδιας τάξης μεγέθους ήσαν και οι κοινοτικές

επιδοτήσεις προς την ελληνική οικονομία συνολικά. Μας επιδοτούσαν δηλαδή για να αγοράζουμε τα προϊόντα τους καταστρέφοντας την ελληνική αγροτική παραγωγή. Ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ελλάδας ως προς τις εισαγωγές αγροτικών προϊόντων είναι η Γερμανία από την οποία και εισήχθη, το 2008 το 13% των συνολικών γεωργικών εισαγωγών. Από τη Γερμανία δεν εισάγουμε μόνο κρέατα και γαλακτοκομικά προϊόντα αλλά ακόμη και μαλακό σιτάρι, ντομάτες, μήλα, πατάτες. Ακόμη δε και χυμούς μήλων και πορτοκαλιών. Αφού δε καταστρέψαμε τη δική μας παραγωγή ζάχαρης εισάγουμε από τη πλέον Γερμανία όπως εισάγουμε επίσης μέλι και καπνό²⁸.

Οι βασικές ανισορροπίες στην ελληνική αγροτική οικονομία εντοπίζονται στο βόρειο ρέας, στα γαλακτοκομικά, το μαλακό σιτάρι, τις ζωοτροφές και τη ζάχαρη. Το σύνολο της αξίας των καθαρών εισαγωγών για τα παραπάνω ανέρχεται, το 2014, στο ποσό των 2,080 δισεκατομμυρίων ευρώ. Το συνολικό ποσό του αγροτικού εμπορικού ελλείμματος ανήλθε το 2014 στα 1,3 δισεκατομμύρια ευρώ, ποσό μικρό και εύκολα καλυπτόμενο από το πλεονασματικό ισοζύγιο υπηρεσιών ακόμη και κατά την πρώτη περίοδο κατά την οποία οι όποιες παρεμβάσεις στην αγροτική οικονομία είναι αδύνατο να αποδώσουν.

Τα προϊόντα που λόγω αντικειμενικών συνθηκών δεν μπορούν να παραχθούν στην Ελλάδα είναι λίγα. Πολύ λίγα. Μεταξύ αυτών βασικά είναι, ο καφές, το τσάι, τα μπαχαρικά, ο φελλός και η ξυλεία. Τα αγαθά αυτά είναι υποχρεωτικό να εισάγονται. Τα υπόλοιπα αγροτικά αγαθά παράγονται στην Ελλάδα. Άμεσα, μέσα σε διάστημα δηλαδή το πολύ ενός έτους, είναι απολύτως εφικτό να μειωθούν τα ποσά για τις εισαγωγές ζωοτροφών, για τα λίπη και έλαια, για τον καπνό και για τη ζάχαρη. Το σύνολο των ποσών για τις εισαγωγές αυτών των αγαθών ανέρχεται στα 1,3 δισεκατομμύρια ευρώ. Αν υποκατασταθούν ακόμη και κατά 50% οι εισαγωγές των παραπάνω μόνο αγαθών το έλλειμμα θα μειωθεί στο μισό²⁹.

²⁸ <https://www.alpha.gr/files/infoanalyses/weekly30042015.pdf>

²⁹ <http://www.economist.gr/index.php/2012-02-09-10-57-23/2012-02-09-11-03-21/14956->

Η ζάχαρη μπορεί να παραχθεί στο σύνολό της στην Ελλάδα καθώς υπάρχουν οι εργοστασιακές υποδομές και η συνολική τεχνογνωσία. Τα καπνά μπορούν να υποκατασταθούν σε μεγάλο βαθμό από ελληνικά ενώ οι ζωοτροφές μπορούν να υποκατασταθούν από ελληνικές με επιδοτήσεις στην καλλιέργεια ζωοτροφικών φυτών (κτηνοτροφικών κουκιών, μπιζελιών, τριφυλλιού, αραβοσίτου και κριθαριού) ή την υιοθέτηση και υλοποίηση προτάσεων για την παραγωγή νέων ζωοτροφών.

Με την υποκατάσταση των εισαγωγών ζάχαρης, ζωοτροφών, καπνού και ελαίων ένα σημαντικό μέρος του ελλείμματος παύει να υπάρχει.. Η αύξηση των εγχώριων ζωοτροφών θα έχει θετικό αντίκτυπο στην κτηνοτροφία. Η αύξηση της παραγωγής βόειου κρέατος και γάλακτος είναι μια πιο δύσκολη, σύνθετη και πιο μακροχρόνια διαδικασία από τα προηγούμενα. Η απόκτηση μιας σχετικής αυτάρκειας στα δύο αυτά αγαθά απαιτεί ένα χρονικό ορίζοντα τετραετίας. Βασικές προϋποθέσεις για να υλοποιηθούν τα παραπάνω είναι: ευνοϊκή χρηματοδότηση, ευνοϊκό νομικό πλαίσιο, δημόσιες εξειδικευμένες τεχνικές συμβουλευτικές υπηρεσίες και πολιτική βούληση. Πέρα από τα παραπάνω σημαντικός παράγοντας είναι η μείωση του κόστους παραγωγής.

3.6 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΣΤΟ ΑΕΠ

Τα «αγροτικά» προϊόντα φέρονται να συμμετέχουν σχεδόν κατά 27% στο σύνολο των εξαγωγών, προσδίδοντας έτσι ψευδή εικόνα για τον πρωτογενή τομέα. Στην πραγματικότητα, τα προϊόντα του πρωτογενούς τομέα συμμετέχουν με περίπου 6% στις εξαγωγές, ενώ το υπόλοιπο 21% προέρχεται από τη βιομηχανία τροφίμων-ποτών-καπνού.

Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ είναι περιορισμένη, βαίνει μειούμενη και δεν μπορεί να αντιστραφεί. Το ίδιο ισχύει και για την απασχόληση. Αυξανόμενου του επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης, η ποσοστιαία συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα φθίνει, καθ' ότι η ζήτηση και οι πόροι της οικονομίας προσανατολίζονται στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών, πέραν των τροφίμων.

Διεύρυνση συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στην ελληνική οικονομία από 3,2% το 2010 σε 3,8% το 2014, διαπιστώνει η Alpha Bank, με την προστιθέμενη αξία του γεωργικού τομέα ν' αυξάνεται κατά 6,0%, σε τρέχουσες τιμές, στο πρώτο τρίμηνο του 2015. Η τράπεζα εντούτοις τονίζει πως η ύφεση της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια, δεν φαίνεται να έχει μεταβάλλει ριζικά το παραγωγικό μοντέλο της χώρας.

Μια ακόμη μελέτη αποδεικνύει την ανθεκτικότητα που επέδειξε ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα την εποχή της κρίσης.

Η ανοδική πορεία του πρωτογενούς τομέα συνεχίζεται και το 2015, σύμφωνα με τα στοιχεία της τράπεζας.

Συγκεκριμένα, η προστιθέμενη αξία του γεωργικού τομέα αυξήθηκε σημαντικά κατά 6,0%, σε τρέχουσες τιμές, στο πρώτο τρίμηνο του 2015, έναντι οριακής αυξήσεως του στην αντίστοιχη περίοδο του 2014. Κατά συνέπεια, η ποσοστιαία συμμετοχή του στη συνολική παραγωγή της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε στο 4,2% στο πρώτο τρίμηνο 2015, από 3,9% στο αντίστοιχο τρίμηνο 2014.

3.7 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

Η Κοινωνική Γεωργία έχει μέγιστο σκοπό τη δημιουργία οικολογικών και κοινωνικά δίκαιων καλλιεργειών. Οι παραγωγοί οφείλουν να χτίσουν το οικοδόμημα της εμπιστοσύνης προς τους καταναλωτές. Οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν στη διαδικασία της παραγωγής σε μια γεωργική εκμετάλλευση. Είτε με το να χρηματοδοτήσουν εξ αρχής τον προϋπολογισμό μιας γεωργικής εκμετάλλευσης για το σύνολο της παραγωγικής περιόδου, είτε με το να συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες της καλλιέργειας. Έτσι, προμηθεύονται γεωργικά προϊόντα σε τακτά χρονικά διαστήματα και συναποφασίζουν για το ποια προϊόντα ενδιαφέρουν, ποια καλλιεργητική μέθοδος θα εφαρμοστεί και σε ποια τιμή πώλησης, καθότι εξαλείφεται

το κόστος διανομής. Αυτό το είδος ρύθμισης ονομάζεται **επιμερισμός σοδειάς ή σύστημα καλαθιού**³⁰.

Τα τρόφιμα είναι παραγόμενα σύμφωνα με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας ή ακόμα και της βιοδυναμικής (μορφή βιολογικής γεωργίας με έμφαση στις κοσμικές δυνάμεις). Η Κοινωνική Γεωργία εστιάζει συνήθως σε ένα σύστημα εβδομαδιαίας διανομής λαχανικών, ενίοτε λουλουδιών, φρούτων, βοτάνων αλλά ακόμα και γάλακτος ή προϊόντων κρέατος σε κάποιες περιπτώσεις.

Οι παραγωγοί διασφαλίζουν τους απαραίτητους πόρους τόσο για τις καλλιεργητικές τους δραστηριότητες, όσο και για τη διαβίωσή τους χωρίς μεσάζοντες. Το σημαντικό είναι ότι τα τρόφιμα είναι υψηλής προστιθέμενης αξίας και συνάδουν με την εποχικότητα, έτσι ο καταναλωτής τρώει πάντα φρέσκα και στην ώρα τους τρόφιμα όλο γεύση και ποιότητα.

Το μοντέλο αυτό κυριαρχεί και σε πολλές χώρες του εξωτερικού όπως η Νέα Υόρκη που έχουν δημιουργηθεί ήδη τουλάχιστον εκατό αγροκτήματα, με συμμετοχή τουλάχιστον 20.000 οικογενειών, ενώ ένα μέρος της παραγωγής διατίθενται για κοινωφελής σκοπούς. Μάλιστα, αναμένεται τον προσεχή Απρίλιο μια εκδήλωση στην Αθήνα με θέμα την Κοινωνικά Υποστηριζόμενη Γεωργία με την πρωτοβουλία του Οργανισμού Ελέγχου & Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων – ΔΗΩ, όπου θα αναφερθούν παρόμοιες δράσεις και σε άλλες χώρες της Ευρώπης όπως η Γαλλία.

Σημαντική είναι και η δράση πολλών Δήμων που έχουν ασπαστεί θερμά την ιδέα των κοινωνικών αγροκτημάτων και οι πολίτες ενημερώνονται για το πώς μπορούν να γνωρίσουν τους παραγωγούς που θα τους προμηθεύουν τα απαραίτητα τρόφιμα καθώς και τη δυνατότητα επισκέψεών τους στα αγροκτήματα για μια άμεση επαφή με το χώρο καλλιέργειας των τροφίμων τους. Επίσης, αγροκτήματα μπορούν να διατεθούν στους δημότες οι οποίοι μπορούν να τα αξιοποιήσουν νοιώθοντας τη χαρά του να παράγουν οι ίδιοι την τροφή τους. Ακόμα, γεωπονικές σχολές όπως το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης έχουν διαθέσιμες εκτάσεις για την

³⁰ www.oikopress.gr

καλλιέργεια λαχανόκηπου, δίνοντας σε φοιτητές και πολίτες μια δημιουργική απασχόληση.

Παραδείγματα Δήμων:

1. Στη Βόρειο Ελλάδα υπάρχουν τα Βιο-αγροκτήματα του Δήμου Αλεξανδρούπολης.
2. Στη Θεσσαλονίκη πωλούνται γεωργικά προϊόντα χωρίς μεσάζοντες, από την Επιτροπή πολιτών.
3. Στην Αττική οι Δήμοι Αγ. Αναργύρων – Καματερού, Αιγίνης, Βύρωνος, Ελληνικού- Αργυρούπολης, Ηλιούπολης, Ν. Ηρακλείου, Καισαριανής, Κερατσινίου – Δραπετσώνας, Κυθήρων, Μάνδρας – Ειδυλλίας, Μεταμόρφωσης, Μοσχάτου – Ταύρου, Νέας Ιωνίας, Π. Φαλήρου, Παπάγου- Χολαργού, Σαλαμίνας, Σαρωνικού, Σπάτων – Αρτέμιδος, Φιλαδέλφειας – Χαλκηδόνας, Φιλοθέης- Ψυχικού, Χαϊδαρίου και Χαλανδρίου έχουν μόνιμη Αγορά Απευθείας Διάθεσης Προϊόντων.
4. Δεκάδες Αστικοί Λαχανόκηποι και Βοτανόκηποι στήνονται στον Δήμο Αμαρουσίου.
5. Ακόμα, οι Δήμοι: Αγίας Παρασκευής (ήδη έχει φτιαχτεί ένας λαχανόκηπος στον κήπο μονοκατοικίας), Αγ. Δημητρίου, Αγ. Αναργύρων - Καματερού, Αιγίνης, Αλίμου (διαδημοτικό μαζί με τον Αγ. Δημήτριο), Αχαρνών, Ελληνικού έχουν φτιάξει ή ετοιμάζουν Αστικούς Αγρούς μέσω του προγράμματος καταπολέμησης της φτώχειας ή σε συνεργασία με νέες οικοκοινότητες.

Μια άλλη πτυχή της κοινωνικής γεωργίας είναι ο κοινωνικός της ρόλος. Αλλιώς ονομαζόμενη «**πράσινη φροντίδα**» συντελεί στην υγειονομική περιθάλψη ατόμων που πάσχουν από νοητική, κοινωνική, σωματική αναπηρία ή ψυχιατρικές παθήσεις. Ο θεραπευτικός σκοπός έγκειται στην περιποίηση των ζώων, στη φροντίδα των καλλιεργειών ή τη διαχείριση των οικότοπων διαβίωσης άγριων ζώων από τους παθόντες, παρέχοντας ένα ιδανικό περιβάλλον εργασίας. Σαφώς, τα παραγόμενα προϊόντα διατίθενται στα συσσίτια, σε αστέγους, σε ορφανοτροφεία και άλλες ευπαθείς κοινωνικά ομάδες.

Ένα κίνημα που είναι ευρύτερα γνωστό το λεγόμενο «Κίνημα της Πατάτας» πλέον έχει επεκταθεί και σε άλλα προϊόντα - το λάδι, τα όσπρια, τα λαχανικά και τα γαλακτοκομικά. Σχετίζεται και αυτό με την κοινωνική γεωργία χωρίς τους μεσάζοντες.

Η παράκαμψη των μεσαζόντων ρίχνει αναμφίβολα τις τιμές των αγροτικών προϊόντων στην τιμή του παραγωγού, συμβάλει στην αειφορία του περιβάλλοντος, χωρίς την χρήση των χημικών λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και εισαγόμενου γενετικού υλικού (σπόρων), καθώς προασπίζονται αξίες όπως η καλλιέργεια ντόπιων (τοπικών) ποικιλιών και οι οικολογικές-βιολογικές μέθοδοι καλλιέργειας.

Εφόσον, ο παραγωγός απαλλάσσεται από τον οικονομικό κίνδυνο απώλειας χρημάτων σε περίπτωση καιρικών ή/και ασθενειών στην καλλιέργειά του δεν τίθεται θέμα περί μη αξιοποίησης όλων των μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον και κυρίως του καταναλωτή, καθότι η υπέρμετρη αξία και η φιλοσοφία έγκειται στην ασφάλεια των τροφίμων, στη βελτίωση του εδάφους, στην αξιοποίηση των φυτικών ειδών και σωστή διαβίωση των ζωικών οργανισμών.

Η συνεργατικότητα και η αμοιβαιότητα αντικαθιστούν την μέχρι τώρα κερδοσκοπία της αγοράς, ο παραγωγός καλλιεργεί όπως θα καλλιεργήσει για την διατροφή της ίδιας του της οικογένειας.

Καταλήγοντας ότι το κίνημα της αλληλέγγυας οικονομίας, το κίνημα της πατάτας και η κοινωνικά στηριζόμενη γεωργία είναι διαφορετικές πτυχές μιας κοινωνικά δίκαιης κοινωνίας, στηριζόμενη στην αλληλεγγύη και εμπιστοσύνη μεταξύ των συμπολιτών.

Ο παραγωγός και ο καταναλωτής μπορούν πλέον να υποστηρίζονται μεταξύ τους και να συναποφασίζουν στα θέματα που τους αφορούν. Ο παραγωγός παράγει ακριβώς ότι χρειάζεται, χωρίς την οικονομική απώλεια και ο καταναλωτής προμηθεύεται την ποσότητα τροφής που του αναλογεί, ξέροντας τις συνθήκες παραγωγής της τροφής του και λαμβάνοντας και αυτός μέρος στην παραγωγή ή έστω καθορίζοντας αυτές τις συνθήκες.

Η σωστή ενημέρωση και η συνείδηση της προσφοράς και συμμετοχής (πράσινη φροντίδα) όσων έχουν ανάγκη είναι πρωταρχικής σημασίας μιας αλληλέγγυας οικονομίας και η ανάδειξη πρωτοβουλιών όπως τα κοινωνικά παντοπωλεία για τους άπορους το επιβεβαιώνουν³¹.

³¹ <http://www.economist.gr/index.php/2012-02-09-10-57-23/2012-02-09-11-03-21/14956-koinoniki-georgia-xoris-mesazontes>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ

4.1 ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Οι τομείς της γεωργίας και των τροφίμων από κοινού αντιπροσωπεύουν σήμερα 17 εκατομμύρια θέσεις εργασίας (7,6% της συνολικής απασχόλησης) και το 3,5% της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στην ΕΕ-27. Η εικόνα στην ΕΕ-27 είναι ότι στην τροφική αλυσίδα αξίας δραστηριοποιούνται συνολικά 16,8 εκ. επιχειρήσεις, στις οποίες απασχολούνται 48,2 εκ. άτομα .

Η παγκόσμια ζήτηση τροφίμων αναμένεται να αυξηθεί κατά 70% έως το 2050 (FAO). Η δραματική αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης τροφίμων θα συνοδεύεται από απότομη αύξηση της ζήτησης για ζωοτροφές, ίνες, βιομάζα και βιοϋλικά. Αυτό θα προκαλέσει αναπόφευκτα αντίδραση στο σκέλος του εφοδιασμού από τη γεωργία της Ένωσης που αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους προμηθευτές στις παγκόσμιες αγορές γεωργικών προϊόντων. Η γεωργία της Ένωσης αντιπροσωπεύει το 18% των εξαγωγών τροφίμων παγκοσμίως, αξίας 76 δισεκατομμυρίων ευρώ³².

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η γεωργία γνώρισε σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας· ωστόσο, η τάση αυτή επιβραδύνθηκε στις ανεπτυγμένες χώρες τα τελευταία χρόνια. Αυτά τα κέρδη επιτεύχθηκαν εν μέρει με την άσκηση σοβαρών πιέσεων στους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον. Το 45% των ευρωπαϊκών εδαφών αντιμετωπίζουν προβλήματα στο θέμα της ποιότητας του εδάφους, πράγμα που αποδεικνύεται από τα χαμηλά επίπεδα των οργανικών ουσιών, ενώ το ένα τέταρτο σχεδόν πάσχει από μέτρια έως έντονη διάβρωση.

Βασικό χαρακτηριστικό της αγοράς τροφίμων είναι η παγκοσμιοποίηση της σε βασικές πρώτες ύλες (commodities) και η περιφερειακή ανάπτυξή της στην διάθεση

³² www.naftemporiki.gr/.../k-stamoulis-sti-n-pagkosmia-...

τελικών προϊόντων, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Ο τομέας εκτίθεται στον παγκόσμιο ανταγωνισμό, τις αυξανόμενες τιμές πρώτων υλών και τις εντεινόμενες απαιτήσεις για τρόφιμα ασφαλή και ποιοτικά. Οι διεθνείς αυτές τάσεις επηρεάζουν και τον κλάδο στην Ελλάδα.

Το μερίδιο της Ευρώπης (ΕΕ) στο παγκόσμιο εμπόριο τροφίμων έχει υποχωρήσει την τελευταία δεκαετία, καθώς αναδεικνύεται μία τάση αύξησης των εξαγωγών των αναπτυσσόμενων οικονομιών συγκριτικά με τις ανεπτυγμένες. Όμως η ΕΕ παραμένει πρώτη στις εξαγωγές τροφίμων με υψηλή προστιθέμενη αξία.

Στην ΕΕ ο κλάδος των τροφίμων, συγκρινόμενος με της τομείς της μεταποίησης κατατάσσεται στην πρώτη θέση σε κύκλο εργασιών, απασχόληση και προστιθέμενη αξία. Το έτος 2009 οι πωλήσεις του κλάδου ανήλθαν σε 954 δις € και η απασχόληση σε 4,2 εκατ. Εργαζομένους.

Ο ευρωπαϊκός κλάδος χαρακτηρίζεται από το μικρό και μεσαίο μέγεθος επιχειρήσεων, οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 99,1% του συνόλου των επιχειρήσεων.

Οι επενδύσεις της ευρωπαϊκής βιομηχανίας τροφίμων και ποτών σε Ε&Α είναι παραδοσιακά χαμηλές, αν συγκριθούν με τα αντίστοιχα μεγέθη άλλων τομέων της ευρωπαϊκής μεταποίησης αλλά ακόμη και της βιομηχανίας τροφίμων & ποτών εκτός της ΕΕ.

ΕΥΡΩΠΗ 2020

Στην στρατηγική της «Ευρώπη 2020», η Επιτροπή υπογραμμίζει το ρόλο της έρευνας και της καινοτομίας ως βασικών στοιχείων κατά την προετοιμασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση των μελλοντικών προκλήσεων. Στους προσανατολισμούς για «την Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) στην πορεία προς το 2020» υπογραμμίζεται ότι η καινοτομία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την προετοιμασία της γεωργίας της Ένωσης ώστε να αντιμετωπίσει το μέλλον. Στον Προϋπολογισμό για την «Ευρώπη 2020» περιλαμβάνεται ποσό 4,5 δισεκατομμυρίων

ευρώ για την έρευνα και την καινοτομία με επίκεντρο την επισιτιστική ασφάλεια, τη βιοοικονομία και τη βιώσιμη γεωργία.

Αυτός ο πρωταρχικός ρόλος της έρευνας και της καινοτομίας αναπτύσσεται περαιτέρω στην εμβληματική πρωτοβουλία της ΕΕ για το 2020 με τίτλο «Ένωση καινοτομίας» που εισάγει την έννοια των Ευρωπαϊκών Συμπράξεων Καινοτομίας (ΕΣΚ) ως της νέας μεθόδου για την προώθηση της καινοτομίας. Έχει εγκαινιασθεί η εφαρμογή πιλοτικής ΕΣΚ με αντικείμενο την «ενεργό και υγιή γήρανση». Εξάλλου, έχουν δρομολογηθεί οι προπαρασκευαστικές εργασίες για την ανάπτυξη ΕΣΚ με θέμα τις «πρώτες ύλες», την «αποδοτική από πλευράς υδάτινων πόρων Ευρώπη» και τη «Γεωργία». Αποστολή των ΕΣΚ είναι η οικοδόμηση γεφυρών ανάμεσα στην επιστήμη και την εφαρμογή των καινοτόμων προσεγγίσεων στην πράξη. Το Συμβούλιο τόνισε την ανάγκη να εστιάζονται σαφώς οι ΕΣΚ, αλλά εξήρε παράλληλα τη σημασία της συμμετοχής των κρατών μελών και του αποτελεσματικού εξορθολογισμού των υφιστάμενων μέσων.

Με βάση αυτούς τους αντικειμενικούς στόχους, έχουν προσδιοριστεί δύο πρωταρχικοί στόχοι για τις ΕΣΚ:

Ως δείκτης για **την προώθηση της παραγωγικότητας και της αποτελεσματικότητας**, του γεωργικού τομέα, οι ΕΣΚ έχουν θέσει ως στόχο να αντιστραφεί η πρόσφατη τάση της μείωσης των κερδών παραγωγικότητας έως το 2020.

Ως δείκτης για **τη βιωσιμότητα της γεωργίας**, οι ΕΣΚ έχουν θέσει ως στόχο να εξασφαλίσουν τη **λειτουργικότητα του εδάφους**⁷ στην Ευρώπη σε ικανοποιητικό επίπεδο έως το 2020. Η λειτουργικότητα του εδάφους συμπεριλαμβάνει την παραγωγική ικανότητα των εδαφών και τον βασικό ρόλο που διαδραματίζουν κατά τον μετριασμό και την προσαρμογή των κλιματικών αλλαγών και για την ευστάθεια των οικοσυστημάτων.

Τομείς καινοτόμων δράσεων

Με βάση τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν κατά το πιλοτικό-ΕΣΚ, το περιεχόμενο και οι προτεραιότητες που πρέπει να επιδιωχθούν από τις ΕΣΚ πρέπει να ξεπροβάλουν πρόδηλα και να αντανακλούν την ανάγκη να υπάρξουν διαφορετικές λύσεις. Η μετατροπή των νέων τεχνολογιών, μεθόδων και διαδικασιών σε γεωργικές πρακτικές και η δημιουργία χώρου για πρακτικά ζητήματα και καθοδήγηση επιβάλλει την προσέγγιση από κάτω προς τα πάνω, σε συνδυασμό με την αποτελεσματική δικτύωση. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα που διατυπώθηκαν από τον ΟΟΣΑ, οι ΕΣΚ δεν θα βασίζονται σε μοντέλο καινοτομιών. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στο γεγονός ότι η καινοτομία μπορεί να είναι τεχνολογική, μη τεχνολογική ή κοινωνική, και ότι μπορεί να βασίζεται σε νέες ή παραδοσιακές πρακτικές.

Διάφορες ενδεικτικές περιοχές προτεραιότητας για πρωτοβουλίες έρευνας και καινοτομίας έχουν επιλεγεί με βάση τις εισηγήσεις και την ανταλλαγή απόψεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη και τους ερευνητές. Ο κατάλογος που παρατίθεται στη συνέχεια δεν προδικάζει το περιεχόμενο των δράσεων καινοτομίας στην πράξη. Η εφαρμογή των ΕΣΚ ενδέχεται να το συμπληρώσει.

1. Αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, της παραγωγής, και της αποτελεσματικότητας των πόρων

Αυτή η περιοχή των δράσεων καινοτομίας στοχεύει στην αύξηση της γεωργικής παραγωγής, με παράλληλη εξασφάλιση της αποτελεσματικής και αειφόρου χρήσης των πόρων. Τα συστήματα χαμηλών εισροών παραγωγής θα θέτουν ως στόχο την αειφόρο χρήση των θρεπτικών στοιχείων (συμπεριλαμβανόμενου των φωσφορούχων και των αζωτούχων) και των φυτοφαρμάκων, τη βελτιστοποιημένη χρήση της ενέργειας, του νερού και των γενετικών πόρων και την μικρότερη εξάρτηση από τις εξωτερικές εισροές. Απαιτείται πρόοδος στους τομείς της ολοκληρωμένης διαχείρισης επιβλαβών οργανισμών, του βιολογικού ελέγχου των ασθενειών των φυτών και των επιβλαβών οργανισμών, της βελτίωσης της χρήσης των φυτοπροστατευτικών προϊόντων και της μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου από τη ζωική παραγωγή και από τα εδάφη. Η εξεύρεση λύσεων στα θέματα της ανακύκλωσης και της μείωσης των απωλειών μετά τη συγκομιδή θα περιορίσει τις

πιέσεις που ασκούνται στους φυσικούς πόρους. Θα άξιζε να διερευνηθεί το δυναμικό πράσινων τεχνολογιών, όπως οι τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ), η γεωργία ακριβείας, και συστήματα προειδοποίησης για επιβλαβείς ουσίες .

2. Καινοτομίες προς στήριξη της βιοοικονομίας

Οι καινοτόμες λύσεις πρέπει να προσαρμόζονται σε όλη την αλυσίδα εφοδιασμού, καθώς και στην αυξανόμενη βιοοικονομία. Πρέπει να αναζητηθούν λύσεις για τη βιοδιύλιση, την ανακύκλωση και την έξυπνη χρήση της βιομάζας από τις καλλιέργειες, τα δάση και τα απορρίμματα τροφών, αξιοποιώντας τις πολλαπλές δυνατότητες, χωρίς μείωση των οργανικών ουσιών του εδάφους. Πρέπει επίσης να εξετασθεί το ενδεχόμενο υποκατάστασης της πρωτογενούς παραγωγής πρωτεϊνών από τα φύκια ή τη βιοζύμωση. Θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα εκτροφής ζώων και φυτών για την επίτευξη υψηλότερης παραγωγής, τη μείωση των εκπομπών και/ή την βελτίωση της αντοχής στις ασθένειες, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας των τελικών προϊόντων (π.χ. με καλύτερα χαρακτηριστικά θρεπτικών συστατικών).

3. Βιοποικιλότητα, υπηρεσίες οικοσυστήματος και λειτουργικότητα του εδάφους.

Οι καινοτομίες που ενισχύουν τη βιώσιμη διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και τις πρακτικές στο χώρο της δασοκομίας αποφέρουν επίσης οφέλη για τις υπηρεσίες οικοσυστήματος και τη λειτουργικότητα του εδάφους. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δίνεται στα συστήματα ολοκληρωμένης οικολογικής γεωργικής παραγωγής, στα οποία ανήκουν η ενίσχυση της βιοποικιλότητας του εδάφους, η δέσμευση του άνθρακα, η συγκράτηση του νερού, η σταθερότητα του οικοσυστήματος και η ανθεκτικότητα, και οι λειτουργίες επικοινωνίας. Οι λύσεις θα μπορούσαν να εστιασθούν στη βελτίωση της διαχείρισης της γης (στις οποίες συμπεριλαμβάνονται το ελαφρύ όργωμα και η συντήρηση των «πράσινων» υποδομών), στον ολοκληρωμένο χωροταξικό σχεδιασμό και τα νέα γεωργοδασοκομικά συστήματα, καθώς και στις φυσικές μεθόδους διατήρησης του οικοσυστήματος. Περαιτέρω θεματικά πεδία θα μπορούσαν να είναι η βελτιστοποίηση της χρήσης των γενετικών πόρων, συστήματα χαμηλών εισροών/βιολογικής γεωργίας, η αύξηση της ποικιλότητας του γενετικού υλικού που

χρησιμοποιείται στη γεωργία και η ανάπτυξη τεχνικών βιολογικής αποκατάστασης για μολυσμένα εδάφη, καθώς και η χάραξη καινοτόμων στρατηγικών προσαρμογής στις αλλαγές του κλίματος .

4. Καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες για την ολοκληρωμένη αλυσίδα εφοδιασμού.

Ο στόχος που επιδιώκεται είναι η ανάπτυξη και διάδοση των καινοτόμων προϊόντων, συσκευών και υπηρεσιών, παράλληλα με τη δημιουργία διαφανούς και βιώσιμης αλυσίδας εφοδιασμού. Το κύριο βάρος δίνεται σε καλύτερα συστήματα πληροφόρησης και εργαλεία διαχείρισης κινδύνων που θα αντανακλούν τα χαρακτηριστικά των προϊόντων και διαδικασιών παραγωγής, όπως η συγκριτική αξιολόγηση, τα πρότυπα αειφορίας, τα αποτυπώματα, η ανάλυση κύκλου ζωής (με έμφαση στη διαχείριση των αποβλήτων), και τα συστήματα πιστοποίησης. Οι λύσεις θα μπορούσαν να επεκταθούν στην καθιέρωση καινοτομιών σε θέματα διαχείρισης για τους αγρότες, ενισχύοντας το ρόλο τους στις αλυσίδες εφοδιασμού, π.χ. μέσα από ομάδες παραγωγών ή μικρές αλυσίδες τροφίμων. Νέα εργαλεία διάγνωσης θα βοηθήσουν το έργο της παρακολούθησης των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιδόσεων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Οι λύσεις θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν επίσης την αξιοποίηση του πλήρους φάσματος της ποικιλότητας του βασικού γενετικού υλικού μας, δημιουργώντας νέες και περισσότερο βιώσιμες ευκαιρίες, και τη θέσπιση θεσμικών καινοτομιών (π.χ. για τις αγορές διοξειδίου του άνθρακα). Τα αποτελεσματικά συστήματα παρακολούθησης θα μπορούσαν να κατευθυνθούν προς τον στόχο εντοπισμού καταλοίπων στα τρόφιμα (π.χ. από φυτοφάρμακα).

5. Ποιότητα τροφίμων, ασφάλεια τροφίμων και υγιεινός τρόπος ζωής

Οι συνειδητές επιλογές στις οποίες καταλήγουν οι καταναλωτές έχουν καίρια σημασία, καθώς αποτελούν κυρίαρχα ερεθίσματα για το σύνολο της αλυσίδας εφοδιασμού. Στους τομείς δράσης συγκαταλέγονται η ποιότητα και η ασφάλεια των τροφίμων, για παράδειγμα με την ανάπτυξη νέων καθεστώτων για την ποιότητα των τροφίμων και συστημάτων προστασίας της υγείας των ζώων. Θα μπορούσαν να διερευνηθούν η βιοκατόπτρευση και οι δυνατότητες της ιατρικής χλωρίδας ως πόρου

πρώτων υλών. Άλλα θεματικά πεδία θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν τις μεθόδους φυσικής θεραπευτικής αγωγής για τα ζώα και τα φυτά και νέες μεθόδους για την ανάλυση των βιολογικών ιδιοτήτων των ειδών διατροφής. Τα εργαλεία για την αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων και οι αντίστοιχοι λειτουργικοί μηχανισμοί εκπαίδευσης, πληροφόρησης και εκμάθησης, σε συνδυασμό με την περιεκτικότητα σε υγιή συστατικά των προϊόντων (π.χ. γάλα ή λάδι με ωμέγα-3 λιπαρά οξέα), η οποία επιτυγχάνεται με την περαιτέρω ανάπτυξη των θρεπτικών συστατικών ή με τα μέτρα που λαμβάνονται κατά την αναπαραγωγή των ζώων, θα μπορούσαν να συμβάλουν στη βελτίωση της δημόσιας υγείας. Ο ρόλος των καταναλωτών για τη μείωση των απωλειών μετά τη συγκομιδή θα μπορούσε να τονωθεί με έξυπνες προσεγγίσεις σε θέματα συσκευασίας, καθώς και με μέτρα εκπαίδευσης και πληροφόρησης.

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης στην απάντηση του προς την 1η εγκύκλιο του Υπουργείου Ανάπτυξης που αφορούσε τον σχεδιασμό της νέας προγραμματικής περιόδου. Προώθησε τις ακόλουθες προτεραιότητες.

Αναλύόμενες οι ενωσιακές προτεραιότητες, με γνώμονα τις ελληνικές ιδιαιτερότητες, καταλήγουν στις ακόλουθες προτεραιότητες, οι οποίες στο παρόν έγγραφο δεν ιεραρχούνται, καθώς δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη η διαδικασία του στρατηγικού σχεδιασμού του ΥΠΑΑΤ:

1. Προτεραιότητα 1

«Πρόωθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, και τις αγροτικές περιοχές», με έμφαση στους ακόλουθους τομείς :

Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ της εφαρμοσμένης και προσανατολισμένης έρευνας και των πραγματικών αναγκών των αγροτών, της αγοράς και του αγροδιατροφικού τομέα μέσω δημιουργίας συνδετικών κρίκων και μορφών συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων (ερευνητών, συμβούλων,

γεωργών, επιχειρήσεων του πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα, ενώσεων καταναλωτών, περιβαλλοντικών οργανώσεων κτλ.)

Προώθηση της ταχύτερης και ευρύτερης μεταφοράς καινοτόμων λύσεων στην πράξη, μέσω στήριξης των Ευρωπαϊκών Συμπράξεων Καινοτομίας (ΕΣΚ), μέσω δημιουργίας συσπειρώσεων και δικτύων και μέσω της προώθησης **πilotικών έργων** τα οποία είναι σημαντικά εργαλεία για τον έλεγχο της εμπορικής εφαρμογής των τεχνολογιών και των πρακτικών.

Προώθηση στοχευμένων, έγκυρων, διαρκώς επικαιροποιημένων δράσεων μεταφοράς γνώσεων και ενημέρωσης, που θα λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των αγροτών και της αγοράς και θα δημιουργούν μία κουλτούρα αγροτικής καινοτομικής επιχειρηματικότητας.

Προώθηση δράσεων διαδραστικών, επίδειξης πρακτικών εφαρμογής και τεχνολογιών καθώς και ανταλλαγής επισκέψεων που θα επιτρέπουν στους αγρότες να ανταλλάσουν πληροφορίες και τεχνογνωσία (farmer to farmer).

Στήριξη **συστήματος παροχής συμβουλών** (τεχνικοοικονομικής ανάλυσης) στους αγρότες και τις ΜΜΕ στις αγροτικές περιοχές, για να βελτιώσουν τη βιώσιμη διαχείριση και τη συνολική απόδοση της εκμετάλλευσης ή επιχείρησής τους.

Προώθηση δράσεων για την **ενίσχυση της τεχνικής και οικονομικής κατάρτισης** των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) στις αγροτικές περιοχές. Ενίσχυση της προσβασιμότητας και της χρήσης των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) στις αγροτικές περιοχές.

2. Προτεραιότητες 2 & 3

«Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας και ενίσχυση της βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων» και «προώθηση της οργάνωσης

της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία», με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:

Η παραγωγή αλλά και η διάθεση των αγροτικών προϊόντων είναι αλληλένδετοι κρίκοι του αγροδιατροφικού τομέα. Μέσω των ανωτέρω δύο προτεραιοτήτων διασφαλίζεται η ολοκληρωμένη παρέμβαση στον αγροδιατροφικό τομέα της χώρας και προωθείται το νέο πρότυπο της ελληνικής – παραδοσιακής διατροφής. Στόχος είναι **η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας** σε σχέση με τις χώρες που παράγουν αντίστοιχα αγροτικά προϊόντα και οι οποίες αποτελούν τους εξαγωγικούς ανταγωνιστές της, μέσω:

Αύξησης της **παραγωγικότητας** της ελληνικής γεωργίας, με τη μεγέθυνση του μικρού γεωργικού κλήρου, τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας καθώς επίσης και τη βελτίωση των ικανοτήτων και της ηλικιακής σύνθεσης του ανθρώπινου δυναμικού του αγροτικού τομέα.

Αύξησης της **αποδοτικότητας** της ελληνικής γεωργίας με τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και την ανάπτυξη καινοτομίας καθώς επίσης και την ενσωμάτωση των αποτελεσμάτων της έρευνας στην αγροτική παραγωγή.

Οργάνωσης του αγροτικού τομέα με βάση τις αρχές της σύγχρονης επιχειρηματικότητας και της δημιουργίας σύγχρονων, βιώσιμων και ανταγωνιστικών αγροτικών εκμεταλλεύσεων.

Ενίσχυσης της **προσαρμοστικότητας** της ελληνικής γεωργίας στις διεθνείς συνθήκες και προκλήσεις

Στόχος είναι **η μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου** των αγροτικών προϊόντων, μέσω:

Μείωσης των εισαγόμενων αγροτικών προϊόντων καθιστώντας τα εγχώρια προϊόντα πιο ανταγωνιστικά από πλευράς κόστους καταναλωτή αλλά και ποιότητας του προϊόντος, ενισχύοντας τη διαπραγματευτική δύναμη των παραγωγών στην αλυσίδα

τροφίμων, δημιουργώντας εναλλακτικά δίκτυα διάθεσης των αγροτικών προϊόντων και μειώνοντας το κόστος παραγωγής των αγροτικών προϊόντων.

Διατήρησης της αυτάρκειας της χώρας σε βασικά αγροτικά – διατροφικά προϊόντα, παρέχοντας εχέγγυα και κίνητρα στους παραγωγούς για τη συνέχιση της ενασχόλησής τους με την καλλιέργεια αυτών των προϊόντων και ενισχύοντας την ασφάλεια του εισοδήματός τους.

Αύξησης της εγχώριας παραγωγής σε αγροτικά – διατροφικά προϊόντα, στα οποία η εσωτερική αυτάρκεια δεν κρίνεται ικανοποιητική (αφορά κυρίως προϊόντα ζωικής παραγωγής – χοιρινό και βόειο κρέας), στοχεύοντας κυρίως στην άρση της αρνητικής σχέσης ζωικής προς φυτική και στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων ζωικής παραγωγής.

Προώθησης της παραγωγής ποιοτικών, ιδιαίτερων, επώνυμων, τοπικών προϊόντων και της διάθεσή τους στην αγορά.

Αύξησης της **ποσότητας** αλλά και του **εύρους** των εξαγόμενων γεωργικών προϊόντων (νέα αγροτικά προϊόντα), που θα απευθύνονται σε ανεπτυγμένες ανοικτές οικονομίες, στηριζόμενοι στα συγκριτικά πλεονεκτήματα των εγχώριων αγροτικών προϊόντων και στοχεύοντας στην:

- **Αύξηση της προστιθέμενης αξίας** των αγροτικών - διατροφικών προϊόντων κυρίως μέσω της τυποποίησης, της πιστοποίησης και της ιχνηλασιμότητας αυτών καθώς επίσης και της διαφοροποίησης προς νέα και καινοτόμα αγροτικά προϊόντα, τα οποία απαιτούν οι καταναλωτές στις εγχώριες και διεθνείς αγορές.
- Δημιουργία μια **σταθερής και αναγνωρίσιμης ποιότητας** και ασφάλειας των εξαγόμενων αγροτικών – διατροφικών προϊόντων υψηλών προδιαγραφών.
- Εξασφάλιση **ικανοποιητικού όγκου παραγωγής με σταθερά** ποιοτικά χαρακτηριστικά μέσα από σχήματα που θα προκύψουν από διάφορες μορφές συνεργασιών.
- Ενίσχυση των σχέσεων και του **συντονισμού** μεταξύ παραγωγής – μεταποίησης και διάθεσης των αγροτικών προϊόντων.

3. Προτεραιότητα 4

«Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από τη γεωργία», με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:

- Προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας μέσω της **προστασίας** και **διατήρησης** των μεσογειακών αγροτικών συστημάτων και του αγροτικού τοπίου, της **επιστροφής** των παραγωγικών δραστηριοτήτων στις **ορεινές περιοχές**, της **προώθησης** συγκαλλιέργειας και εγκατάστασης αγρο-δασικών συστημάτων.
- **Ορθολογική διαχείριση** των υδάτων σε επίπεδο λεκάνης απορροής μέσω **εκσυγχρονισμού** των παλαιωμένων αρδευτικών δικτύων, **προώθησης** της γεωργίας ακριβείας και **προώθησης** αρδευτικών συστημάτων χαμηλής πίεσης.
- **Επαναχρησιμοποίηση των υδάτων.**
- **Αντιμετώπιση** της υποβάθμισης των εδαφικών συστημάτων και **προστασία** αυτών που βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο υποβάθμισης.

4. Προτεραιότητα 5

«**Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της μεταστροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος στους τομείς της γεωργίας και των τροφίμων**», με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:

- **Αξιοποίηση υπολειμμάτων και υποπροϊόντων** των βιομηχανικών ειδών διατροφής, των γεωργικών καλλιεργειών, κτηνοτροφικών επιχειρήσεων, της μεταποίησης γεωργικών προϊόντων για την παραγωγή βιοαερίου, λιπασμάτων και ζωοτροφών.
- **Μείωση των εκπομπών** υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από τη γεωργία.
- **Προσαρμογή της γεωργίας** στην κλιματική αλλαγή με παρεμβάσεις τόσο στα καλλιεργούμενα είδη όσο και στον τρόπο καλλιέργειας των υπαρχόντων ειδών.

5. Προτεραιότητα 6

«Κοινωνική ένταξη, μείωση της φτώχειας και οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών», με έμφαση στους ακόλουθους τομείς :

- **Βελτίωση ποιότητας ζωής της υπαίθρου:** Ενίσχυση μικρών βασικών υποδομών για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου, αλλά και για την υποδοχή και ενσωμάτωση των νέων «κατοίκων» στην ελληνική ύπαιθρο που προέρχονται από τα αστικά κέντρα. Ενίσχυση της προσβασιμότητας και της χρήσης των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) στις αγροτικές περιοχές.
- **Πολυαπασχόληση - Επιχειρηματικότητα :** Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της οικογενειακής επιχείρησης, καθώς και ενίσχυση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, θεματικού τουρισμού και τουρισμού που να συνδέεται με τις αγροτικές εργασίες της υπαίθρου.
- **Ανακαίνιση, αναβάθμιση και διατήρηση οικιστικού περιβάλλοντος:** Ποιοτικός πολεοδομικός σχεδιασμός που θα συμβάλλει στην αισθητική αναβάθμιση του τοπίου και στη χωροταξική αναβάθμιση των οικισμών.
- **Δικτύωση :** Ανάπτυξη τοπικών δικτύων προώθησης αγροτικών προϊόντων, δικτύωση και συνεργασία επιχειρήσεων του αγροτικού τομέα για επίτευξη οικονομικών κλίμακας.
- **Προώθηση αγροτικών προϊόντων:** Ενίσχυση σύγχρονων δράσεων προώθησης και εμπορίας αγροτικών προϊόντων
- **Κατάρτιση, μεταφορά γνώσεων:** Συνεχής εκπαίδευση, πληροφόρηση, κατάρτιση σε καινοτόμες δραστηριότητες του αγροτικού χώρου.
- **Καινοτομία:** Εφαρμογή καινοτόμων πρακτικών στους τρόπους παραγωγής, μεταποίησης, επεξεργασίας, διάθεσης και προβολής τοπικών προϊόντων. Σύνδεση ακαδημαϊκών & ερευνητικών ιδρυμάτων με τις αγροτικές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

4.2 ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ & ΛΟΙΠΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Πολύ συνοπτικά θα μπορούσαν να επισημανθούν εδώ ορισμένα από τα κύρια διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής γεωργίας.

- (1) Ανισομερής κατανομή μεταξύ φυτικής & ζωικής παραγωγής. Στην Ελλάδα, η συμμετοχή της φυτικής παραγωγής στη συνολική γεωργική παραγωγή αγαθών είναι διαχρονικά πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με το ποσοστό συμμετοχής της ζωικής παραγωγής, με την αναλογία μεταξύ φυτικής και ζωικής παραγωγής να κυμαίνεται σχεδόν στο 3:1 κατά μέσο όρο. Η αναλογία αυτή είναι ανισομερής συγκριτικά με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (5,7:4,3). Ως εκ τούτου συμπεραίνεται ότι υπάρχουν περιθώρια μεταστροφής της παραγωγής από φυτική σε ζωική, δεδομένου ότι το εμπορικό ισοζύγιο στα προϊόντα ζωικής παραγωγής είναι έντονα ελλειμματικό. Ο μετασχηματισμός της παραγωγής σε ζωικά προϊόντα θα συμβάλλει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλου του κλάδου.
- (2) Υψηλή εξάρτηση της αγροτικής παραγωγής από επιδοτήσεις. Η παραγωγή του γεωργικού κλάδου δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης της φυτικής και ζωικής παραγωγής, της γεωργικής παραγωγής υπηρεσιών καθώς και των δευτερευουσών γεωργικών δραστηριοτήτων, εξαρτάται σημαντικά από το ύψος των επιδοτήσεων. Εντούτοις θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα η συμβολή των κρατικών ενισχύσεων στη γεωργική παραγωγή ήταν διαχρονικά υψηλότερη σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, γεγονός που δείχνει ότι η μείωση των επιδοτήσεων – όπως αυτή προβλέπεται από τη νέα ΚΑΠ – θα δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στην αναδιάρθρωση της παραγωγής. Εντυπωσιακά είναι τα ευρήματα για την εξάρτηση του πρωτογενούς τομέα από τις κρατικές ενισχύσεις αν ληφθεί υπόψη το σύνολο των οικονομικών ενισχύσεων, από εθνικούς και κοινοτικούς πόρους, που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων αποζημιώσεις ΕΛΓΑ, επιδοτήσεις επιτοκίων, επιστροφή ΕΦΚ καυσίμων κ.α.
- (3) Το μικρό μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Ο υψηλός αριθμός γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων έχει ως συνέπεια το πολύ μικρό μέγεθός τους. Ως παράγοντες που συνέβαλαν στη δημιουργία μικρών διεσπαρμένων αγροτεμαχίων είναι η μορφολογία του εδάφους, η έλλειψη

επαρκούς χωρικής οργάνωσης της χρήσης του εδάφους, καθώς και η εμμονή στα παραδοσιακά διοικητικά πρότυπα (κληρονομιά, ιδιοκτησία). Η έλλειψη μεταβίβασης ή ενοποίησης αγροτικών εκτάσεων στην Ελλάδα οφείλεται επιπλέον και στον γερασμένο πληθυσμό της ελληνικής υπαίθρου, που θεωρεί τη γη στοιχείο κληρονομιάς και όχι στοιχείο παραγωγής, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι δεν υπάρχει φόρος ιδιοκτησίας αγροτικής γης. Το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων έχει σαν συνέπεια την ανεπαρκή μηχανοποίηση, το χαμηλό επίπεδο ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών, τη χαμηλή παραγωγικότητα και το πολύ χαμηλό εισόδημα των αγροτικών οικογενειών. Ουσιαστικά ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από οικογενειακές εκμεταλλεύσεις (αντί της επιχειρηματικής ανάπτυξης), γεγονός που συμβάλλει στη χαμηλή και μειούμενη παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Ως εκ τούτου, το μικρό μέγεθος και η μη ικανοποιητική οργανωτική δομή των Ελληνικών επιχειρήσεων στον πρωτογενή τομέα παραγωγής έχει ως αποτέλεσμα την ανεπαρκή στρατηγική προώθησης των αγροτικών προϊόντων στις αγορές. Επιπλέον, η αύξηση των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων απαιτεί τη σταδιακή ανάπτυξη επιχειρηματικών μονάδων, συνεταιριστικών, εταιρικών ή ατομικών, προκειμένου να ενισχυθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα στην ελληνική γεωργία και η αποτελεσματικότερη διασύνδεσή της με τη βιομηχανία και το εμπόριο.

- (4) Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Το μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα είναι εξαιρετικά χαμηλό, με το 56% των απασχολούμενων να έχει απολυτήριο δημοτικού, ενώ στο σύνολο της οικονομίας το αντίστοιχο ποσοστό είναι πολύ μικρότερο (18%), σύμφωνα με την τελευταία τριμηνιαία έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ. Σημειώνεται ότι μόλις το 4% των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα παραγωγής έχει ανώτατη και ανώτερη μόρφωση, ενώ το 20% διαθέτει απολυτήριο λυκείου. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα έχει αρνητικές επιπτώσεις, όχι μόνο στην παραγωγικότητα, αλλά και στην εισαγωγή καινοτομιών και στην προσαρμοστικότητα του κλάδου στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της διεθνούς αγοράς.

- (5) Χαμηλός βαθμός αξιοποίησης της εκμηχάνισης – Χαμηλή παραγωγικότητα Η εκμηχάνιση της ελληνικής γεωργίας σε σχέση με αυτή των υπολοίπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα. Στις αροτραίες καλλιέργειες, ο αριθμός των χρησιμοποιούμενων ελκυστήρων ανά 100 τετρ. χλμ. αροτραίων καλλιεργειών ήταν 1.018 στην Ελλάδα, πολύ κοντά στον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τα στοιχεία φαίνεται ότι οι Έλληνες αγρότες έδωσαν μεγάλη έμφαση στην αγορά ελκυστήρων και άλλων γεωργικών μηχανημάτων και οχημάτων, εκμεταλλευόμενοι τις φορολογικές διευκολύνσεις και τις επιχορηγήσεις που παρέχονται για το σκοπό αυτό από το κράτος. Παρόλα αυτά, το μικρό μέγεθος και ο πολυτεμαχισμός των εκμεταλλεύσεων δεν επιτρέπει την ορθολογική αξιοποίηση του εξοπλισμού, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην χαμηλή παραγωγικότητα της ελληνικής γεωργίας.
- (6) Επιδείνωση της Διεθνούς Ανταγωνιστικότητας Τα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου δείχνουν ότι η διεθνής ανταγωνιστικότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων επιδεινώνεται συνεχώς, παρά τη μεγάλη στήριξη που δέχτηκε ο κλάδος από κοινοτικούς πόρους. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια αυξάνεται και το εύρος των εισαγωγών αγροτικών προϊόντων που περιλαμβάνουν και προϊόντα που παράγονται ευρέως και στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου γίνεται σαφές ότι τα ελληνικά προϊόντα δεν έχουν αξιοποιήσει τις ευκαιρίες από την ταχεία αύξηση της εγχώριας ζήτησης, τη δημιουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς και της παγκοσμιοποίησης. Οι λόγοι που οδήγησαν στις ανωτέρω τάσεις εμπορίου των αγροτικών προϊόντων θα πρέπει να αναζητηθούν τόσο στην ακολουθούμενη αγροτική πολιτική, όσο και στη γενικότερη οικονομική πολιτική που ευνοούσε την ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης σε βάρος της ανταγωνιστικότητας της εγχώριας παραγωγής. Πέραν της αγροτικής πολιτικής όμως, η παρατηρούμενη αδυναμία προσαρμογής των καλλιεργειών οφείλεται και στους Έλληνες αγρότες, οι οποίοι με άξονα τις επιδοτήσεις και τις κρατικές ενισχύσεις αγκιστρώθηκαν σε καλλιέργειες «παραδοσιακών» προϊόντων, ανεξαρτήτως κόστους και συνθηκών ζήτησης, αποφεύγοντας να υιοθετήσουν νέες καλλιέργειες ή/και μεθόδους παραγωγής με στόχο την ανταγωνιστική παραγωγή και την εκμετάλλευση νέων ευκαιριών που προκύπτουν από αναπτυσσόμενες αγορές.

4.3 ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΗΜΕΡΑ

Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε στο παρελθόν δεν είναι περισσότερο αναγκαία η συνεργασία των φορέων της γνώσης με τους φορείς της παραγωγής για το ξεπέρασμα της κρίσης αλλά και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας.

Στην ιστορία της χώρας σε όλες τις κρίσεις του εικοστού αιώνα, η χώρα τις ξεπέρασε **στηρίζοντας τις δραστηριότητες της γης** ένα συγκριτικό πλεονέκτημα που και σήμερα παρά την παγκοσμιοποίηση και τις νέες οικονομικές συνθήκες είναι από τα δυνατά μας σημεία.

Καλούμαστε να ξεπεράσουμε χρόνια προβλήματα που δεν λύσαμε σε εποχές οικονομικής ανάπτυξης σε μια εποχή μεγάλης κρίσης. Κύριες προκλήσεις που καλούμαστε να ξεπεράσουμε σήμερα:

1. Να θέσουμε στρατηγικούς στόχους στον τομέα της γεωργίας με εθνική ταυτότητα και ευρωπαϊκή διάσταση αποφεύγοντας λάθη του παρελθόντος που δημιούργησαν μεγάλα προβλήματα στην αγροτική ανάπτυξη με όλες τις μορφές της επιδοτούμενης γεωργίας.
2. Να αξιοποιήσουμε την γνώση που έχει αποκτηθεί από την ερευνητική κοινότητα της χώρας. Έχουν εκπονηθεί και υλοποιηθεί πληθώρα μελετών και έργων και έχουν δώσει πλούσια αποτελέσματα που παραμένουν αναξιοποίητα. (Δημιουργία ψηφιακής Πλατφόρμας αξιοποίησης της ερευνητικής προσπάθειας ΓΓΕΤ- ΥΠΑΑ-ΕΚΤ).
3. Δημιουργία δικτύων σε επίπεδο περιφερειών και της χώρας για την μεταφορά της τεχνολογίας και την αξιοποίηση της γνώσης. Να αποφύγουμε δράσεις που αναφέρονται στον ιδιωτικό τομέα και τις αναθέτουμε σε δημόσιους φορείς να τις υλοποιήσουν αναπόφευκτα αργά ή γρήγορα θα οδηγηθούν στην αποτυχία
4. Δημιουργία εργαλείων καινοτομίας, Θερμοκοιτίδων εταιρειών, κέντρων ικανότητας με περιφερειακή και εθνική διάσταση για επιλεγμένους σκοπούς έρευνας

σε εξειδικευμένα πεδία (υδατοκαλλιέργειες, θερμοκηπιακές καλλιέργειες κ.λ.π., οπωροκηπευτικά).

5. Η τοποθέτηση στόχων σε επιμέρους τομείς, θα πρέπει να συνοδεύεται από ολιστική μελέτη και αντιμετώπιση του 'οικοσυστήματος' που συνιστά κάθε προσπάθεια ώστε να υπάρχει ένα ισχυρό και ικανό υποστηρικτικό υποσύστημα. Η εισαγωγή καινοτομίας από το εξωτερικό δεν είναι και πολύ εύκολη και βιώσιμη υπόθεση.

Βασικοί στόχοι όσον αφορά την ανάπτυξη της πρωτογενούς παραγωγής είναι:

1. Ανάπτυξη του αγροτικού τομέα για την κάλυψη πρωτίστως των εγχώριων αναγκών. Το αντίθετο δηλαδή της εξωστρεφούς κατεύθυνσης που επιβάλλει ο νεοφιλελευθερισμός.
2. Αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της ελληνικής γεωργίας για τη δημιουργία ενός ισορροπημένου εμπορικού ισοζυγίου αγροτικών προϊόντων σε ένα πλαίσιο αμοιβαία επωφελών συναλλαγών με όλες τις χώρες.
3. Παραγωγή ποιοτικών διατροφικών κυρίως αγαθών πέρα και πάνω από τα πρότυπα των πολυεθνικών που επεκτείνονται ταχύτατα ελέγχοντας πλέον μεγάλο μέρος της τροφής.
4. Αξιοπρεπή διαβίωση των αγροτών και σεβασμός στη βάση του κάθε πολιτισμού. Στην παραγωγή τροφής.
5. Αξιοποίηση των συνθηκών που επικρατούν στη χώρα με στόχο, μεσοπρόθεσμα, όχι απλά τη κάλυψη των βασικών αναγκών αλλά και τη δημιουργία εκείνων των πλεονασμάτων ποιοτικών αγροτικών αγαθών που θα καταστήσουν το εμπορικό ισοζύγιο πλεονασματικό.
6. Ανάπτυξη των συνδεδεμένων με την αγροτική οικονομία παραγωγικών τομέων (μεταποίηση, συσκευασία, λιπάσματα, ζωοτροφές φυτοφάρμακα κ.λπ). Οι

πολιτικές που θα αυξάνουν την εγχώρια προστιθέμενη αξία πρέπει να βρεθούν στο επίκεντρο του νέου σχεδιασμού. Να μειωθούν στο ελάχιστο αν όχι να μηδενιστούν τα αγροτικά αγαθά που εξάγονται χύδην και ασυσκευάστα με σημαντικότερο από αυτά το ελαιόλαδο³³.

³³ <http://www.economist.gr/index.php/2012-02-09-10-57-23/2012-02-09-11-03-21/20390-i-agrotiki-oikonomia-stin-politiki-tis-riksis>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία ασχοληθήκαμε με την προοπτική και ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα αλλά και την σημασία που ο πρωτογενής τομέας έχει για την ελληνική οικονομία.

Όπως αναφέραμε και στο ξεκίνημα της παρούσης εργασίας πρωτογενής παραγωγή είναι ο παραγωγικός τομέας δραστηριοτήτων που έχει ως αντικείμενο την απόκτηση ή απόσπαση αγαθών άμεσης ή έμμεσης κατανάλωσης, κατ'ευθείαν από την φύση. Τομείς που ανήκουν στην πρωτογενή παραγωγή είναι η γεωργία, η αλιεία, η κτηνοτροφία, η θήρα,, η εξόρυξη μεταλλευμάτων κλπ.

Βέβαια ο τομέας αυτός είναι μια πηγή εισοδήματος για μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού.

Μέσα από την σύντομη έρευνα που κάναμε για την συγγραφή της εργασίας αυτής διαπιστώσαμε την σημασία που ο πρωτογενής τομέας έχει για την ελληνική οικονομία.

Η οικονομική κρίση που σήμερα διανύουμε έχει δημιουργήσει μικρά ή μεγάλα αδιέξοδα σχεδόν σε όλους, ανεξάρτητα από τον οικονομικό τομέα όπου δραστηριοποιείται ο καθένας. Η λύση σε αυτά τα αδιέξοδα και τα προβλήματα που αυτά συνεπάγονται δεν είναι απλή και σίγουρα δεν θα έρθει μόνη της.

Όπως συχνά αναφέρεται, η χώρα πρέπει να αλλάξει παραγωγικό πρότυπο, να αποκτήσει εξωστρέφεια και να αρχίσει να παράγει προϊόντα ποιοτικά που θα αξιοποιήσουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και θα γίνουν αποδεκτά στις εγχώριες και διεθνείς αγορές.

Είναι αλήθεια ότι η κρίση, εκτός των προβλημάτων που δημιουργεί, γεννά και ευκαιρίες. Ευκαιρίες που πρέπει ο καθένας με βάση τα δεδομένα που έχει να ανακαλύψει και εν συνεχεία να προσπαθήσει να εκμεταλλευτεί. Ο τομέας που πιθανότατα έχει τις περισσότερες **ευκαιρίες ανάπτυξης** για τα επόμενα έτη είναι ο **πρωτογενής τομέας**.

Ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα αποτελεί διαχρονικά σημαντικό πυλώνα της οικονομίας, επηρεάζοντας άμεσα ή έμμεσα πλήθος μακροοικονομικών αλλά και κοινωνικών μεγεθών.

Παρά την πτωτική τάση που παρατηρείται την τελευταία 20ετία, το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στη διαμόρφωση του εθνικού προϊόντος είναι σταθερά υψηλότερο στην Ελλάδα (4%) σε σχέση με τον μέσο όρο των χωρών της ΕΕ-27 (1,6%).

Επιπλέον, το μερίδιο του αγροτικού τομέα στη συνολική απασχόληση της οικονομίας στην Ελλάδα (11,3%) είναι σημαντικά υψηλότερο σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών της ΕΕ-27 (4,7%), γεγονός που δείχνει ότι συγκριτικά μεγαλύτερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού απασχολείται στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες. Κατά συνέπεια οποιαδήποτε προσπάθεια αναζωογόνησης του αγροτικού τομέα θα έχει πολλαπλασιαστικά οφέλη στο σύνολο της οικονομίας.

Το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα των Ελλήνων αγροτών κατέγραψε σημαντική πτώση τα τελευταία χρόνια λόγω της μεγάλης πτώσης της αγροτικής παραγωγής και της ταυτόχρονης διατήρησης της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα σε σχετικά υψηλό επίπεδο. Κατά συνέπεια κρίνεται αναγκαία η διατύπωση προτάσεων πολιτικής για αναδιάρθρωση ενός κλάδου, που είναι σημαντικός τόσο για την εγχώρια παραγωγή όσο και για τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων παρουσιάζει σημαντικά μεγαλύτερη αύξηση σε σχέση με τον ρυθμό αύξησης του ελλείμματος στο συνολικό εμπορικό ισοζύγιο. Την ίδια στιγμή οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων αποτελούν ακόμα το 28% των συνολικών εξαγωγών, γεγονός που δείχνει το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει ο πρωτογενής τομέας στο ύψος των εξαγωγών. Κατ' επέκταση, η βελτίωση των όρων εμπορίου των αγροτικών προϊόντων θα μπορούσε να συμβάλει θετικά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλης της οικονομίας.

Πολλά από τα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας απαιτούν την αναδιάρθρωση της εγχώριας παραγωγής προκειμένου ο αγροτικός τομέας να συνεχίσει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εγχώρια οικονομία. Η ανισομερής κατανομή μεταξύ φυτικής

και ζωικής παραγωγής, η υψηλή εξάρτηση του αγροτικού κλάδου από τις κρατικές επιδοτήσεις – η αναποτελεσματική διαχείριση των οποίων συνέβαλε στην αύξηση των εμπορικών ελλειμμάτων και στην συνεπακόλουθη απώλεια ανταγωνιστικότητας – καθώς και το μικρό μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και η έλλειψη επιχειρηματικών μονάδων είναι μερικά από τα σημαντικά προβλήματα του πρωτογενούς τομέα. Από την άλλη μεριά παρατηρούμε ότι σε επίπεδο εκμηχάνισης, ενώ η χρήση ελκυστήρων κυμαίνεται κοντά στο μέσο όρο των χωρών της ΕΕ-27, ο αριθμός των ελκυστήρων ανά εκμετάλλευση είναι ιδιαίτερα χαμηλός και παράλληλα η παραγωγικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων παραμένει χαμηλή. Αποτέλεσμα όλων των ανωτέρω παραγόντων είναι η επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της αγροτικής παραγωγής.

Η ανάλυση των παραπάνω παραγόντων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα θα πρέπει να εκσυγχρονιστεί το συντομότερο, προκειμένου να γίνει ανταγωνιστικός στην παγκοσμιοποιημένη αγορά. Ένα σημαντικό ζήτημα που προκύπτει είναι ο εκσυγχρονισμός των αγροτικών μηχανημάτων, ο οποίος θα συνεισέφερε, ως ένα βαθμό, στη ριζική αναδιάρθρωση της παραγωγής, ώστε η ελληνική γεωργία να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που ανακύπτουν από την αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης και τη δημιουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Ζιωγάνας, Χ. (2003). Γεωργική Οικονομική Ανάπτυξη. Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Ζήτη.

Καλοφώνου, Μ. (2011). Συνοπτική Παρουσίαση του Αγροτικού Τομέα στην Ελλάδα
Δυνατότητες Και Προοπτικές, Αθήνα: Περιοδικό ΙΣΤΑΜΕ, Τεύχος 15, Ιούνιος 2001.

Μουσιδής Α., (1986), Η Αγροτική Κοινωνία στην Σύγχρονη Ελλάδα, Ίδρυμα
Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα.

Νικολαΐδης Ε., (2010), Γεωργία, Περιβάλλον, Διατροφή, Αθήνα, Παπαζήσης.

ΠΑΣΕΓΕΣ, Η κατάσταση του αγροτικού τομέα: Εξελίξεις – Προβλέψεις –
Προτεραιότητες. (2011). Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΣΕΓΕΣ

Eurostat (2011) «From farm to fork», Statistics in Focus, 27/2011. Eurostat «Food:
from farm to fork statistics», Edition 2011, Eurostat Pocketbooks.

www.gsrt.gr/.../TO%20ΑΓΡΟΒΙΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟ%20Σ...

www.healthyliving.gr/.../θερμοκήπια-η-ελλάδα-μπορεί...

www.gsrt.gr/Financing/Files/ProPeFiles48

www.taxheaven.gr/news/news/view/id/25443

www.agrocapital.gr/Category/Latestnews/Article/18894/-poso-forologika-iso-einai-oi-agrotes-stin-eyrwpaiki-enwsi;

www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=188027

www.sxedio-b.gr/index.php/repub/.../1402-agrotikirix...

www.naftemporiki.gr/.../k-stamoulis-sti-n-pagkosmia-...

www.alpha.gr/files/infoanalyses/weekly30042015.pdf

www.economist.gr/index.php/2012-02-09-10-57-23/2012-02-09-11-03-21/20390-i-agrotiki-oikonomia-stin-politiki-tis-riksis

www.economist.gr/index.php/2012-02-09-10-57-23/2012-02-09-11-03-21/14956-

www.oikopress.gr/.../509-2013-01-11-10-31-02

www.gsrt.gr/.../ΤΟ%20ΑΓΡΟΒΙΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟ%20Σ...

https://el.wikipedia.org/wiki/Πρωτογενής_παραγωγή

www.agrocapital.gr/.../pws-i-ktinotrofia-itan--chrysom...

www.ornithologiki.gr/page_cn.php?aID=1226

www.skai.gr/news/world/article/288417/koini-agrotiki-politiki-istoriko-prokliseis-kai-prooptikes-/

www.ekdd.gr/.../Policy_paper_business_envir.pdf